

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

**С. П. МИРОНОВА,
М. Г. БУЙНЯК**

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ТА ОСОБИСТІТЬ
КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА**

Навчальний посібник

Кам'янець-Подільський
2020

УДК 378.147.091.31-051:376(075.8)

ББК 74.580+74.37я73

М64

Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол № 2 від 26 лютого 2020 р.

Рецензенти:

О. В. Боряк — доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Г. С. Піонтківська — кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Т. Л. Опалюк — доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Миронова С. П., Буйняк М. Г.

М64 Професійна діяльність та особистість корекційного педагога : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 136 с.

У навчальному посібнику вміщено матеріали для навчальної роботи студентів з дисципліни «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога»: навчальна програма, короткі тексти лекцій, плани практичних і лабораторних занять, рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Матеріал посібника сприятиме особистісному зростанню майбутніх корекційних педагогів, оволодінню ними необхідними професійними компетентностями.

УДК 378.147.091.31-051:376(075.8)

ББК 74.580+74.37я73

© **Миронова С. П., Буйняк М. Г., 2020**

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	6
Розділ 1. ПРОФЕСІЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ТА ЙОГО ОСОБИСТІТЬ	13
<i>Тема 1. Особливості педагогічної діяльності.....</i>	<i>13</i>
1. Історичні аспекти розвитку педагогічної професії.....	14
2. Сучасні нормативно-правові засади професійної діяльності педагога.....	17
3. Сутність, структура та особливості педагогічної діяльності ...	18
4. Функції педагогічної діяльності.....	19
5. Характеристика системи педагогічної діяльності в умовах НУШ	20
6. Вимоги до особистості сучасного вчителя	22
<i>Тема 2. Професія корекційного педагога та її соціальне значення</i>	<i>24</i>
1. Ретроспектива поглядів українських вчених щодо особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи	25
2. Соціальні функції корекційного педагога у сучасному су- спільстві	27
3. Характеристика професійних функцій корекційного педагога.....	30
4. Нормативно-правові засади професійної діяльності корекційного педагога	32
<i>Тема 3. Особистість корекційного педагога</i>	<i>37</i>
1. Вимоги до особистості корекційного педагога	38
2. Здатність до партнерства та колективної взаємодії як компетентність сучасного корекційного педагога	39
3. Особливості професійного спілкування у фаховій діяльності корекційного педагога.....	41
4. Імідж корекційного педагога в структурі особистості та педагогічної діяльності.	43
5. Видатні українські корекційні педагоги минулого та сучасності	44

<i>Тема 4. Професіограма корекційного педагога</i>	45
1. Характеристика професіограми корекційного педагога	45
2. Роль професіограми у професійній підготовці, самоосвіті та підвищенні кваліфікації корекційного педагога	52
3. Особливості професійної діяльності корекційного педагога в закладах інклюзивної освіти	52
4. Професійні функції асистента вчителя інклюзивного класу	53
<i>Тема 5. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності</i>	56
1. Сучасні нормативно-правові засади та наукові підходи до підготовки майбутніх корекційних педагогів	57
2. Роль професійно-особистісного компоненту у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів	60
3. Психологічна готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами як складова фахової компетентності майбутнього корекційного педагога	61
<i>Тема 6. Професійне самовиховання корекційного педагога</i>	63
1. Самовиховання в системі підготовки майбутніх корекційних педагогів	64
2. Методи професійного зростання корекційного педагога	66
3. Поняття про професійні деформації та професійне вигорання у педагогічній діяльності, шляхи їх профілактики та подолання	69
<i>Розділ 2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ</i>	72
<i>Розділ 3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ</i>	78
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ГЛОСАРІЙ	91
ДОДАТКИ	95
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	133
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	135

ПЕРЕДМОВА

У Концепції Нової української школи наголошується на необхідності підготовки вмотивованих вчителів, що будуть постійно розвивати свої професійні компетентності, зростати особистісно. На реалізацію таких цілей і спрямована дисципліна «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога», включена у навчальні плани підготовки бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Основними завданнями вивчення цієї дисципліни є: засвоєння студентами знань про сутність, функції і структуру професійної діяльності корекційного педагога, її нормативно-правові засади; ознайомлення з професіограмою корекційного педагога та засвоєння професійно зумовлених вимог до його особистості; формування позитивної професійної мотивації та оволодіння раціональними методами професійного самовиховання.

Пропонований навчальний посібник містить матеріали для навчальної роботи студентів з дисципліни «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога»: навчальна програма, короткі тексти лекцій, плани практичних і лабораторних занять, рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої освіти, список літературних джерел. Тексти лекцій не є оригінальним авторським матеріалом, а є результатом аналізу та узагальнення літературних джерел, поданих списком до кожної теми та загальним списком в кінці навчального посібника.

Зміст навчального посібника допоможе майбутнім корекційним педагогам ознайомитись із видатними корекційними педагогами України; глибше оволодіти знаннями з майбутньої професійної діяльності; підготуватися до опанування основними професійними функціями та навичками партнерської взаємодії; оцінити себе відповідно до вимог професіограми і продумати траєкторію саморозвитку, особистісного зростання.

Бажаємо здобувачам вищої освіти успіхів в оволодінні професійною майстерністю майбутньої фахової діяльності!

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** спеціальності 016 Спеціальна освіта за освітньою програмою Олігофренопедагогіка. Логопедія / Спеціальна психологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості професійної діяльності та особистості корекційного педагога.

Міждисциплінарні зв'язки: з педагогікою, історією педагогіки, корекційною психопедагогікою, педагогікою інклюзивної освіти, історією корекційної психопедагогіки, педагогічною психологією.

Програма навчальної дисципліни складається з одного **змістового модуля**:

1. Професія корекційного педагога та його особистість.

Метою викладання навчальної дисципліни «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога» є вивчення студентами засад і сутності професійної діяльності корекційного педагога, структури, особливостей та функцій його педагогічної діяльності, вимог до професійних знань, умінь та особистості фахівця.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога» є:

- засвоєння студентами знань про сутність, призначення, функції і структуру професійної діяльності корекційного педагога;
- ознайомлення з професіограмою корекційного педагога;
- засвоєння студентами професійно зумовлених вимог до особистості корекційного педагога;
- формування мотивації до професійного самовиховання;
- засвоєння раціональних методів професійного самовиховання;
- формування позитивної професійної мотивації навчання у закладі вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

За результатами вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- теоретико-методологічні та нормативно-правові засади педагогічної професії;
- сутність, структуру та особливості педагогічного спілкування, його роль у формуванні професійної культури корекційного педагога;
- функції професійної діяльності корекційного педагога;
- специфіку діяльності корекційного педагога в закладах спеціальної та інклюзивної освіти;
- особливості професійної діяльності асистента вчителя інклюзивного класу;
- вимоги до професійних знань та умінь корекційного педагога;
- вимоги до особистості корекційного педагога;
- протипоказання до професії корекційного педагога;
- кваліфікаційну характеристику посад «вчитель-дефектолог», «асистент вчителя»;
- методи професійного самовиховання;
- особливості підготовки корекційних педагогів в Україні та за кордоном.

вміти:

- визначати структуру професійної діяльності корекційного педагога та відмінності її змісту від загальної педагогічної діяльності;
- обирати правильні стилі спілкування з різними учасниками педагогічного процесу;
- обирати правильні стилі поведінки в різних професійних ситуаціях, в тому числі, й конфліктних;
- розвивати в собі професійно спрямовані особистісні якості, передбачені професіограмою корекційного педагога;
- виконувати різні соціальні ролі згідно з вимогами професійної діяльності;
- раціонально організувати свою навчальну діяльність;
- складати програму професійного самовиховання;
- адекватно добирати та застосовувати методи професійного самовиховання.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОСОБИСТІТЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА»

Змістовий модуль 1.

ПРОФЕСІЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ТА ЙОГО ОСОБИСТІТЬ

Тема 1. Сутність та особливості педагогічної діяльності.

1. Історичні аспекти розвитку педагогічної професії.
2. Сучасні нормативно-правові засади професійної діяльності педагога.
3. Сутність, структура та особливості педагогічної діяльності.
4. Характеристика системи педагогічної діяльності в умовах НУШ.
5. Вимоги до особистості сучасного вчителя.

Тема 2. Професія корекційного педагога та її соціальне значення.

1. Ретроспектива поглядів українських вчених щодо особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи.
2. Соціальні функції корекційного педагога у сучасному суспільстві.
3. Характеристика професійних функцій корекційного педагога.
4. Нормативно-правові засади професійної діяльності корекційного педагога.

Тема 3. Особистість корекційного педагога.

1. Вимоги до особистості корекційного педагога.
2. Здатність до партнерства та колективної взаємодії як компетентність сучасного корекційного педагога.
3. Особливості професійного спілкування у фаховій діяльності корекційного педагога.
4. Імідж корекційного педагога в структурі особистості та педагогічної діяльності.
5. Видатні українські корекційні педагоги минулого та сучасності.

Тема 4. Професіограма корекційного педагога.

1. Характеристика професіограми корекційного педагога.
2. Роль професіограми у професійній підготовці, самоосвіті та підвищенні кваліфікації корекційного педагога.

3. Особливості професійної діяльності корекційного педагога в закладах інклюзивної освіти.

4. Професійні функції асистента вчителя інклюзивного класу.

Тема 5. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності.

1. Сучасні нормативно-правові засади та наукові підходи до підготовки майбутніх корекційних педагогів.

2. Роль професійно-особистісного компоненту у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів.

3. Психологічна готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами як складова фахової компетентності майбутнього корекційного педагога.

Тема 6. Професійне самовиховання корекційного педагога.

1. Самовиховання в системі підготовки майбутніх корекційних педагогів.

2. Методи професійного зростання корекційного педагога.

3. Поняття про професійні деформації та професійне вигорання у педагогічній діяльності, шляхи їх профілактики та подолання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. пос. Київ: Академвидав, 2012. 200 с.
2. Мартинчук Т.В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 614 с.
3. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2015. 256 с.
4. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 304 с.
5. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
6. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів : наказ Міністерства освіти і науки України. URL:

https://docs.google.com/viewer?url=http://mon.gov.ua/files/normative/2013-11-01/1672/nmon_665_01062013.doc&embedded=false

7. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 443 с.
8. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. 214 с.

Додаткова література:

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5-9.
2. Бондар В.І., Золотоверх В.В. Історія олігофренопедагогіки : підручник. Київ: Знання, 2007. 375 с.
3. Бондар Вол. І. Дидактико-психологічна концепція реалізації освітньо-професійних програм підготовки вчителя. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 66-68.
4. Василюшина Т.В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2000. 20 с.
5. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. Київ: Освіта, 2004. 384 с.
6. Дмитерко-Карабин Х.М. Мотиваційна готовність до професійної діяльності як психологічна проблема. *Зб. наук. пр.: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпат. ун-ту, 2004. Вип. 9. Ч. 2. С. 23-32.
7. Долинська Л.В., Максимчук Н.П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Кам'янець-Подільський: Сисин О.В., 2008. 124 с.
8. Коваленко В.Є. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки*. 2018. Вип. 8. Ч. II. С. 47-55.
9. Кукушин В.С. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пос. Ростов на Дону: МарТ, 2002. 224 с.
10. Миронова С.П. Корекційна робота як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога. *Дефектологія*. 2004. № 2. С. 11-14.
11. Миронова С.П. Підготовка студентів-корекційних педагогів до подальшого професійного вдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Вип. 258: Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, 2005. С. 132-140.
12. Миронова С.П. Самостійна робота студентів-дефектологів як основа особистісно орієнтованої професійної освіти. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного пед. університету ім. Г. Сковороди : науково-теоретичний часопис*. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 342-347.

13. Миронова С.П. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів до корекційної роботи в освітніх закладах для дітей з вадами інтелекту : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03. Київ, 2007. 390 с.
14. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 255 с.
15. Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпенко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. пос. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. 168 с.
16. Пінчук Ю.В. Професійна компетентність вчителя-логопеда : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2005. 201 с.
17. Роботова А.С., Леонтьева Т.В., Шапошникова И.Г. Введение в педагогическую деятельность : уч. пособие для студ. высш. пед. уч. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2000. 208 с.
18. Руденко Л.М. Принципи та етапи медичної підготовки корекційного педагога. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна* / відп. ред. В.І. Співак; упорядник О.В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2006. Вип. VI. С. 43-46.
19. Руденко Л.М. Рівні спеціальної медичної підготовки в процесі професійного становлення вчителя-дефектолога. *Наук. часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2005. Вип. 3. С. 112-119.
20. Сайко Х.Я. Особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом : монографія. Львів: Тріада Плюс, 2017. 248 с.
21. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості : [монографія]. Київ: Вища школа, 1992. 135 с.
22. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
23. Хуртенко О.В. Структура професійного іміджу молодого педагога та фактори, що впливають на його формування. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 21. С. 194-203.
24. Шеремет М.К. Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. Вип. XVII, в 2-х част. Ч. 1. 368 с.
25. Шульженко Д.І. Психологічна технологія підготовки майбутніх фахівців до проведення бінарних уроків в інклюзивному класі загальноосвітньої школи. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. Вип. 32(2). С. 302-307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2016_32%282%29__54

Рекомендовані джерела інформації

http://library.kpnu.edu.ua/	Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
http://moodle.kpnu.edu.ua/	Модульне середовище навчання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
http://kaf-korped.kpnu.edu.ua/	Сайт кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
http://www.nbu.gov.ua	Бібліотека ім. В.І. Вернадського
https://lib.iitta.gov.ua	Електронна бібліотека Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України
https://dnpb.gov.ua/ua/	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського
http://lib.npu.edu.ua/	Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання є семестровий екзамен.

Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання з дисципліни є: опитування, виконання практичних завдань, самостійна робота, модульна контрольна робота.

РОЗДІЛ 1

ПРОФЕСІЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ТА ЙОГО ОСОБИСТІТЬ

Тема 1

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Історичні аспекти розвитку педагогічної професії.
2. Сучасні нормативно-правові засади професійної діяльності педагога.
3. Сутність, структура та особливості педагогічної діяльності.
4. Функції педагогічної діяльності.
5. Характеристика системи педагогічної діяльності в умовах НУШ.
6. Вимоги до особистості сучасного вчителя.

Література

1. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии. Москва: Просвещение, 1972. 255 с.
3. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1997. 183 с.
4. Кукушин В.С. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пос. Ростов на Дону: МарТ, 2002. 224 с.
5. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. пос. Київ: Академвидав, 2012. 200 с.
6. Никитина Н.Н., Железнякова О.М., Петухов М.А. Основы профессионально-педагогической деятельности : уч. пос. для студ. учр. сред. проф. образ. Москва: Мастерство, 2002. 228 с.
7. Про освіту : закон України. URL: <https://zakon.help/law/2145-VIII>
8. Про загальну середню освіту : закон України. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
9. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. 214 с.

1. Історичні аспекти розвитку педагогічної професії

Професія «вчитель» має велике соціальне значення, оскільки головною метою педагогічної діяльності є формування людської особистості. Вона належить до найдавніших професій. У перекладі з давньогрецької термін «педагогіка» походить від грецьких слів «*pais*» («*paidos*») — дитя і «*ago*» — веду, виховую, тобто «дітоводіння», «дітоводство».

В історичному аспекті етапи розвитку педагогічної професії відображають віхи розвитку цивілізації.

За часів родового устрою суспільства в общинах були люди, які наглядали за дітьми, поки їхні батьки займалися господарством та полюванням. Переважно це були найстарші особи, які не могли повноцінно виконувати господарські функції. Мета виховання в родовій общині полягала у передачі підростаючому поколінню трудових навичок, моделей поведінки, релігійних уявлень, традицій, звичаїв і обрядів. На останніх етапах розвитку матриархату з'явилися перші в історії заклади для життя і виховання підростаючого покоління, окремо для хлопчиків і для дівчат. Тут їх привчали до виконання релігійних обрядів і святкових ритуалів, навчали ігор, танців, співу, розповідали про історію роду і племені. Такі заклади створювала родова община в інтересах усього суспільства, у них домінували демократичні порядки. До виховання дітей залучали збагачених досвідом, найдосвідченіших мешканців роду, які були першими в історії людства вихователями.

У Давньому Вавилоні, Єгипті, Сирії «пайдагогос» найчастіше були жреці, а в Давній Греції — найрозумніші, найталановитіші вільнонаймані громадяни: педономи, педотриби, дидаסקали, педагоги. Метою виховання у Давній Греції була гармонійно розвинена, досконала внутрішньо і зовнішньо особистість. У Давньому Римі навчання підростаючого покоління доручали державним чиновникам, які добре оволоділи науками, багато мандрували, знали мови, культуру і звичаї різних народів. Показовими для історії розвитку педагогіки є спартанська та афінська моделі виховання, елементи яких зустрічаються й в освітніх технологіях сучасності. Грецька школа еллінського періоду (IV ст. до н.е. — I ст. н.е.) стала зразком для середньовічної Європи, адже цей тип виховання був загальним, не прив'язаним до певного державного ладу, касты, класу.

За часів середньовіччя, коли домінуючу роль у всіх суспільних процесах відігравала церква, педагогічною діяльністю займалися переважно священики, ченці. В цей період у Західній Європі існувало кілька типів виховних систем, серед яких вирізнялося церковне (духовне) виховання, що здійснювалося переду-

сім в церковних школах. Попри релігійний характер навчання, ці школи сприяли поширенню письменності, підвищенню загальної культури населення.

У XII-XIII ст., у зв'язку з поширенням схоластики (грец. *achole* – школа; – система мислення, яка полягає у застосуванні законів формальної логіки для обґрунтування релігійних положень), виникають протиріччя між представниками церкви та світськими вченими. Останні, невдоволені тим, що церковні школи ігнорували нові знання, почали об'єднуватись у позацерковні спілки, стали ініціаторами створення вищих спеціальних шкіл – університетів. Перші університети було відкрито в Болоньї (1158), Оксфорді (1168), Кембриджі (1209), Парижі (1253), Празі (1348) та в інших містах Європи. Ці освітні заклади мали самоврядування, користувалися певною автономією щодо церкви, феодалів і міських магістратів.

У Київській Русі педагогів називали «майстрами». Ними були і дяки з піддячими, священнослужителі, мандрівні «школярі-книжники». З прийняттям християнства освіта й шкільництво набули найбільшого розвитку: у 988 р. у Києві при Десятинній церкві князем Володимиром було відкрито школу «книжного вчення», в якій навчалось 300 дітей. У період розквіту Київської Русі (XI ст.), тут існували школи «книжного вчення», монастирські, школи грамоти, жіночі школи.

Про розвиток педагогічної думки Київської Русі свідчать численні пам'ятки писемності, літературні твори різних жанрів, твори образотворчого мистецтва, засоби народної педагогіки (в усній народній творчості), церковна та побутова практика. Найдавніші пам'ятки, в яких порушуються питання освіти, датовані XI ст. До них належать: «Ізборник Святослава 1073 року», «Повчання дітям Ксенофонта», «Слово про закон і благодать», «Повчання дітям» Володимира Мономаха» тощо. Київська Русь XI-XII ст. була висококультурною державою, однак розвиток освіти на її території був надовго перерваний пануванням монголо-татарського іґа. Двісті п'ятдесят років Київська Русь жила під іноземним гнітом, унаслідок чого письменних людей стало менше, а культурні зв'язки із Заходом послабилися.

Розвиток виробництва і розпад феодалізму в країнах Західної та Центральної Європи в XIV-XVI ст., зумовили розквіт науки, техніки, культури і мистецтва. Цей період називають епохою Відродження, характерною ознакою якої є гуманізм, що підносить людину в центр всесвіту. Відповідно гуманістична педагогіка характеризується повагою до дітей, запереченням фізичних пока-

рань, прагненням до вдосконалення здібностей дітей. Гуманісти значної уваги надавали фізичному та естетичному вихованню, вивченню мов, математики, астрономії, механіки, природознавства, географії, літератури, мистецтва. Вони вважали, що в процесі навчання й виховання діти повинні активно мислити, самостійно пізнавати навколишній світ, а тому навчально-виховний процес потрібно зробити привабливим для них, широко використовувати наочність, організовувати прогулянки, екскурсії тощо. Жінки в той час мали право навчатися в різних типах шкіл. Серед історичних постатей того часу, які приділяли увагу питанням навчання і виховання підростаючого покоління слід відзначити нідерландського письменника-педагога Е. Роттердамського (1469-1536), італійського педагога В. да Фельтре (1378-1446), французького письменника Ф. Рабле (1494-1553), англійського соціаліста-утопіста Т. Мора (1478-1535), італійського мислителя Т. Кампанелла (1568-1639) та ін. Визначний внесок у розвиток наукової педагогіки було зроблено Я.-А. Коменським (1592-1670).

Протести гуманістів проти змісту й методики схоластичної освіти не могли істотно вплинути на діяльність середньовічної школи, яка залишалася під впливом католицької церкви. Почату гуманістами боротьбу продовжили представники Реформації: Ян Гус (Чехія), Мартін Лютер і Томас Мюнцер (Німеччина).

Гуманістичні ідеї Відродження та Реформації не оминули й освіту в Україні. У XVI ст. тут з'являються протестантські школи (Дубецьк, Хмільник, Кисилін, Гоща, Берестечко); розгортають свою діяльність початкові та «підвищені» братські школи, засновниками яких були братства. Братчики вели боротьбу проти вищого католицького духовництва, організовували школи, будували шпиталі, православні церкви, видавали українські книжки і підручники, в основу яких було покладено ідеологічні засади просвітництва. У братських школах запроваджувалися елементи класно-урочної системи, різні методи навчання: пояснення, бесіда, самостійна робота, диспут, взаємне навчання. Для закріплення навчального матеріалу широко використовувалося повторення.

В цей самий час в Україні було засновано й перші заклади вищої освіти — Острозька школа-академія і Києво-Могилянська академія, які стали осередками освіти і науки на багато років. Вагомий внесок у розвиток педагогічної теорії і практики зробили першодрукар Іван Федоров (прибл. 1510-1588), Кирило Ставровецький Транквіліон (друга половина XVI ст.), просвітителі Стефан (прибл. 1570-1600) і Лаврентій (? — після 1633) Зизанії, Іов Борецький (? — 1631), Мелетій Смотрицький (1572-1633) та ін.

З XVII ст. і аж до початку XX ст. внаслідок поділу території України між різними державами (Польщею, Росією, Румунією, Угорщиною тощо), освіта і наука розвивалися під безпосереднім впливом політики пануючої держави, що спричинило на них негативний вплив. Зокрема, у Лівобережній Україні, яка відійшла до Російської імперії, шкільна справа розвивалась як одна із складових загальнодержавної освітньої системи, здійснювалося активне поширення русифікаторської політики царського уряду. Педагогічна думка того часу представлена творами С. Яворського, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, та ін. І. Котляревського, Т. Шевченка, П. Куліша, М. Корфа, О. Духновича, К. Ушинського та ін.

Значний внесок у розвиток української педагогічної думки XX ст. зробили видатні педагоги С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко і В. Сухомлинський.

Отже, педагогічна наука пройшла тривалий час свого становлення. Провідні ідеї минулого знаходять своє відображення й у досягненнях сучасної освіти і науки.

2. Сучасні нормативно-правові засади професійної діяльності педагога

Сучасний вчитель у своїй професійній діяльності керується Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», іншими законодавчими і нормативно-правовими актами України, а також Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 06.09.2000 року.

Провідну роль у реформуванні сучасної системи освіти відіграє Концепція Нової української школи (НУШ), ухвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 27 жовтня 2016 р. У Концепції НУШ визначено такі ключові компоненти нової школи:

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

2. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

3. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.

4. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.

5. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
6. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.
7. Децентралізація та ефективне управління, що надають школі реальну автономію.
8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
9. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

У статі 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) визначені вимоги до педагогічних працівників, їхні права і обов'язки. Права педагогів обумовлені законодавством, колективним договором, установчими документами закладу освіти. Педагогічні працівники зобов'язані дотримуватися принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства; забезпечувати єдність навчання, виховання та розвитку учнів; постійно підвищувати свою педагогічну майстерність; використовувати державну мову в освітньому процесі.

У Законі також передбачені аспекти щодо робочого часу та оплати праці педагогів.

3. Сутність, структура та особливості педагогічної діяльності

Педагогічна діяльність — особливий вид суспільно корисної діяльності дорослих людей, свідомо спрямованої на підготовку підростаючого покоління до життя відповідно до економічних, політичних, моральних, естетичних цілей. Вона передбачає цілеспрямовану діяльність дорослих — батьків, учителів, школи та інших виховних установ, спрямовану на здійснення керівництва процесом виховання дітей.

Педагогічна діяльність включає такі компоненти:

а) **цілеспрямована діяльність** — навчання і виховання підростаючого покоління, формування у нього певних людських якостей;

б) **предмет праці** — людська істота з неповторними індивідуальними якостями;

в) **засоби праці** — інструментом впливу на предмет праці є особистість вчителя: його знання і вміння, його культура і моральне обличчя, його почуття і воля. Суб'єкт праці і визначальний засіб педагогічного процесу зливаються.

Особливості педагогічної діяльності:

- 1) вагоме соціальне значення;
- 2) динамічність;
- 3) професія «вчитель» поєднує в собі дві спеціальності (вчитель і вихователь);
- 4) педагог виховує учнів не лише спеціально організованою позакласною виховною роботою, а насамперед змістом свого навчального предмета, своєю поведінкою;
- 5) майстерне володіння вчителем навичками педагогічного спілкування;
- 6) результати педагогічної діяльності помітні не відразу;
- 7) потребує від педагога творчості.

4. Функції педагогічної діяльності

Кузьміна Н. виділяє такі функції педагогічної діяльності:

Конструктивна функція передбачає уміння вчителя прогнозувати навчально-виховний процес; містить три види діяльності:

- а) конструктивно-змістовну — відбір змісту навчально-виховного матеріалу та його конструювання;
- б) конструктивно-операційну — планування послідовності дій вчителя та учнів;
- в) конструктивно-матеріальну — проектування навчально-матеріальної бази для навчання і виховання учнів.

Комунікативна функція передбачає встановлення взаємовідносин між вчителем та іншими суб'єктами навчально-виховного процесу:

- а) з окремими учнями, малими групами і учнівськими колективами;
- б) з батьками учнів;
- в) з окремими учителями і зі всім шкільним колективом.

Організаторська функція полягає в реалізації та/або коригуванні проектів конструктивної діяльності.

Гностична функція спрямована на:

- а) вивчення окремих учнів і класів;
- б) оцінку ефективності методів навчання і виховання;
- в) вивчення методичних рекомендацій;
- г) аналіз власного досвіду і досвіду інших учителів, узагальнення його і перенесення ефективних форм, методів і прийомів в практику своєї роботи;
- г) вивчення, самоосвіта і самовиховання своєї особистості.

Як зазначає Н. Кузьміна, в процесі педагогічної діяльності можуть виникати труднощі, викликані як зовнішніми умовами самої діяльності, так і недоліками освітньої, моральної і фізичної невідповідності вчителя до неї. Ці труднощі умовно поділяються на:

1. *Об'єктивні* — безпосередньо пов'язані з педагогічною діяльністю, але не залежать від учителя (стан навчальної бази, робочого місця та ін.), а також пов'язані з умовами життя і побуту педагога.

2. *Об'єктивно-суб'єктивні* — що залежать як від самого педагога, так і від інших факторів (недостатня педагогічна підготовка, відсутність підтримки і допомоги з боку колективу).

3. *Суб'єктивні* — що залежать від характеру педагога, мотивів діяльності (випадковість вибору професії) та від інших психологічних особливостей його особистості (за Н. Кузьміною).

5. Характеристика системи педагогічної діяльності в умовах НУШ

Систему педагогічної діяльності складають викладання, виховання, класне керівництво, діяльність із професійного самовдосконалення, управлінська, організаторська, методична, позашкільна та науково-дослідна. Ці види діяльності вирізняються за своїми цілями, змістом, методикою виконання.

Педагог у школі передовсім — **викладач певного навчально-го предмета**, який глибоко і всебічно знає сучасний стан науки та інших галузей людської культури, що лежать в основі дисципліни, яку він викладає, володіє знанням психолого-педагогічних і методичних основ навчання та виховання і педагогічними вміннями та навичками.

Крім того, **як вихователь**, учитель всебічно розвиває учнів, піклується про їх розумове, моральне, правове, трудове, естетичне і фізичне виховання. Це завдання вирішується у системі всієї його навчально-виховної роботи в ролі вчителя-предметника і класного керівника.

Класний керівник — це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту.

Учитель бере участь в організації **позакласної роботи** в школі як складової навчально-виховної роботи, однієї з форм організації дозвілля дітей. Він допомагає дитячому самоврядуванню у проведенні цієї роботи в позаурочний час.

Позашкільна робота проводиться педагогами у позашкільних освітньо-виховних закладах. Є позашкільні заклади загального типу (палаці й будинки школярів, дитячі парки) і спеціалізовані (дитячі бібліотеки, театри, спортивні школи, станції юних натуралістів, техніків, туристів, дитячі залізниці, морські та річкові пароплавства, лісництва).

Професійним обов'язком вчителя є **постійне підвищення кваліфікації**. Це — головна умова творчої діяльності і зростання педагогічної майстерності. Підвищення кваліфікації передбачає як засвоєння нових досягнень педагогічної науки у процесі самоосвіти, так і аналіз та осмислення власного досвіду роботи і досвіду колег.

Методична робота — спеціально організована діяльність педагогічного колективу, що створює умови для підвищення майстерності педагога. У процесі методичної роботи підвищується науковий рівень вчителя; відбувається його ознайомлення з новітніми психолого-педагогічними досягненнями, вивчення та впровадження у шкільну практику передового педагогічного досвіду; удосконалюються навички самоосвітньої роботи вчителя.

Педагогічна наука може розвиватися лише за умови збагачення її новими фактами, **здобутими у процесі науково-дослідної роботи**, тобто здійснення наукових досліджень. Компетентний вчитель, щоб краще й глибше оволодіти своїм навчальним предметом, вдосконалити методику його викладання, повинен вивчати новітню наукову літературу у своїй галузі, аналізувати методичну літературу, вивчати досвід навчально-виховної роботи своїх колег за фахом, експериментально перевіряти доцільність запровадження у власну практику педагогічних інновацій.

Запровадження Концепції Нової української школи внесло певні корективи в систему професійної діяльності вчителя. До них, насамперед, відносять:

- надання академічної свободи (учитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання);
- гарантована державою свобода від втручання у професійну діяльність;
- нові вимоги до підготовки та підвищення кваліфікації вчителя, право вибору місця і способу підвищення кваліфікації;

- створення освітнього порталу для вчителів із методичними та дидактичними матеріалами, українськими е-енциклопедіями, мультимедійними підручниками та інтерактивними онлайн-ресурсами;
- скорочення бюрократичного навантаження, у тому числі завдяки переходу на систему освітнього електронного документообігу (замість, а не як доповнення до наявної документації).

Провідними принципами професійної діяльності вчителя Нової української школи є реалізація педагогіки партнерства (у трикутнику дитина-педагог-батьки) та діяльність на засадах ди-тиноцентризму.

6. Вимоги до особистості сучасного вчителя

Професія вчителя потребує від людини особливих якостей і здібностей з метою її ефективної реалізації та досягнення високого рівня професійної компетентності.

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу.

Вчені, які вивчають особливості педагогічної діяльності, підходять з різних позицій до визначення кваліфікаційних і особистісних якостей вчителя (або «компетенцій»). Комплекс цих властивостей і якостей особистості покладено в основу профе-сіограми вчителя.

Професіограма педагога має історичний та соціально-дETER-мінований характер, оскільки має відповідати вимогами часу і конкретного суспільства. У сучасному інформаційному суспільстві першочергове значення має не стільки ерудованість і всебічна обізнаність педагога, скільки володіння комунікативними навичками, здатність до партнерської взаємодії з іншими учасниками навчально-виховного процесу, вміння здобувати знання, шукати потрібну інформацію, бути самостійною особистістю, здатною до самоосвіти протягом життя.

На думку В.А. Крутецького, професійно-значущі якості педагога умовно поділяються на такі блоки: 1) світогляд особистості; 2) позитивне ставлення до педагогічної діяльності; 3) педагогічні здібності; 4) професійно-педагогічні знання, вміння та навички.

1-й блок. Світогляд особистості (гуманістичні переконання та ідеали, високий рівень загальної культури і моральності, любов до людей).

2-й блок. Позитивне ставлення до педагогічної діяльності (позитивна мотивація до педагогічної діяльності, педагогічна спрямованість особистості, прагнення присвятити себе педагогічній діяльності).

3-й блок. Педагогічні здібності — це узагальнена сукупність індивідуально-психологічних особливостей та професійно-значущих якостей особистості, які відповідають вимогам педагогічної діяльності, забезпечують досягнення в ній високих результатів, визначають успіх педагога в цілому в оволодінні цією діяльністю.

4-й блок. Професійно-педагогічні знання, вміння, навички.

Представлені нижче якості є інтегративним відображенням трьох з розглянутих блоків: світогляду, педагогічної спрямованості, педагогічних здібностей:

- любов до дітей;
- чесність, справедливість, об'єктивність;
- витримка, терплячість;
- принциповість і вимогливість;
- педагогічний оптимізм, любов до життя, почуття гумору;
- чуйність, емпатія,
- тактовність;
- гуманне, толерантне ставлення до людей;
- здатність до партнерської взаємодії;
- організаторські здібності, вміння працювати з дитячим колективом;
- всебічний розвиток;
- фізичне та психічне здоров'я, здатність відновлювати енергопотенціал;
- творче мислення, відкритість до нового;
- педагогічна спрямованість особистості;
- прагнення до удосконалення, самоосвіти протягом життя.

Контрольні запитання

1. *Яким чином історичні етапи розвитку суспільства визначали розвиток педагогічної думки?*
2. *Які нормативно-правові документи регламентують професійну діяльність сучасного вчителя?*
3. *Дайте визначення поняття «педагогічна діяльність» та назовіть її особливості.*
4. *У чому полягають функції педагогічної діяльності?*

5. Які труднощі можуть зустрічатися в процесі педагогічної діяльності?
6. Охарактеризуйте особливості професійної діяльності вчителя в Новій українській школі.
7. Чим компетентності вчителя в новій українській школі відрізняються від його діяльності в умовах традиційної системи освіти?

Тема 2

ПРОФЕСІЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

План

1. Ретроспектива поглядів українських вчених щодо особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи.
2. Соціальні функції корекційного педагога у сучасному суспільстві.
3. Характеристика професійних функцій корекційного педагога.
4. Нормативно-правові засади професійної діяльності корекційного педагога.

Література

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья : учебно-метод. пособие. Москва: Владос, 2003. 368 с.
2. Бондар В.І., Золотоверх В.В. Історія олігофренопедагогіки : підручник. Київ: Знання, 2007. 375 с.
3. Гонеев Л.Д., Лифинцева Н.И., Ялпаева Н.В. Основы коррекционной педагогики : учеб пособие / под ред. В.А. Слостенина. Москва: Академия, 1999. 280 с.
4. Дятленко Н.М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч-метод. посіб. / за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
5. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 304 с.
6. Положення про спеціальну школу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF>
7. Про загальну середню освіту: закон України. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>

8. Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/36815/>
9. Про освіту : закон України. URL: <https://zakon.help/law/2145-VIII>.
10. Про Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>
11. Щодо посадових обов'язків асистента вчителя : лист МОНамольспорту. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/

1. Ретроспектива поглядів українських вчених щодо особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи

У корекційно-виховній роботі першочергову роль відіграють не окремі засоби корекції чи методичні прийоми, а особистість педагога, тобто педагогічно спрямована сукупність соціальних, емоційно-вольових та характерологічних якостей. І у загальній, і у корекційній педагогіці особистості вчителя надається виняткове значення. Не викликає сумніву й те, що вимоги до особистості й професійної діяльності корекційного педагога є *особливими*, оскільки об'єктом впливу цього спеціаліста є діти з *особливими* потребами. Проаналізуємо погляди окремих українських дефектологів щодо цієї проблеми.

Уже в перші роки створення державної системи спеціальної освіти в Україні Наркомпрос УРСР висував високі вимоги до людей, яких брали для роботи з дефективними дітьми (термін 1919 р.). Зокрема, при прийомі на роботу пропонували у спеціальній анкеті висловити своє ставлення до таких дітей, уточнювали міркування щодо одержання фахової освіти. Працівниками спеціальних закладів весь час опікувався головний інспектор закладів дефективного дитинства **І.П. Соколянський** (автор методики роботи з сліпоглухими дітьми), який вважав їхню роботу складною і виснажливою, пропонував зменшити кількість робочих годин.

З перших же днів своєї роботи велику увагу питанням особистості вчителя-дефектолога та його професійної діяльності приділяв **НДЦД УРСР**. Вище означена проблема розв'язувалась передусім через дослідження наукових тем, серед яких значне місце посідала корекційна робота як специфічний вид діяльності дефектолога; вимоги до вчителя спеціальної школи. Окремі аспекти професійної діяльності вчителя спеціальної школи обговорювались як на засіданнях відділів, так і Вченої ради інституту.

Видатний український олігофренопедагог **І.Г. Єременко** у багатьох своїх роботах досліджував проблеми особистості та професійної діяльності вчителя допоміжної школи, зокрема: ефективність використання особистого прикладу вчителя у вихованні учнів спеціальних шкіл; володіння вчителем спеціальними корекційними методичними прийомами і засобами; вимоги до педагогічної майстерності олігофренопедагога; якості особистості вчителя-дефектолога; необхідність добору вчителів і вихователів для роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями. І.Г. Єременко сформулював вимоги до вчителя, покликано-го керувати навчальною діяльністю розумово відсталої дитини. Особливим компонентом професійної діяльності олігофренопедагога вчений вважав корекційну діяльність.

До важких професій відносив фах вчителя-дефектолога доктор медичних наук, професор **А.І. Селецький**. Виняткового значення він надавав покликанню вчителя, під яким розумів покликання до улюбленої справи і постійне прагнення до вдосконалення. Він наголошував, що про покликання до професії дефектолога можна говорити тоді, коли ці властивості особистості будуть потребою педагога. Вчений зазначав також, що великого значення набуває особистість педагога, його моральні якості й педагогічна майстерність; негативними ж називав песимізм і скептицизм у роботі дефектолога.

Видатний сурдопедагог **Н.Ф. Засенко** професію вчителя-дефектолога вважала найшляхетнішою і найважчою професією, яка вимагає від людини постійної творчості, невтомної роботи думки, великої душевної щедрості любові до дітей, безмежної вірності справі. Завданням педагогічних ЗВО вона називала формування особистості соціального активного вчителя.

Вчені-олігофренопедагоги **О.Д. Чекурда, С.Ф. Ніколаєв** запорукою професійної майстерності вчителя спеціальної школи називали єдність його теоретичної і практичної підготовки. Багато вчених вважають особистість вчителя найважливішим фактором роботи спеціальної школи.

Вчений-олігофренопедагог **М.З. Кот** описував професійні вміння, якими має володіти педагог-дефектолог, і поділяв професійну готовність дефектолога на три блоки: психолого-педагогічний; корекційно-змістовий; технологічний.

Доктор педагогічних наук **О.П. Хохліна** наголошує, що у змісті професійної підготовки дефектолога особливе місце повинно відводитись питанням корекційної спрямованості навчально-виховного процесу в освітніх закладах для дітей з порушеннями розвитку.

Високі вимоги до корекційного педагога висуває і дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор **В.М. Синьов**, наголошуючи, що йому належить вирішальна роль у підготовці учнів до самостійного життя на основі корекції розвитку особистості дитини. Вчений вважає, що у процесі повсякденного ділового та неофіційного спілкування зі своїми вихованцями педагог-дефектолог повинен постійно демонструвати високі зразки моральності, етичної та естетичної культури, організованості, громадянської зрілості.

Вимоги до особистості вчителя-дефектолога, рівня його професійної підготовки розкриті у багатьох працях доктора педагогічних наук, професора **С.П. Миронової**.

Отже, всі вчені однак щодо пред'явлення високих вимог до особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи.

2. Соціальні функції корекційного педагога у сучасному суспільстві

Корекційний педагог виконує соціальні функції, властиві педагогу загалом. Проте його професійна діяльність виходить за межі традиційної учительської діяльності, оскільки зорієнтована на особливу кінцеву мету — соціальну адаптацію та інтеграцію дитини з особливими освітніми потребами в систему суспільних стосунків. Тому вона включає в себе різні види соціально-педагогічної, реабілітаційної, консультаційної, діагностичної, психотерапевтичної, власне корекційної та інших видів «не учительської» діяльності (Н.М. Назарова). Відповідно це покладає на педагога-дефектолога і виконання такої соціальної функції, як сприяння дитині з особливими потребами у її соціальній адаптації та інтеграції засобами спеціальної освіти та корекційно-розвиткової допомоги.

Виховання, навчання і розвиток дітей з психофізичними порушеннями є найважливішою соціально-педагогічною проблемою (Н.А. Строгова), тому серед соціальних функцій спеціальної освіти є: повага до особистості кожної дитини з урахуванням особливостей її розвитку; допомога дитині адаптуватися в навколишньому світі й подолати труднощі у спілкуванні з ровесниками і дорослими; навчання дитини правильно оцінювати свої вчинки і дії.

Окрім свої посадових обов'язків корекційний педагог виконує функції організатора і активного учасника соціальних акцій щодо захисту прав дітей з особливими потребами. Особливу лан-

ку його діяльності а складає співпраця з батьками, які виховують дітей з особливостями розвитку.

З огляду на багатоаспектність соціальних функцій корекційному педагогу необхідно оволодіти різними соціальними ролями і виконувати їх у практичній діяльності залежно від ситуації та характеру проблеми.

У спеціальній педагогічній літературі називаються різні соціальні ролі вчителя-дефектолога, які він виконує окрім власне учительської: консультант, захисник прав дітей, психолог, соціальний педагог, державний службовець, соціальний працівник, вихователь, реабілітолог, психотерапевт (Л.І. Акатов, О.Д. Гонєєв, Н.І. Ліфінцева, Н.М. Назарова, Н.В. Ялпаєва та ін.).

Діяльність педагога за суспільними функціями, вимогами до особистості, складністю психічного напруження якоюсь мірою подібна до діяльності вченого, письменника, лікаря, актора. Вчений відкриває наукову істину. Корекційний педагог повинен цю наукову інформацію переробити так, щоб вона стала зрозумілою дітям і зацікавила їх.

Педагог, як і письменник, впливає на інших людей передусім за допомогою слова. Вчителю дітей з ООП слід майстерно оволодіти мистецтвом промови, вмінням переконувати, оскільки йому досить часто доводиться впливати на погляди оточуючих щодо проблеми відхилень у розвитку людини, на їхнє ставлення до дітей з особливими потребами.

Ще більше діяльність корекційного педагога подібна до діяльності лікаря. Адже педагог допомагає медикам розібратись у діагнозі, поставленому дитині, виконує рекомендації спеціалістів, забезпечує необхідні умови розвитку дитини з порушеннями розвитку.

Діяльність педагога подібна артистичній. Педагог, як і актор, працює на основі певного матеріалу (програми, навчальні посібники, підручники). Йому, як і актору, потрібна гарна дикція, володіння голосом, виразність, емоційність мовлення. Корекційний педагог має володіти мистецтвом перевтілення, оскільки працює з різними соціальними категоріями — учнями, їхніми батьками, медиками, колегами, професійними, громадськими, релігійними організаціями тощо.

С.П. Миронова описала соціальні ролі, які найчастіше зустрічаються у фаховій діяльності корекційного педагога і забезпечують виконання соціальних функцій, висунутих суспільством до цієї професії.

Соціальні ролі корекційного педагога

Соціальна роль	Зміст діяльності
Вчитель	Планує і проводить навчальну роботу з дітьми з особливими освітніми потребами, забезпечує умови для засвоєння ними відповідних навчальних програм з урахуванням загальних та індивідуальних порушень дітей, проектує шляхи навчання кожної дитини, обирає ефективні форми, методи і засоби навчального процесу.
Вихователь	Планує, організовує і проводить виховну роботу з дітьми з особливими освітніми потребами як на уроці, так і в позакласній діяльності, забезпечує умови для громадянського виховання учнів, впроваджує ефективні форми, методи і прийоми виховання з урахуванням порушень, вікових та індивідуальних особливостей дітей; організовує і згуртовує дитячий колектив.
Коректор (фасілітатор)	Прогнозує загальну та індивідуальну корекційно-розвиткову роботу, виправляє або послаблює виявлені порушення психофізичного розвитку дітей, створює умови для недопущення появи вторинних та супутніх відхилень, забезпечує максимально можливий розвиток дитини з особливими потребами, формує її особистість, впроваджує засоби корекції у навчально-виховний процес.
Лікар	Контролює забезпечення здорових і безпечних умов навчання і виховання дітей, впроваджує елементи психотерапевтичного впливу, формує здоровий спосіб життя дитини.
Психолог	Здійснює психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини; вивчає і фіксує динаміку розвитку дітей, здійснює вплив на розвиток пізнавальних і емоційно-вольових психічних процесів, поведінки дитини з особливими освітніми потребами; досліджує рівень розвитку колективу, формує міжособистісні й внутрішньо колективні стосунки дітей.
Реабілітолог	Реалізує взаємозв'язок у роботі з медиками і психологом, сприяє оптимальному відновленню порушених функцій організму дитини.
Батьки	Вислуховує дітей, виступає порадником і помічником у всіх аспектах їхньої життєдіяльності.
Дослідник (вчений)	Проводить роботу з пошуку нових освітніх та корекційних технологій, постійно підвищує свій фаховий рівень, впроваджує нові наукові дослідження, актуальний педагогічний досвід.
Консультант	Надає допомогу батькам, особам, що їх замінюють, вчителям інклюзивних шкіл, непедагогічному персоналу, громадськості з питань освіти, фізичного і психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.
Адвокат	Захищає законні права особистості дитини з порушеннями розвитку, її сім'ї.

Пропагандист	Проводить просвітницьку роботу серед населення з питань освіти, навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами, профілактики порушень у розвитку, пропагує спеціальні педагогічні знання, змінює негативне консервативне ставлення оточуючих до дітей з особливими потребами.
Друг	Займає однакову з дитиною соціальну позицію, вислуховує, бере участь у спільних видах позанавчальної діяльності, запобігає виникненню шкідливих звичок.
Актор	Перевтілюється для виконання різних соціальних ролей, стимулює дитину до спілкування, виконання різних видів діяльності, батьків — до виховання своєї дитини.
Коуч	Індивідуальний тренер, який допомагає дитині досягти конкретних життєвих цілей, здійснює індивідуальний вплив на особистість дитини.
Модератор	Допомагає дитині, батькам організувати діяльність; налагоджує співпрацю з різними організаціями, установами; допомагає сформулювати індивідуальну траєкторію розвитку дитини.

3. Характеристика професійних функцій корекційного педагога

Сферами професійної компетенції корекційного педагога є: освітня, виховна, корекційно-розвиткова робота; соціально-педагогічна діяльність; профілактична робота; психолого-педагогічна оцінка розвитку (дитини, колективу учнів); педагогічна просвіта; окремі аспекти психологічної і психотерапевтичної допомоги; організація і керівництво освітою; методична робота; науково-дослідна діяльність в галузі спеціальної педагогіки і психології. Провідною, безумовно, є освітня корекційно спрямована педагогічна діяльність, яку вчитель-дефектолог виконує у спеціальних навчальних закладах, в умовах інклюзивної освіти, при організації індивідуального навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ці сфери реалізуються через **напрямки педагогічної діяльності (професійні функції)** (у окремих літературних джерелах саме їх називають компонентами професійної діяльності):

Діагностична діяльність передбачає психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, постійне вивчення динаміки інтелектуальної і особистісної сфери. Корекційний педагог має визначати і стадію розвитку колективу учнів; вивчати сім'ю дитини.

Орієнтаційно-прогностична діяльність передбачає визначення стратегії корекційно-розвиткової роботи з кожним учнем; накреслення конкретної мети та завдань на кожному етапі

корекційно-розвиткової роботи; прогнозування результатів корекції і навчально-виховного процесу як окремого учня, так і класу в цілому; визначення лінії співпраці з сім'єю.

Конструктивно-проектувальна діяльність. Корекційний педагог має спроектувати зміст корекційно-розвиткової, навчальної, виховної роботи; правильно підібрати засоби корекційного впливу і форми роботи з учнями; спроектувати власну діяльність і поведінку в процесі взаємодії з вихованцями, їхніми батьками колегами.

Корекційна діяльність — це специфічний компонент педагогічної діяльності корекційного педагога. Він залежить безпосередньо від вище окреслених, у процесі яких відбувається психолого-педагогічна оцінка і прогнозування розвитку дитини. Корекційна діяльність містить в собі роботу з подолання або послаблення виявлених порушень психофізичного розвитку дитини; профілактики вторинних та супутніх порушень; формування особистості дитини; створення умов для розвитку учня; навчання батьків прийомам організації ігрової та навчальної діяльності дитини, окремим корекційним прийомам і методам.

Організаційна діяльність корекційного педагога полягає у вмінні організувати діяльність колективу дітей і кожного окремого учня, батьків вихованців, свою власну роботу; налагодити взаємодію з державними і недержавними, громадськими організаціями, спонсорами у вирішенні професійних завдань.

Інформаційно-пояснювальна діяльність полягає у вмінні відібрати і опрацювати інформацію, призначену учням, зробити її доступною для їхнього розуміння та засвоєння. Важливим аспектом є правильне і переконливе інформування батьків, громадськості про проблеми дітей з особливими освітніми потребами.

Комунікативно-стимулююча діяльність спрямована на встановлення правильних стосунків з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі, представниками громадських та інших організацій. Цей вид діяльності вимагає від педагога вміння спілкуватися з дітьми та встановлювати з ними доброзичливі стосунки, спонукати їх своїм прикладом до активної пізнавальної діяльності; вміння переконувати батьків, робити їх своїми однодумцями і партнерами у вихованні дітей.

Аналітико-оцінювальна діяльність дозволяє корекційному педагогу аналізувати процес навчання та корекційної роботи; виявляти в них позитивні сторони та недоліки; порівнювати результати з накресленою метою і завданнями; співвідносити свою

роботу з досвідом інших педагогів. Завдяки цій діяльності коригується педагогічний процес, здійснюються пошуки шляхів його удосконалення, використовується новітній педагогічний досвід.

Дослідницько-творча діяльність передбачає творче застосування корекційним педагогом педагогічної теорії і методичних рекомендацій; проведення науково-дослідної роботи. Завдяки цьому виду діяльності розвивається індивідуальність педагога, його творчість, удосконалюється педагогічна майстерність.

Наголосимо, що всі ці види діяльності реалізуються в комплексі і органічному поєднанні й виділені лише для кращого їх розуміння.

Зміст функцій конкретизується залежно від посади корекційного педагога, місця його професійної діяльності.

4. Нормативно-правові засади професійної діяльності корекційного педагога

У своїй професійній діяльності корекційний педагог керується нормативно-правовими документами, які декларують державні гарантії отримання якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами. Розглянемо детальніше основні з них.

1. Конституція України.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

2. Закон України «Про освіту» (з урахуванням змін від 18 грудня 2019 р.).

Стаття 3, п.6. Держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти.

Стаття 19. Освіта осіб з особливими освітніми потребами.

1. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей

осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

2. Держава забезпечує підготовку фахівців для роботи з особами з особливими освітніми потребами на всіх рівнях освіти.

3. Особам з особливими освітніми потребами освіта надається нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку.

Стаття 20. Інклюзивне навчання.

1. Заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків така група або клас утворюється в обов'язковому порядку.

2. Заклади освіти зі спеціальними та інклюзивними групами і класами створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

3. Особам з особливими освітніми потребами надаються психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги.

4. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування утворюють інклюзивно-ресурсні центри з метою забезпечення реалізації права на освіту та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

5. Будівлі, споруди і приміщення закладів освіти повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами.

3. **Закон України «Про загальну середню освіту»** (з урахуванням змін від 06 вересня 2018 р.).

Стаття 6. Громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, особливостей інтелектуального, соціального і фізичного розвитку, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, стану здоров'я, **особливих освітніх потреб**, місця проживання, складних життєвих умов, мовних або інших ознак забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах.

У **статті 9, п. 2.** передбачено такі типи закладів для здобуття загальної середньої освіти дітьми з особливими освітніми потребами:

✓ спеціальна школа — заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку;

✓ навчально-реабілітаційний центр — заклад загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку.

У **статті 16** йдеться про інклюзивне навчання як форму освіти дітей з особливими освітніми потребами, зокрема зазначено, що:

✓ інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників;

✓ відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку дитини;

✓ особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує асистент вчителя;

✓ освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в закладі загальної середньої освіти задовольняються асистентом дитини — соціальним працівником, одним із батьків або особою, уповноваженою ними;

✓ навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами здійснюються за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, з урахуванням потреб дитини, визначених індивідуальною програмою розвитку.

4. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами» від 08 серпня 2013 року № 1/9-539:

✓ діти з особливими освітніми потребами можуть здобувати освіту у спеціальних навчальних закладах, навчально-реабілітаційних центрах (НРЦ), за індивідуальною або інклюзивною формою навчання;

✓ організовувати навчально-виховний процес дітей з ООП необхідно у комплексному поєднанні з корекційно-розвитковою роботою відповідно до особливостей психофізичного розвитку дітей;

✓ зміст корекційно-розвиткових занять повинен бути спрямований на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, і реалізується через спеціально організовані групові та індивідуальні заняття;

✓ інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами організується відповідно до сучасної нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти;

✓ корекційно-розвиткова робота в умовах інклюзивного навчання проводиться педагогами, психологами з відповідною (спеціальною) освітою.

5. «Положення про спеціальну школу» від 06 березня 2019 р.

У документі визначено головні завдання спеціальної школи, організаційні засади її діяльності, склад та функції психолого-педагогічного-консиліуму, особливості проведення корекційно-розвиткової роботи та оцінювання результатів навчання учнів (див. *додаток А*).

6. «Положення про навчально-реабілітаційний центр» від 06 березня 2019 р.

Згідно з «Положенням» діяльність навчально-реабілітаційного центру спрямована на:

1) здобуття дітьми з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку (далі — діти із складними порушеннями), початкової та базової середньої освіти з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку та відповідно до освітньої програми центру;

2) забезпечення системного кваліфікованого психолого-педагогічного супроводу дітей із складними порушеннями з урахуванням стану їх здоров'я, особливостей психофізичного розвитку;

3) соціалізацію та інтеграцію дітей із складними порушеннями в суспільство;

4) проведення корекційно-розвиткової роботи;

5) надання реабілітаційних послуг згідно з індивідуальною програмою реабілітації дитини з інвалідністю;

6) надання консультацій батькам або іншим законним представникам, які виховують дітей із складними порушеннями, з метою обов'язкового залучення їх до освітнього процесу.

7. «Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти» від 12 січня 2016 р. (у редакції від 10 липня 2019 року № 955).

Стаття 5. Зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів загальної середньої освіти (крім

приватних і корпоративних) на індивідуальну форму здобуття освіти, переведення та відрахування їх із таких закладів освіти здійснюється відповідно до «Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів загальної середньої освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01 серпня 2018 року № 831.

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15 серпня 2011 р. № 872 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 588 від 09.08.2017).

Крім опису вимог до організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, у документі визначено функції корекційного педагога (вчителя-дефектолога) в цих закладах, зокрема: участь у роботі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, проведення корекційно-розвиткові занять, участь у розробці індивідуальної програми розвитку (див. *додаток Б*).

9. У Наказі МОН України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 08 червня 2018 р. за № 609 висвітлено участь вчителя-дефектолога (корекційного педагога) у команді психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; визначено принципи і завдання діяльності команди психолого-педагогічного супроводу; висвітлено організаційні засади надання корекційно-розвиткових послуг; акцентовано увагу на функціях її членів, зокрема й вчителя-дефектолога (див. *додаток В*).

10. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» від 01 червня 2013 року.

У документі представлено кваліфікаційну характеристику посади «вчитель-дефектолог», яка містить вимоги до освіти, знань та умінь, кваліфікаційні рівні педагогічних працівників, які обіймають вищезазначену посаду (див. *додаток Г*).

11. Наказ МОНмолодьспорту України «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» № 1/9-657 від 25 вересня 2012 року — висвітлено кваліфікаційну характеристику асистента вчителя інклюзивного класу (див. *додаток Г*).

Контрольні запитання

1. *Що спільного є у поглядах українських вчених щодо професійної діяльності та особистості корекційного педагога?*
2. *У чому полягає соціальне значення професії «корекційний педагог»?*
3. *Які соціальні функції виконує корекційний педагог у сучасному суспільстві?*
4. *Охарактеризуйте професійні функції корекційного педагога. Чим вони відрізняються від професійних функцій вчителя закладу загальної середньої освіти?*
5. *Які законодавчі акти є правовою основою професійної діяльності корекційного педагога?*

Тема 3

ОСОБИСТІТЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА

План

1. Вимоги до особистості корекційного педагога.
2. Здатність до партнерства та колективної взаємодії як компетентність сучасного корекційного педагога.
3. Особливості професійного спілкування у фаховій діяльності корекційного педагога.
4. Імідж корекційного педагога в структурі особистості та педагогічної діяльності.
5. Видатні українські корекційні педагоги минулого та сучасності.

Література

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
2. Кононенко А.О. Психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Одеса, 2003. 30 с.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 304 с.

5. Митина Л.М. Психологія професійного розвитку учителя. Москва: Флінта, 2003. 246 с.
6. Пінчук Ю.В. Культура професійного мовлення вчителя-логопеда. *Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка і спеціальна психологія*. Зб. наук. праць. Київ: НПУ. 2009. Вип. 14. С. 44-47.
7. Пінчук Ю.В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога : навч.-метод. посіб. Київ: КНТ, 2015. 160 с.
8. Савінова Н.В., Берегова М.І. Культура мовлення як складова деонтологічної культури корекційного педагога у системі інклюзивної освіти. *Актуальні проблеми корекційної освіти / за ред. О.В. Гаврилова, В.М. Синьова*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015. Вип. 5. С.292-302.
9. Сайко Х.Я. Особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом : монографія. Львів: Тріада Плюс, 2017. 248 с.
10. Хуртенко О.В. Структура професійного іміджу молодого педагога та фактори, що впливають на його формування. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 21. С. 194-203.

1. Вимоги до особистості корекційного педагога

Вимоги до особистості корекційного педагога визначає передусім суспільний запит та чинна юридична база МОН України щодо такого фахівця. У Концепції НУШ зазначено, що нова школа потребує творчого та відповідального вчителя, який може виражати власну фахову думку, демонструвати доброзичливість, взаємоповагу. Ключовим виховним елементом НУШ називає приклад вчителя.

Корекційний педагог має володіти певними особистісними рисами у педагогічній діяльності. Базовими для педагогічної професії є любов до дітей з особливими освітніми потребами та самовідданість.

Справжнього фахівця відрізняє постійна готовність до роботи з дітьми, потреба у спілкуванні з ними, передачі їм певного досвіду; готовність до творчого пошуку і постійного удосконалення свого професійного рівня.

Корекційний педагог має бути щиро захопленим своєю професією, професійно працездатним, і передусім слугувати інтересам дітей з особливими освітніми потребами.

Ефективність роботи корекційного педагога багато в чому залежить від його впевненості у оптимістичній перспективності корекційно-виховного впливу. Педагог, який не вірить у можливості дитини, і розглядає її лише через призму порушень, не зможе виявити позитивних сторін у розвитку дитини, а значить — не досягне позитивних результатів. Оптимізм корекційного педагога

га має бути досить сильним, оскільки завдяки цьому він передасть свою впевненість і батькам, і самій дитині, що, безумовно, послугує умовою ефективності корекційно-виховних впливів і, як наслідок, розвитку особистості.

Роботі з дітьми з ООП не повинно перешкоджати почуття жалю до них. Ставлення до вихованців корекційний педагог має будувати на принципі розумної вимогливості у поєднанні із справедливістю.

Вагомого значення набувають інтелектуальні та вольові риси характеру корекційного педагога, без яких важко подолати велике навантаження і реалізувати мету професійної діяльності.

Корекційний педагог має бути готовим до виконання багатьох соціальних ролей, а отже — до постійних перевтілень. Це означає, що він має глибоко оволодіти професійною майстерністю, педагогічними тактом, вміти себе само презентувати.

У роботі з дітьми з ООП позитивні емоції слугують засобом корекції. З огляду на це корекційний педагог має бути не лише врівноваженим, а й залежно від ситуації емоційно виразним, щоб «розворушити» дітей, зняти негативні емоції, стимулювати до активної діяльності.

Отже, корекційним педагогом може бути далеко не кожна особистість, а лише та, яка володіє педагогічно спрямованою сукупністю необхідних якостей і відповідними професійно-психологічними компетентностями. Детальні вимоги до особистості корекційного педагога представимо у професіограмі.

2. Здатність до партнерства та колективної взаємодії як компетентність сучасного корекційного педагога

Одним із напрямів сучасної реформи загальної середньої освіти згідно з Концепцією Нової української школи, визначено запровадження педагогіки партнерства, в основі якої є співпраця Освіта дітей з особливими освітніми потребами ґрунтується на міждисциплінарній взаємодії фахівців і батьків дитини, та забезпечується командою психолого-педагогічного супроводу, що передбачає партнерство і колективну взаємодію. Успіх роботи команди супроводу дітей з особливими освітніми потребами залежить від розуміння спільної мети і підходів, рівноправності у їх реалізації та відповідальності за результат.

Педагогіка партнерства, започаткована в Україні ще В. Сухомлинським, ґрунтується на співпраці вчителів і батьків; НУШ передбачає тріаду — вчитель, учень, батьки. Проте в спеціаль-

ній та інклюзивній освіті коло взаємодії є значно ширшим, адже в команді психолого-педагогічного супроводу є ще й корекційні педагоги, логопед, асистенти вчителів, психолог, соціальний педагог, медичні працівники; до співпраці залучаються фахівці (інклюзивно-ресурсного центру), представники позашкільних та громадських організацій. Тобто саме партнерство є міждисциплінарним і виходить за межі лише одного закладу. Тому корекційний педагог має володіти відповідними компетентностями.

Компетентність «вміння працювати в команді» передбачає певні знання та вміння, необхідні для оволодіння нею.

Сутність компетентності «вміння працювати в команді психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами»:

Знання:

- мета, завдання та зміст психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в різних типах закладів і формах навчання;
- завдання, принципи та організація роботи команди супроводу;
- сутність професійної діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в різних типах закладів;
- функції членів команди супроводу;
- значення колективної взаємодії команди супроводу;
- форми взаємодії фахівців;
- види конфліктів у колективі та шляхи їх вирішення.

Вміння та якості:

- здатність враховувати вимоги інших фахівців та батьків дитини під час реалізації загальної мети;
- прийняття професійних меж своєї компетенції;
- визнання компетентності інших членів команди;
- здатність обґрунтовувати власну думку, рішення й вислуховувати думку колег;
- здатність здійснювати адекватний вибір форм та методів колективної взаємодії, способи вирішення конфліктних ситуацій;
- толерантність, повага до думки інших, гнучкість;
- дотримання субординації, самодисципліна, активність.

Принципи педагогіки партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог — взаємодія — взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства.

3. Особливості професійного спілкування у фаховій діяльності корекційного педагога

Педагогічна праця належить до такого виду професійної діяльності, в якому провідну роль відіграє спілкування. Спілкування є основним засобом, за допомогою якого реалізуються завдання навчання і виховання, воно містить в собі могутній резерв підвищення як професійної майстерності вчителя, так і удосконалення організації педагогічної діяльності і навчально-виховного процесу.

Педагогічне спілкування – професійне спілкування вихователя з дитиною, яке має ряд функцій і спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату в системі «вихователь – дитина» і «дитина – дитина».

Функції педагогічного спілкування:

- обмін інформацією між педагогом та учнями;
- міжособистісне пізнання;
- організація та регуляція взаємостосунків і спільної діяльності;
- здійснення виховного впливу;
- педагогічно доцільна самопрезентація педагога.

Спілкування між вчителем та учнями має відбуватися на **суб'єкт-суб'єктному рівні**. Головними ознаками такого спілкування є:

- особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити і розуміти співрозмовника);
- рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога у спілкуванні, він повинен визнавати право учня на власну думку, позицію);
- проникнення у світ почуттів і переживань іншої людини, готовність прийняти точку зору співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери вслухаються, розуміють почуття одне одного, співпереживають, має особливий педагогічний ефект);
- нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто рольової позиції вчителя).

Структура педагогічного спілкування містить такі компоненти:

1. Моделювання педагогом майбутнього спілкування (прогностичний етап) – відбувається планування й прогнозування змісту, структури, засобів спілкування.

2. «Комунікативна атака» – завоювання ініціативи, встановлення емоційного і ділового контакту. Для реалізації цього ета-

пу вчитель повинен володіти техніками швидкого входження у взаємодію, прийомами динамічного впливу.

До найефективніших механізмів впливу належать:

- зараження (підсвідомий емоційний відгук у взаємодії з іншими людьми на підставі співпереживання з ними; має невербальний характер);
- навіювання (цільове свідоме «зараження» однією людиною інших мотиваціями певних дій, змістом чи емоціями в основному за допомогою мовленнєвого впливу на основі некритичного сприйняття інформації);
- переконання (усвідомлений аргументований і вмотивований вплив на систему поглядів індивіда);
- наслідування (засвоєння форм поведінки іншої людини на основі підсвідомої і свідомої ідентифікації себе з нею).

3. Керування спілкуванням — свідома і цілеспрямована організація взаємодії з коригуванням процесу спілкування відповідно до його мети. На цьому етапі відбувається обмін інформацією, оцінками інформації, взаємооцінка співрозмовників. Важливою є атмосфера доброзичливості, в якій вихованець зміг би вільно виявляти своє «Я», відчувати позитивні емоції від спілкування.

4. Аналіз спілкування — порівняння мети, засобів з результатами взаємодії, моделювання подальшого спілкування (етап самокоригування).

У професії корекційного педагога роль спілкування набуває особливого змісту та значення, адже він має справу з дітьми, які потребують особливого підходу, більшої уваги, чуйності та розуміння. Подекуди у спілкуванні з дітьми з ООП домінуючими є невербальні засоби комунікації, використання яких вимагає від вчителя особливих вмінь і навичок (Ю.В. Пінчук та ін.).

Н.В. Савінова, М.І. Берегова зазначають, що у процесі спілкування з дітьми з ООП корекційний педагог має створювати відповідну комунікативну обстановку, яка б стимулювала мовленнєву активність учня. Важливо виражати справжній інтерес до обміну думками, не наполягати на негайних відповідях, дати можливість подумати, не перебивати, підкреслювати переваги дитячих відповідей, не звертати особливої уваги на не грубі помилки дитини. Завдання вчителя — виправити помилку дитини так, щоб вона не боялась висловлюватися знову. З цією метою корекційному педагогу треба бути чуйним, щирим, в жодному разі не можна на дитину підвищувати голос, залякувати.

Корекційний педагог є для дитини з ООП прикладом для наслідування, тому він має знати та дотримуватися усіх орфоепічних норм мови. В іншому разі дитина повторить за вчителем усі його мовленнєві помилки.

Зокрема, Ю.В. Пінчук визначає такі **вимоги до мовлення** корекційного педагога:

- чіткість вимови;
- рівний, контрольований, під час занять дещо уповільнений темп мовлення;
- під час навчання дещо підвищена гучність мовлення;
- правильне інтонаційне оформлення висловлювання.

Отже, педагогічне спілкування корекційного педагога здійснює вплив не тільки на результативність навчально-виховної роботи, а й на особистість учнів. Саме тому формування комунікативної культури майбутніх фахівців є важливим завданням навчання у закладі вищої освіти.

4. Імідж корекційного педагога в структурі особистості та педагогічної діяльності.

Важливе значення для формування особистості корекційного педагога має створення його професійного іміджу.

Імідж вчителя — (від лат. «*imago*», тобто «імітувати», у перекладі з англ. «образ») це професійний образ, який створює вчитель відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку і характер діяльності в заданій ситуації.

Під поняттям «імідж» слід розуміти не лише візуальний, зоровий образ, а й спосіб мислення, дій, вчинків, уміння спілкуватись, мистецтво говорити й особливо слухати.

У структурі іміджу професіонала, запропонованій Л.М. Мітіною, виділено зовнішній, процесуальний і внутрішній компоненти.

Зовнішня складова включає міміку, жести, тембр і силу голосу, одяг, манери, ходу, поставу, макіяж.

Професійна діяльність розкривається через **процесуальну складову** іміджу, яка конкретизується такими характеристиками спілкування, як професіоналізм, гнучкість, емоційна виразність, педагогічний артистизм тощо.

Внутрішня складова — це внутрішній світ людини, рівень його духовного та інтелектуального розвитку, інтереси, цінності, його особистість загалом.

Позитивний імідж як особливий особистісний інструментарій полегшує встановлення контактів з іншими людьми, роблячи процес взаємодії з ними більш ефективним. Інтерес учнів до особистості вчителя є засобом активізації інтересу до предмета. Часто педагог утрачає авторитет серед своїх підопічних тому, що нецікавий як особистість. А без інтересу до особистості вчителя немає інтересу до предмета, який він викладає. Як би не був професійно підготовлений учитель, він просто зобов'язаний постійно вдосконалювати свої особистісні якості, створюючи, таким чином, власний імідж.

Поради щодо формування іміджу корекційного педагога:

1. Уникайте на роботі ультрамодного та недоречного одягу. Незвичайний фасон одягу відволікатиме увагу учнів, занадто яскраві кольори в одязі вчителя стомлюватимуть та дратуватимуть дітей.
2. Взуття на високих підборах є недоцільним і незручним у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.
3. Занадто яскравий макіяж та прикраси відволікатимуть увагу учнів від засвоєння навчального матеріалу.
4. Звертайте увагу на Ваше мовлення, воно має бути бездоганим.
5. Будьте прикладом для дітей у всьому, не забувайте, що вони наслідують Вас.

5. Видатні українські корекційні педагоги минулого та сучасності

Питання для самостійного опрацювання студентів. Обговорення відбувається на практичних заняттях шляхом заслуховування доповідей про видатних українських корекційних педагогів.

Контрольні запитання

1. *Охарактеризуйте вимоги до особистості корекційного педагога.*
2. *Чому здатність до партнерської та колективної взаємодії є важливою для професійної діяльності корекційного педагога?*
3. *Охарактеризуйте особливості педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні.*
4. *Якими вміннями та навичками спілкування повинен оволодіти корекційний педагог для успішної роботи за фахом? Чому?*
5. *Яке значення має імідж для професійної діяльності корекційного педагога?*

Тема 4

ПРОФЕСІОГРАМА КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА

План

1. Характеристика професіограми корекційного педагога.
2. Роль професіограми у професійній підготовці, самоосвіті та підвищенні кваліфікації корекційного педагога.
3. Особливості професійної діяльності корекційного педагога в закладах інклюзивної освіти.
4. Професійні функції асистента вчителя інклюзивного класу.

Література

1. Дятленко Н.М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
2. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2015. 256 с.
3. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський, 2016. 164 с.
4. Миронова С.П. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів до корекційної роботи в освітніх закладах для дітей з вадами інтелекту : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03. Київ, 2007. 390 с.
5. Пінчук Ю.В. Система професійної компетентності вчителя-логопеда : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2005. 30 с.
6. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів : наказ МОН. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/37302/>
7. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад.: О.В. Коган та ін. Харків : Друкарня «Мадрид», 2019. 110 с.
8. Щодо тривалості уроків в інклюзивних класах, функціональних обов'язків асистента вчителя : лист Міністерства освіти і науки України. URL: http://osvita.sm.gov.ua/images/Nakaz_2017/2.5-28.pdf

1. Характеристика професіограми корекційного педагога

Професіограма містить науково обґрунтовані вимоги до особистості та професійної діяльності фахівця і фактично є його моделлю.

Професіограма корекційного педагога складається із таких розділів:

1. Характерологічні особливості, що визначають соціальну та професійно-педагогічну спрямованість особистості корекційного педагога.
2. Професійні знання.
3. Професійні вміння.
4. Протипоказання професії корекційного педагога.
5. Професійні шкідливості, супутні педагогічній діяльності корекційного педагога.
6. Кваліфікаційні рівні.

Вимоги до особистості корекційного педагога

Професіограма містить вимоги до особистості корекційного педагога, зокрема, до тих його характерологічних особливостей, які визначають соціальну і професійно-педагогічну спрямованість. Найважливішими складовими професійного характеру корекційного педагога є: соціальні потреби; риси соціальної та професійно-педагогічної спрямованості; риси, які виражають ставлення до вихованців; інтелектуальні, вольові, емоційні риси; професійні якості.

Вимоги до професійних знань та вмінь корекційного педагога

Сформулюємо знання і вміння, необхідні корекційному педагогу, відповідно до професійних функцій його діяльності, у таблиці:

Професійна функція	Знання	Вміння
Діагностична	<ul style="list-style-type: none"> - природа та закономірності основних психічних процесів; - структура та особливості процесу порушеного розвитку; - теоретичні засади та принципи психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини; - напрямки та методи психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини; - особливості педагогічного вивчення сім'ї. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння добирати оптимальні методики психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини і користуватися ними; - вміння визначати ступінь, особливості розвитку дитини; структурні складові порушення; - вміння виявляти рівень актуального та зону найближчого розвитку дитини; - вміння визначати стадії розвитку дитячого колективу, його структуру; - вміння вивчати сім'ю, в якій виховується дитина з особливими освітніми потребами; - вміння аналізувати та узагальнювати результати психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, сім'ї; - вміння включати результати психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини у подальшу професійну діяльність.
Орієнтаційно-прогностична	<ul style="list-style-type: none"> - закономірності розвитку і соціального формування особистості; - основні закономірності психічного розвитку дитини, індивідуально-психологічні особливості особистості на різних вікових етапах; - особливості планування навчальної, виховної та корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; - види та принципи прогнозування. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння визначати пріоритетні цілі й напрямки діяльності; - вміння планувати основні етапи майбутньої діяльності й правильно розподіляти час; - вміння дотримуватись принципів наступності й систематичності у прогнозах; - вміння будувати адекватні прогнози та лінію корекційно-виховної роботи відповідно до індивідуальних особливостей дитини; - вміння передбачати поведінку дитини в різних ситуаціях; - вміння враховувати специфіку сімей при створенні прогнозу; - вміння планувати роботу з сім'ями вихованців; - вміння прогнозувати перспективні лінії розвитку колективу вихованців; - вміння передбачати результати.

Конструктивно-проектувальна	<ul style="list-style-type: none"> - загальна і спеціальна психологія і педагогіка; - спеціальні методики викладання предметів; - зміст і методика корекційно-педагогічної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами; - особливості роботи з сім'ями: зміст, форми, методи. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння конкретизувати мету і завдання на основі вивчення потреб, інтересів і можливостей учнів; - вміння добирати способи реалізації мети і завдань; - вміння добирати і компоувати матеріал; - вміння проектувати власну педагогічну діяльність, дії та поведінку батьків у взаємодії з дітьми; - вміння виділяти на кожному етапі головне в роботі та визначати шляхи розв'язання основних завдань.
Корекційна	<ul style="list-style-type: none"> - закономірності та особливості розвитку психіки дітей з особливими освітніми потребами; - теоретичні основи корекційної роботи з дошкільниками і школярами з особливими освітніми потребами: мета, завдання, зміст, засоби, принципи; - засоби та методи корекції когнітивних процесів, мовлення, поведінки, емоційно-вольової сфери залежно від категорії порушення, ступеня інтелектуального порушення та віку дитини; - зміст та методи роботи з формування стосунків у дитячому колективі; - способи поєднання навчальної і виховної роботи з корекцією порушень психофізичного розвитку дітей; - особливості корекційно-розвиткової роботи в різних типах закладів: спеціальні школи, НРЦ, ІРЦ, інклюзивне навчання, індивідуальне навчання. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння проводити комплексну роботу з профілактики, послаблення, подолання порушень психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами у навчально-виховному процесі; - вміння створювати умови для повноцінного розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами; - володіння різноманітними засобами та методами корекції пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, поведінки дітей; - вміння проводити корекційну роботу як цілісну систему педагогічного впливу, враховуючи особливості різних типів закладів і форм навчання: спеціальні школи, НРЦ, ІРЦ, інклюзивне та індивідуальне навчання. - вміння коригувати та формувати стосунки в дитячому колективі; - вміння навчати батьків окремим корекційним прийомом і методам.

<p>Організаційна</p>	<ul style="list-style-type: none"> - особливості організації різних соціальних груп; - знання основ педагогічної майстерності; - зміст та принципи педагогіки партнерства. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння організовувати навчально-виховний процес; - вміння організовувати сприятливу атмосферу на уроці, корекційно-розвитковому занятті, під час дозвілля дітей; - вміння керувати поведінкою та діяльністю дитини й на основі індивідуального підходу; - вміння розподіляти увагу у професійній діяльності; - вміння залучати батьків, колег, дітей до партнерської взаємодії; - вміння обладнати приміщення класу, групи, кабінету; - вміння створювати посібники для роботи; - володіння прийомами педагогічної майстерності; - вміння координувати діяльність різних спеціалістів і організацій; - вміння налагоджувати партнерську співпрацю з різними організаціями.
<p>Інформаційно-пояснювальна</p>	<ul style="list-style-type: none"> - високий рівень загальнокультурного розвитку; - знання корекційної педагогіки і психології; - глибоке знання навчального предмета; - знання спеціальних методик; - знання освітнього стандарту для дітей з особливими освітніми потребами. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння працювати із літературними джерелами; - вміння працювати із змістом матеріалу (інформацією) і педагогічно його тлумачити; - вміння доступно, логічно, послідовно й емоційно викласти інформацію відповідно до аудиторії (дошкільники, школярі, батьки дітей, колеги, громадськість); - вміння виділяти основні дидактичні одиниці, формувати систему знань у дітей; - вміння одержувати зворотну інформацію про ступінь засвоєння матеріалу; - вміння використовувати технічні засоби навчання, наочність, новітні технології; - вміння повідомляти дітям значущу інформацію в позаурочній діяльності і спілкуванні.

Комунікативно-стимулююча	<ul style="list-style-type: none"> - загальні положення теорії спілкування; - основні правила, норми та засоби спілкування; - особливості спілкування з різними соціальними групами; - засоби профілактики та розв'язання конфліктів; - етичні основи педагогічного спілкування; - засоби та прийоми стимулювання дітей з особливими освітніми потребами; - знання про культуру мовлення. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння добирати оптимальні засоби та прийоми спілкування; - вміння добирати і застосовувати адекватні прийоми і засоби комунікативного та психологічного впливу; - вміння попереджувати та долати конфліктні ситуації; - вміння визначати психологічний стан партнерів по спілкуванню; - вміння орієнтуватися на інтереси дитини, батьків, враховувати їхню позицію; - вміння встановлювати оптимальні ділові партнерські взаємостосунки з колегами, державними і громадськими організаціями; - вміння стимулювати діяльність дітей, батьків, створювати у них позитивну мотивацію; - володіння культурою мовлення; - володіння засобами невербального спілкування; - вміння керувати собою, своїм настроєм, поведінкою, тілом, голосом, мімікою, жестами; - вміння залучати до себе увагу при виконанні професійних завдань.
Аналітико-оцінювальна	<ul style="list-style-type: none"> - зміст і методи аналізу ефективності навчальної, виховної і корекційно-розвиткової роботи; - критерії й вимоги до оцінювання дітей з особливими освітніми потребами; - форми обліку та контролю у педагогічній діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння контролювати результати навчально-виховного і корекційного процесу; - вміння аналізувати і оцінювати одержані результати відповідно до задуму і умов; - вміння володіти формами обліку й контролю: за динамікою розвитку дитини і результативністю корекційно-розвиткової роботи, ступенем засвоєння матеріалу і оволодіння навичками дітьми, їх діяльністю; за виховною діяльністю батьків; - вміння з'ясувати причини успіхів і невдач; - вміння визначати напрямки корекції своєї діяльності й професійного вдосконалення; - вміння адекватно аналізувати роботу колег; - вміння співвідносити свій досвід з педагогічною теорією.

Дослідницько-творча	<ul style="list-style-type: none"> - основні напрямки та перспективи розвитку освіти, педагогічної науки, корекційної педагогіки; - методи науково-педагогічного опису та аналізу педагогічних фактів, явищ, процесів; - принципи та прийоми збирання, систематизації, узагальнення та використання інформації, проведення наукових досліджень та методичної роботи зі спеціальності. 	<ul style="list-style-type: none"> - вміння збирати, опрацьовувати і використовувати педагогічну інформацію, необхідну для розв'язання професійних завдань; - вміння аналізувати відомості із різних джерел, здобувати нові професійно значущі компетентності; - вміння орієнтуватись у спеціальній професійній літературі, періодичних виданнях; - вміння проводити експериментальну роботу з удосконалення існуючих, пошуку та розробки нових методик (навчальних, виховних, корекційно-розвиткових), посібників, засобів корекції; - вміння спонукати батьків до оволодіння компетентностями, необхідними для виховання дітей з особливими освітніми потребами; - вміння формувати власний стиль професійної діяльності.
---------------------	--	---

Протипоказання до професії корекційного педагога

Зважаючи на специфічність і зміст діяльності, відповідальність корекційного педагога, існує ряд психологічних, анатомо-фізіологічних, санітарно-гігієнічних якостей та порушень, наявність яких у людини несумісна з цією професією. Це, зокрема: психічні захворювання; виразні порушення мовлення, слуху і зору; низький рівень інтелектуального і культурного розвитку; яскраво виражена нерівноваженість; астеничність емоцій. Суттєвим протипоказанням для виконання професійної діяльності корекційного педагога є відсутність позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, фахової мотивації.

Відповідно до чинного законодавства не можуть бути допущені до навчання, виховання і корекційно-розвиткової роботи особи, які не мають відповідної освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Труднощі професії корекційного педагога

Професія корекційного педагога ускладнюється багатьма об'єктивними і суб'єктивними факторами. Це, зокрема: підвищена напруженість нервової системи; недостатня зацікавленість і негативна упередженість громадськості, влади, батьків щодо проблем дітей з порушеннями психофізичного розвитку; недостатність навчально-методичного забезпечення спеціальних освітніх закла-

дів; певна ізолюваність окремих спеціальних освітніх закладів; можливість низького рівня партнерської взаємодії в закладах загальної середньої освіти з інклюзивними навчанням тощо.

2. Роль професіограми у професійній підготовці, самоосвіті та підвищенні кваліфікації корекційного педагога

Професіограму часто називають паспортом спеціальності, адже вона містить основні характеристики професії і вимоги до її виконавця.

Професіограма слугує абітурієнту закладу вищої освіти. Обираючи майбутню професію абітурієнт може ознайомитись у цьому документі із переліком вимог до корекційного педагога, особливостями його професійної діяльності і співвіднести це із своїми уявленнями та запитом.

При оволодінні професією здобувачі вищої освіти можуть у відповідності з професіограмою визначати сформовані в себе особистісні якості та фахові компетентності, скласти індивідуальний план навчання.

Викладачі закладів вищої освіти мають враховувати зміст і вимоги професіограми при розробці навчальних і робочих програм дисциплін. Професіограма має бути орієнтиром освітньо-професійних програм спеціальності.

Фахівці закладів спеціальної та інклюзивної освіти здійснюють самоосвіту та планують підвищення своєї кваліфікації також орієнтуючись на професіограму.

3. Особливості професійної діяльності корекційного педагога в закладах інклюзивної освіти

В останні роки в сучасній освіті зростає інтерес до особистості педагога, який працює в закладах дошкільної і загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання. Корекційний педагог, на думку багатьох вчених (С.П. Миронової, Н.М. Назарової, В.М. Синьова, М.К. Шеремет та ін.), є центральною, ключовою фігурою, яка створює умови, необхідні для успішного навчання, виховання, розвитку, соціалізації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами та забезпечує ефективність корекційно-педагогічної допомоги.

Корекційний педагог закладу загальної середньої або дошкільної освіти з інклюзивним навчанням є учасником мультидисциплінарної команди психолого-педагогічного супроводу, діяльність якої спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини з ООП, її успішній соціалізації.

У своїй діяльності він виконує всі професійні функції, передбачені професіограмою корекційного педагога з урахуванням специфіки роботи закладу інклюзивної освіти, а саме:

- ✓ забезпечує кваліфікований психолого-педагогічний супровід та проведення корекційно-розвиткових занять з дітьми з особливими освітніми потребами;
- ✓ бере участь у складанні індивідуальної програми розвитку дитини;
- ✓ бере участь в засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої або дошкільної освіти з метою моніторингу динаміки її розвитку;
- ✓ надає консультації та взаємодіє з педагогічними працівниками закладу дошкільної або загальної середньої освіти з питань організації інклюзивного навчання;
- ✓ надає методичну допомогу педагогічним працівникам закладів дошкільної або загальної середньої освіти, батькам або законним представникам дітей з ООП щодо особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг;
- ✓ надає консультативну та психологічну допомогу, проводить бесіди з батьками або законними представниками дітей з ООП з метою формування у них позитивної мотивації щодо розвитку дітей;
- ✓ здійснює моніторинг динаміки розвитку дитини шляхом взаємодії з батьками (законними представниками) дітей з особливими освітніми потребами;
- ✓ здійснює інформаційно-просвітницьку діяльність з питань освіти дітей з особливими освітніми потребами;
- ✓ бере участь у нарадах, семінарах, конференціях для педагогічних працівників закладів освіти з питання навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- ✓ дотримується педагогічної етики, поважає гідність працівників, дітей та їхніх батьків.

4. Професійні функції асистента вчителя інклюзивного класу

Посада асистента вчителя передбачена українським законодавством, включена в Класифікатор професій (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 № 327) та передбачена Типовими штатними нормативами закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 06.12.2010 № 1205). **Норма ставки асистента вчителя складає 1 ставка на клас, що дозволяє повною мірою забезпечити належну організацію навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі.**

Відповідно до Листа МОНмолодьспорту України від 25.09.2012 р. асистент вчителя забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами:

✓ разом з учителем класу виконує навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх проведення;

✓ допомагає дитині у виконанні навчальних завдань, залучає учня до різних видів навчальної діяльності;

✓ у складі групи фахівців приймає участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку дитини;

✓ адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами.

У листі Міністерства освіти і науки України «Щодо тривалості уроків в інклюзивних класах, функціональних обов'язків асистента вчителя» від 05.02.2018 р. зазначено, що основна функція асистента вчителя як педагогічного працівника – співпраця з учителем інклюзивного класу, аби допомогти приділити увагу кожному учню під час освітнього процесу.

Професійні функції асистента вчителя інклюзивного класу

Професійна функція	Зміст роботи
Організаційна	<ul style="list-style-type: none"> - допомога в організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням; - надання допомоги учням з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; - проведення спостереження за дитиною з ООП з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; - допомога учням з ООП в концентрації уваги, сприяння формуванню саморегуляції та самоконтролю; - участь у роботі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами; - співпраця з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами; - участь у розробці індивідуальної програми розвитку; - забезпечення разом з іншими працівниками безпечних умов освітнього процесу та праці; - постійне підвищення свого професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури; - ведення встановленої педагогічної документації.

Навчально-розвивальна	<ul style="list-style-type: none"> - надання освітніх послуг, спрямованих на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти у тісній співпраці з учителем/вихователем класу/групи; - здійснення соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, сприяння їхньому професійному самовизначенню та соціальній адаптації; - сприяння розвитку дітей з особливими освітніми потребами, покращенню їхнього психоемоційного стану; - стимулювання розвитку соціальної активності дітей, сприяння виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом участі дітей з ООП в науковій, технічній, художній творчості.
Діагностична	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення особливостей діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінка навчальних досягнень учня; - оцінка виконання індивідуальної програми розвитку, вивчення та аналіз динаміку розвитку учня.
Прогностична	<ul style="list-style-type: none"> - на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини участь у розробленні індивідуальної програми розвитку.
Консультативна	<ul style="list-style-type: none"> - надання консультативної допомоги батькам; - інформування членів команди психолого-педагогічного супроводу та батьків про досягнення учня.

Для виконання своїх посадових обов'язків асистент учителя взаємодіє з: директором та заступниками директора закладу освіти; педагогічними працівниками закладу освіти; практичним психологом закладу освіти та працівниками психологічної служби; медичними працівниками закладу освіти та територіального закладу охорони здоров'я; інклюзивно-ресурсним центром; педагогічною радою та радою закладу освіти; батьківським комітетом закладу освіти; батьками дітей з особливими освітніми потребами; громадськими організаціями, позашкільними та культурно-освітніми закладами; службами у справах дітей; правоохоронними органами.

У професійній діяльності асистент вчителя дотримується педагогічної етики, поважає гідність особистості дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства. У межах професійної діяльності асистент учителя несе відповідальність за:

- життя і здоров'я дітей з особливими освітніми потребами та інших дітей класу, дотримання їхніх прав і свобод, визначених законодавством України;
- неналежне виконання або невиконання обов'язків, визначених посадовою інструкцією;
- порушення трудової дисципліни;

- вчинення проступків, несумісних з роботою на посаді педагогічного працівника;
- заподіяння матеріальної шкоди закладу освіти.

Контрольні запитання

1. Дайте загальну характеристику професіограми корекційного педагога.
2. Назвіть протипоказання до професії корекційного педагога.
3. Яка роль професіограми у професійній підготовці майбутніх корекційних педагогів?
4. Які професійні функції виконує корекційний педагог в закладах інклюзивної освіти?
5. У чому полягають особливості професійної діяльності асистента вчителя інклюзивного класу?

Тема 5

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Сучасні нормативно-правові засади та наукові підходи до підготовки майбутніх корекційних педагогів.
2. Роль професійно-особистісного компоненту у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів.
3. Психологічна готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами як складова фахової компетентності майбутнього корекційного педагога.

Література

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5-9.
2. Буйняк М.Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ. 2019. 19 с.
3. Дмитерко-Карабин Х.М. Мотиваційна готовність до професійної діяльності як психологічна проблема. *Зб. наук. пр.: філософія, соціоло-*

- гія, психологія. Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпат. ун-ту, 2004. Вип. 9. Ч. 2. С. 23-32.
4. Коваленко В.Є. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки*. 2018. Вип. 8. Ч. II. С. 47-55.
 5. Мартинчук Т.В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 614 с.
 6. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 304 с.
 7. Про вищу освіту : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
 8. Специальная педагогика : учеб. пособие / под ред. Н.М. Назаровой. Москва: Академия, 2000. 400 с.
 9. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. Київ: Освіта, 2004. 384 с.
 10. Шеремет М.К. Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. Вип. XVII, в 2-х част. Ч. 1. 368 с.
 11. Яковлева И.М. Технологии подготовки педагогов к работе с детьми, имеющими особые образовательные потребности : учебно-метод. пособие. Москва: МГПУ, 2013. 204 с.

1. Сучасні нормативно-правові засади та наукові підходи до підготовки майбутніх корекційних педагогів

Підготовка висококваліфікованих фахівців зі спеціальності 016 Спеціальна освіта до професійної діяльності є актуальною як для сучасної освітньої політики, так і для суспільства загалом. В основу цієї підготовки покладено як нормативно-правові документи у галузі вищої освіти, так і наукові підходи до формування професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів, які висвітлено у працях цілої низки вчених (В.Є. Коваленко, С.П. Миронова, Л.М. Руденко, В.М. Синьов, М.К. Шеремет та ін.).

З метою дослідження і формування фахової підготовки здобувачів вищої освіти науковці використовують різні методологічні підходи (системно-діяльнісний, особистісно-діяльнісний, інтегративний, студентоцентрований), проте на сучасному етапі розвитку вищої освіти провідним у підготовці конкурентоспромож-

них фахівців зі спеціальної освіти вважається **компетентнісний** підхід, який передбачає формування у студентів фахових (subject specific competences) і загальних компетентностей (generic competences, transferable skills).

У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) **компетентність** визначається як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти». Розвиток компетентностей є метою освітніх програм. Компетентності формулюються у різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах навчання у закладі вищої освіти.

Законодавство України про вищу освіту базується на **Конституції України** складається із **законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»** та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку. Зокрема, у статті 4 закону «Про вищу освіту» зазначено, що кожен громадянин України має право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних закладах вищої освіти на конкурсній основі, якщо певний ступінь вищої освіти громадянин здобуває вперше за рахунок коштів державного або місцевого бюджету.

Підготовка здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до Стандарту вищої освіти, а за його відсутності — відповідно до освітньої-професійної (або освітньо-наукової) програми підготовки фахівців з певної спеціальності за такими рівнями вищої освіти:

- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень.

Стандарт вищої освіти — це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм в межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма — єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання

мання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій).

Бакалавр — це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Магістр — це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми — 120 кредитів ЄКТС.

Організація навчального процесу в закладах вищої освіти здійснюється відповідно до принципів **Болонської конвенції**, які передбачають запровадження **Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС)**.

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі — кредит ЄКТС) — одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС.

Навчальні плани підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта містять цикли дисциплін загальної та професійної підготовки, а також передбачають ґрунтовну практичну підготовку майбутніх корекційних педагогів шляхом проходження навчальних та виробничих практик в закладах спеціальної та інклюзивної освіти.

Важливими складовими професійної підготовки здобувачів вищої освіти є наукова та самостійна робота.

В Україні переважно готують корекційних педагогів для роботи з дітьми в закладах спеціальної та інклюзивної освіти (вихователів, вчителів, асистентів вчителів). Перспективними напрямками розвитку вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» є розширення спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти та вдосконалення ступеневої освіти.

2. Роль професійно-особистісного компоненту у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів

Крім загальних та професійних компетентностей, оволодіння якими передбачено освітньою програмою підготовки здобувачів вищої освіти, вагому роль у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів відіграє професійно-особистісного компонент, який розглядають у своїх працях ряд вчених (Ю.О. Герасименко, Т.В. Мартиненко, І.М. Яковлева та ін.).

Як зазначають Н.М. Назарова, І.М. Яковлева, базовою складовою професійно-особистісної готовності педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є професійно-гуманістична спрямованість його особистості, що проявляється в усвідомленні ним гуманістичних цінностей фахової діяльності, задоволеності нею, цілеспрямованості в оволодінні фаховою майстерністю, дієвості та активності особистості задля досягнення гуманістичних цілей і завдань виховання і навчання дітей.

І.М. Яковлева виокремлює такі критерії професійно-особистісної готовності педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами: готовність до надання допомоги, милосердя, що охоплює емпатію, толерантність, педагогічний оптимізм (віру в успіх), відповідальність за обрані пріоритети у роботі та за отриманий результат, уміння контролювати себе у стресових ситуаціях, швидке і впевнене реагування на зміну обставин і уміння прийняти рішення, емоційна стійкість.

На думку Ю.О. Герасименко, основу професійно-особистісної готовності складає інтерес до професії вчителя, що виражається у позитивному емоційному ставленні до суб'єктів освіти і педагогічної діяльності загалом, у прагненні до професійного зростання і самовдосконаленні тих особистісних якостей, які характеризують професійно-педагогічну спрямованість (ціннісні орієнтації, настанови, очікування і мотивація суб'єкта, його Я-концепція).

Суспільні трансформації, реформування сучасної системи освіти, активне запровадження Нової української школи висувають нові вимоги до змісту професійно-особистісного компоненту готовності майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності. Основою для них повинні стати нові вимоги до успішного фахівця 2020 року, які відображають суспільний запит і спрямовані на формування конкурентоздатного фахівця.

Ключові навички особистості для успішної кар'єри (2020 р.):

- комплексне розв'язання проблем;
- критичне мислення;

- креативність;
- уміння керувати людьми;
- координація дій з іншими;
- емоційний інтелект;
- уміння формулювати думку і ухвалювати рішення;
- орієнтація на клієнтів;
- уміння вести переговори;
- когнітивна гнучкість.

Формування професійно-особистісного компоненту повинно бути невід'ємною складовою фахової підготовки здобувачів вищої освіти.

3. Психологічна готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами як складова фахової компетентності майбутнього корекційного педагога

Як свідчить практика підготовки фахівців зі спеціальності 016 Спеціальна освіта, одним із бар'єрів формування професійної компетентності є психологічна неготовність здобувачів вищої освіти до взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. Це обумовлено негативним впливом суспільних стереотипів у ставленні до дітей з ООП, недостатнім рівнем усвідомлення особливостей обраної професії, а подекуди й взагалі з випадковим її вибором. Саме тому одним із завдань навчання у закладі вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта є формування у майбутніх корекційних педагогів психологічної готовності до роботи з дітьми з ООП.

Психологічна готовність має визначальне значення у формуванні позитивної мотивації як до навчання, так і до майбутньої професійної діяльності.

Вивченню різних аспектів цієї проблеми присвячено наукові праці М.Г. Буйняк, І.І. Демченко, В.Є. Коваленко, А.А. Колупаєвої, В.М. Синьова, С.О. Черкасової, Д.І. Шульженко, Ю.В. Шуміловської та ін.

Так, зокрема, С.О. Черкасова визначає психолого-педагогічну готовність як систему професійно-значущих якостей особистості, соціальних установок, мотивації, знань, умінь та навичок, необхідних для реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. Про психолого-педагогічну готовність, на її думку, свідчать такі показники, як толерантне ставлення до дітей з проблемами у розвитку, високий рівень емпатії, перевага установок на альтруїзм

та працю та сформованість уявлень про форми, методи і засоби роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

В.М. Синьов, Д.І. Шульженко виділяють етапи психологічної підготовки майбутніх фахівців, які працюють з дітьми з інтелектуальними порушеннями та з розладами спектру аутизму.

На думку М.Г. Буйняк провідною готовністю до навчання дітей з ООП є психологічна, яку можна трактувати як комплексне утворення, сукупність здібностей, ціннісних орієнтацій та якостей особистості, що забезпечують мотиваційну готовність педагога до взаємодії з дітьми з ООП, його здатність до реалізації професійної діяльності. Психологічна готовність передбачає наявність психологічних задатків, які завдяки спеціальній підготовці можуть трансформуватися в професійні компетенції, фахові знання, уміння і навички, необхідні для роботи з дітьми з ООП.

М.Г. Буйняк окреслено зміст поняття **«психологічна готовність вчителя до інклюзивного навчання дітей з ООП»**, проте вважаємо за доцільне використовувати його і для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта». Дослідниця розглядає психологічну готовність до навчання дітей з ООП як стійке системне психологічне утворення, що поєднує в собі позитивну мотивацію до професійної діяльності, позитивне та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, педагогічні здібності, ціннісні орієнтації, знання, уміння та навички, які забезпечують компетентну та свідому діяльність педагога при вирішенні завдань навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами та успішну взаємодію вчителя з ними.

Психологічна готовність до роботи з дітьми з ООП поєднує:

- ✓ психологічну готовність до педагогічної діяльності (любов до дітей, емпатія, педагогічна творчість, позитивна «Я-концепція» тощо);

- ✓ психологічну готовність до взаємодії з дітьми з ООП (позитивне, неупереджене сприймання та ставлення до дітей з ООП, наявність позитивних установок на взаємодію з ними, сприймання індивідуальності кожної дитини, педагогічний оптимізм та гнучкість, високий рівень домагань вчителя);

- ✓ психологічну готовність до роботи в спеціальному чи інклюзивному закладі (толерантне ставлення до всіх учнів класу, гнучкість, високий рівень інтелектуальної лабільності, прагнення до саморозвитку тощо).

Формування психологічної готовності здобувачів вищої освіти до роботи з дітьми з ООП відбувається під час викладан-

ня дисциплін професійної підготовки, проведення тренінгів, під час проходження студентами різних видів практики.

Контрольні запитання

1. Назвіть нормативно-правові документи у галузі вищої освіти.
2. Охарактеризуйте особливості підготовки майбутніх корекційних педагогів в Україні.
3. Що таке Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система?
4. Яку роль відіграє професійно-особистісний компонент у формуванні фахової компетентності майбутніх корекційних педагогів?
5. Що таке психологічна готовність до роботи з дітьми з ООП?
6. Як психологічна готовність до роботи з дітьми з ООП впливає на мотивацію навчання здобувачів вищої освіти?

Тема 6

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА

План

1. Самовиховання в системі підготовки майбутніх корекційних педагогів.
2. Методи професійного зростання корекційного педагога.
3. Поняття про професійні деформації та професійне вигорання у педагогічній діяльності, шляхи їх профілактики та подолання.

Література

1. Алфімов В. Підтримка професійного довголілля вчителів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2010. № 1. С. 21-23.
2. Бещук-Венгерська Н.В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів : метод. посіб. Вінниця: ММК, 2015. 45 с.
3. Гладуш В. А., Лисенко Г.І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2014. 416 с.
4. Дербеньова А.Г., Кунцевська А.В. Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 223 с.
5. Мешко Г.М. Комплексний аналіз факторів професійного здоров'я вчителів сучасної школи. *Педагогічні науки*. 2011. № 59. С. 44-47.

6. Оргинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.

1. Самовиховання в системі підготовки майбутніх корекційних педагогів

Важливу роль у процесі підготовки майбутніх корекційних педагогів відіграє самовиховання, оскільки воно є невід'ємною складовою формування особистості професіонала.

Самовиховання — це цілеспрямована свідома, систематична діяльність особистості з метою вироблення в собі бажаних духовних, інтелектуальних, моральних, естетичних, фізичних та інших позитивних рис й усунення негативних.

Успішність педагогічної діяльності значною мірою залежить від уміння і здатності педагога мобілізувати свої зусилля на систематичну розумову працю, раціонально вибудовувати свою діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, знімати емоційні та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом.

Професійне самовиховання — свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку.

Професійне самовиховання майбутнього корекційного педагога починається з усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і своїми реальними можливостями. Головним завданням майбутнього вчителя є вдосконалення професійно значущих якостей особистості: розширення світогляду, збереження і зміцнення професійного здоров'я, підвищення рівня методичної підготовки, формування своєї духовної культури, педагогічного мислення, творчості тощо. Тому, визначаючи мету самовиховання, важливо відповісти собі не лише на питання «Яким я хочу бути?», а й на питання «Для чого я хочу таким бути?».

До найважливіших мотивів, які визначають ефективність самовиховання студентів, належать:

- потреби й мотиви, що спонукують до роботи над собою;
- переконання, розвинуту самосвідомість і самокритичність, які дають змогу об'єктивно оцінити свої позитивні або негативні якості;

- наявність почуття самоповаги та гордості за належність до обраного закладу вищої освіти, яке вимагає не відставати від інших студентів і бути серед найкращих;
- певний рівень розвитку вольових якостей, звичок самооцінки, самоконтролю і саморегулювання, які надають процесові самовиховання цілеспрямованості та різнобічності;
- оволодіння теорією самовиховання та методикою роботи над собою;
- свідомі установки на позитивний результат самовиховання;
- психологічна готовність до активної, системної роботи із самовиховання.

Психолого-педагогічний аналіз проблеми самовиховання майбутнього вчителя дає підстави розглядати його як систему, що характеризується цілісністю і взаємозв'язками всіх складових.

Структура самовиховання:

- мета самовиховання (наприклад: розвиток педагогічних здібностей та умінь, усунення поганих звичок, розвиток особистісних якостей, необхідних для професійної діяльності тощо);
- зміст і завдання самовиховання — передбачають таку поведінку і діяльність, які сприяють досягненню мети самовиховання;
- засоби самовиховання — є своєрідними способами впливу на самого себе (ознайомлення з різними видами мистецтва, читання наукової та художньої літератури, власна педагогічна діяльність тощо);
- результати самовиховання — ті зміни, які відбулися в особистості внаслідок самовиховання.

Професійне самовиховання передбачає таку послідовність дій:

- 1) вибір особистісно значущих цілей і завдань самовиховання;
- 2) планування діяльності і створення програми самовиховання;
- 3) вибір методів і прийомів самовиховання;
- 4) співставлення досягнутих результатів з очікуваними;
- 5) корекція програми самовиховання з урахуванням результатів самоконтролю і самооцінки.

Після визначення мети особистісного розвитку майбутній корекційний педагог має спланувати свою діяльність й створити програму самовиховання.

Програма професійного самовиховання — програма дій щодо досягнення конкретних цілей самовиховання з урахуванням вимог педагогічної професії.

Програма професійного самовиховання визначає найважливіші і змістові компоненти педагогічної діяльності, склад професійних умінь і слугує орієнтувальною основою для складання студентом індивідуального плану самовиховання з урахуванням особливостей і рівнів розвитку в собі необхідних умінь і здібностей.

Програма самовиховання й саморозвитку майбутнього вчителя має відображати основні вимоги до педагогічної професії, що зазначені у професіограмі.

Структура програми професійного самовиховання може містити такі компоненти:

а) оволодіння обов'язковими і навчальними предметами за вибором;

б) ознайомлення з основними розділами кваліфікаційної характеристики;

в) самотестування своїх професійно значущих особистісних якостей і окреслення розвитку тих, які недостатньо сформовані;

г) аналіз і визначення шляхів усунення негативних особистісних якостей;

г) формулювання вимог до власного способу життя (фізичне здоров'я, інтелектуальний і духовний розвиток);

д) вивчення новаторського педагогічного досвіду кращих учителів, визначення шляхів його використання у своїй роботі;

е) інші розділи авторської програми. Безперечно, не всі завдання і напрями роботи над собою можна зафіксувати у плані та програмі професійного самовиховання. Важливо, щоб кожен майбутній педагог виробив свій кодекс правил і принципів та неухильно дотримувався їх.

2. Методи професійного зростання корекційного педагога

Визначивши мету самовиховання, необхідно правильно обрати методи, прийоми і засоби власного удосконалення.

Метод самовиховання — це сукупність прийомів і способів впливу на самого себе з метою формування й розвитку бажаних і необхідних особистісних якостей та усунення негативних.

Елементом методу самовиховання є прийом самовиховання.

Прийом самовиховання — складова методу, необхідна для його ефективного застосування у конкретній ситуації.

Для реалізації програми самовиховання використовують такі методи: самоспостереження, самоаналіз, самотестування, порівняння себе з іншими людьми тощо; самостимулювання; самопро-

грамування; методи і прийоми самовпливу (самонаказ, самоконтроль, самозаохочення, самопокарання, самозаборона, самозауваження, самопереконання, самопідбадьорення, самонавіювання, аутотренінг, самозвіт, ведення щоденника самовиховання тощо).

Охарактеризуємо деякі з них:

Метод **самоспостереження** полягає у спостереженні за своїми діями, вчинками, думками, почуттями і ґрунтується на загальній спостережливості людини. Самоспостереження є необхідною передумовою контролю особистості за власною поведінкою та діяльністю. Його найкраще здійснювати у звичайних умовах. У процесі самоспостереження інколи доцільно уповільнити процес своєї діяльності, ніби розтягнути свої переживання в часі. Можливо, потрібно робити відповідні записи й помітки.

Самопереконання — процес доведення самому собі необхідності формування певних рис чи якостей особистості, обов'язкових для досягнення власного вдосконалення або мети діяльності.

Сутність **самонаказу** полягає у велінні самому собі виконувати заплановане та діяти відповідно до програми самовиховання. Це дієвий спосіб формування самовладання й уміння керувати собою, своїми емоціями навіть у найскладніших ситуаціях. Ефективність самонаказу зростає, якщо він поєднується із самопереконанням, тобто коли людина постійно знаходить нові докази й аргументи на користь виконання самонаказу.

Самонавіювання (аутосугестія) — це психічний вплив людини на саму себе, вироблення нових установок, психічних станів шляхом постійного повторення словесних формул чи викликання яскравих уявлень. З допомогою цього методу можна максимально мобілізувати свої сили і волю, набути навичок самовладання, тобто здатності здійснювати діяльність у ситуаціях, що дезорганізують людину і впливають на її емоційну сферу.

Різновидом самонавіювання є **аутогенне тренування (аутотренінг)** — цілеспрямоване самонавіювання за допомогою словесних формул. Внаслідок читання відповідної літератури і накопичення досвіду практично кожен студент може засвоїти релаксаційні знання і застосувати їх у самовдосконаленні.

Сутність **самопідбадьорення** полягає у зміцненні віри в себе. У процесі самопідбадьорення використовують такі прийоми: самозаспокоєння; навіювання впевненості у досягненні мети; навіювання впевненості в собі; рівняння на улюбленого героя, авторитетних людей (а їм як було?).

Самосхвалення — це своєрідне «погладжування» самого себе, висловлювання задоволення собою від досягнутого успіху, зробленого.

Самозаохочення є нагородженням самого себе за досягнутий успіх. У деяких випадках для того, щоб закріпити позитивний емоційний стан від подолання певних труднощів, можна зробити для себе щось приємне (наприклад, піти на прогулянку чи відвідати дискотеку).

Самопокарання доречне і навіть необхідне, коли людина знає, що невдача у певній справі є наслідком її лінощів, байдужості, недбалості тощо. Тоді можна і «в куток себе поставити», заборонити собі щось бажане, приємне; головне — винести урок із невдачі і дати собі слово більше не повторювати помилок.

Самоконтроль — це свідоме самостійне регулювання особистістю своєї поведінки, її мотивів і спонукань на основі виявлення відхилень від загальноприйнятих вимог у думках, вчинках, діях. Механізм самоконтролю охоплює самоаналіз, самоцінювання, самокритику, самообмеження.

Важливу роль у досягненні мети самовиховання відіграє й установка. Завдяки їй людина обирає з навколишньої дійсності або з власного досвіду необхідні для поведінки об'єкти з метою реалізації запланованих дій, задоволення потреб. Без неї всі зусилля щодо самовиховання будуть марними.

Усі методи і прийоми самовиховання тісно пов'язані між собою, переплітаються, а інколи використовуються майже одночасно.

Одним із сучасних методів професійного самовдосконалення є **метод «портфоліо»** — опис роботи з аналізом її ефективності, найбільш вдалі методичні розробки, приклади творчих робіт учнів тощо. Він може містити також документи, які фіксують професійний розвиток (дипломи, грамоти, подяки, характеристики та ін.), наукові, творчі роботи, власні статті, статті відомих науковців, які висвітлюють особливості тієї проблеми, над якою працює власник портфоліо, психологічні дослідження, конспекти уроків, виховних заходів.

Отже, самовиховання — це один із різновидів людської діяльності, важка робота над собою. Її ефективність залежить насамперед від цілеспрямованості людини, наявності у неї стійкої мотивації, позитивних установок, правильного вибору методів самовдосконалення, систематичності зусиль і постійного самоконтролю. Без самовиховання неможливе досягнення успіху в навчанні, педагогічній діяльності, сімейних стосунках і в житті загалом.

3. Поняття про професійні деформації та професійне вигорання у педагогічній діяльності, шляхи їх профілактики та подолання

Педагогічна діяльність — це один із видів професійної діяльності, який найбільше деформує особистість людини. Вплив професії на особистість педагога може мати як позитивні (професійний розвиток, особистісне самовдосконалення), так і негативні наслідки, наприклад різке загострення небажаних особистісних якостей, поява стереотипної поведінки, мислення, спілкування, притаманних представникам педагогічної професії. Усе це спричиняє ускладнення у взаємодії з іншими людьми і робить поведінку таких людей неадекватною ситуаціям. Йдеться про професійні деформації особистості.

Професійні деформації (лат. *deforma* — перекручую, спотворюю) — деструктивні зміни особистості в процесі професійної діяльності.

Професійні деформації мають такі **ознаки**:

- авторитарність, яка виявляється в централізації всього навчально-виховного процесу, використанні повчального стилю спілкування, доміантності і консерватизмі;
- емоційна індиферентність (лат. *indifferens* — байдужий), яка характеризується емоційною «сухістю» і байдужістю до учнів;
- експансіонізм (лат. *expansio* — розширення), що виявляється в перебільшенні значення навчальної дисципліни, яку викладає вчитель;
- поведінковий трансфер (лат. *transfero* — переносу, переміщую), який реалізується в прояві ознак рольової поведінки, характерної для учнів;
- самовпевненість, пряmolінійність, низька критичність мислення;
- відсутність комунікативної гнучкості;
- орієнтація на соціальне схвалення тощо.

Професійні деформації заважають учителю в роботі з учнями. Сензитивним (сприятливим) періодом для виникнення професійних деформацій є професійна криза.

Професійна криза — глибока невдоволеність від своєї діяльності, її результатів, відчуття власної неспроможності, нездатність до самореалізації, невідповідність задумів і можливостей отриманим результатам.

У педагогічній діяльності педагога виокремлюють такі типи професійних криз:

- 1) криза адаптації до професії, яку переживає кожен четвертий учитель на початку професійного шляху (24-25 років);
- 2) криза рутинності роботи, яка проявляється у вчителів зі стажем роботи 10-15 років (32-35 років);
- 3) криза вчителя з великим досвідом роботи (45-50 років).

Найпоширенішим засобом профілактики професійних криз є безперервна психолого-педагогічна освіта вчителя, підвищення його кваліфікації. Самоосвіта сприяє формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності, допомагає в осмисленні педагогічного досвіду і власної самостійної праці, є засобом самопізнання і самовдосконалення, шляхом педагогічного розвитку.

Для педагогів, професія яких належить до сфери «людина-людина», у багатьох випадках є характерним виникнення **синдрому професійного вигорання**, який являє собою сукупність стійких симптомів фізичного та емоційного виснаження, що проявляються в негативних емоційних переживаннях та установках відносно своєї роботи (професії) та суб'єктів ділового спілкування.

Професійна діяльність корекційного педагога за своїм характером є ще більш відповідальною та стресогенною, ніж педагогічна діяльність вчителя закладу загальної середньої освіти. Саме тому, ризик виникнення синдрому професійного вигорання для представників цієї професії є надзвичайно високим.

Причини професійного вигорання:

- напруженість і конфлікти у професійному оточенні, недостатня підтримка з боку колег;
- недостатні умови для самовираження, експериментування та інновацій;
- одноманітність діяльності й невміння творчо підійти до виконуваної роботи;
- вкладання в роботу значних особистісних ресурсів за недостатнього визнання і відсутності позитивного оцінювання з боку керівництва;
- робота без перспективи, неможливість побудувати професійну кар'єру;
- невмотивованість учнів, результати роботи з якими «непомітні»;
- невирішені особистісні конфлікти.

Професійне вигорання виявляється у вигляді таких **симптомів**:

- втома, виснаження;
- негативне ставлення до себе, вихованців, співробітників;
- психосоматичні нездужання;
- поява шкідливих звичок;
- порушення харчової поведінки;
- автоматичне виконання своєї роботи; повна відсутність творчої ініціативи;
- агресивність; дратівливість;
- напруженість; неспокій; тривожність;
- гнів; негативний настрій у вигляді цинізму.

Ефективними шляхами профілактики та подолання професійного вигорання є планування власної діяльності, раціональне чергування праці і відпочинку, достатня кількість сну, збалансоване харчування з достатньою кількістю вітамінів, позитивне мислення, володіння прийомами зняття стресу, розвиток уміння віднаходити позитив у професійній діяльності тощо.

Контрольні запитання

1. *Дайте визначення понять «самовиховання», «професійне самовиховання».*
2. *Яке значення має професійне самовиховання для формування особистості майбутнього корекційного педагога?*
3. *Охарактеризуйте структуру програми самовиховання.*
4. *Професійні деформації та шляхи їх профілактики.*
5. *Що є причинами виникнення професійного вигорання корекційних педагогів?*
6. *Опишіть методи та прийоми профілактики професійного вигорання корекційних педагогів.*

РОЗДІЛ 2

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1 2 год.

Тема: Сутність та особливості педагогічної діяльності

Мета: сформувати у студентів знання про етапи та особливості розвитку педагогічної професії; проаналізувати сучасні нормативно-правові документи, які регламентують професійну діяльність сучасного вчителя; узагальнити знання студентів про особливості і функції педагогічної діяльності, її структуру.

План практичного заняття

I. Контроль бази знань з теми 1.

II. Виступи студентів з питань:

1. Особливості розвитку педагогічної професії у Стародавньому світі.
2. Розвиток педагогічної думки в епоху Середньовіччя.
3. Виховання, школа і педагогічна думка в Київській Русі.
4. Школа і педагогічна думка в Європі в епоху Відродження.
5. Особливості української педагогічної думки у XVI-XVIII ст.
6. Видатні українські педагоги XX ст.

III. Виконання практичних завдань:

Аналіз концепції Нової української школи, інших нормативно-правових документів, що регламентують професійну діяльність педагога.

IV. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 1; 2; 3; 7. Р.: 9; 14; 15; 17.

Практичне заняття № 2 2 год.

Тема: Професія корекційного педагога та її соціальне значення

Мета: закріпити теоретичні знання студентів про соціальне значення професії корекційного педагога; проаналізувати погляди вчених щодо особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи, соціальні та професійні функції його діяльності.

План практичного заняття

I. Контроль бази знань з теми 2.

II. Виконання практичних завдань:

1. Аналіз нормативно-правових документів, що регламентують професійну діяльність корекційного педагога.

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 2; 3; 4. Р.: 2; 13.

Практичне заняття № 3 2 год.

Тема: Особистість корекційного педагога

Мета: узагальнити теоретичні знання студентів про вимоги до особистості корекційного педагога; сформувати навички партнерської та колективної взаємодії з іншими учасниками навчально-виховного процесу.

План практичного заняття

I. Контроль бази знань з теми 3.

II. Виконання практичних завдань:

1. Презентація студентами програм діагностики особистості корекційного педагога.
2. Написання листа майбутнім учням.
3. Розробка практичних рекомендацій для педагогів спеціальних та інклюзивних закладів щодо розвитку колективної взаємодії з іншими учасниками педагогічного колективу.

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 2; 4. Р.: 2; 4; 7; 13; 20; 23.

Практичне заняття № 4 2 год.

Тема: Професіограма корекційного педагога

Мета: проаналізувати професіограму корекційного педагога, узагальнити теоретичні знання студентів про функції професійної діяльності корекційного педагога в закладах інклюзивної освіти; визначити специфіку професійної діяльності асистента вчителя інклюзивного класу.

План практичного заняття

I. Контроль бази знань з теми 4.

II. Виконання практичних завдань:

1. Презентація студентами результатів самодіагностики професійно значущих якостей особистості корекційного педагога.
2. Написання самоаналізу власної відповідності професіограмі корекційного педагога (форма представлення результатів — письмова).

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 2; 3; 4; 6. Р.: 8; 10; 11; 13; 16.

Практичне заняття № 5 2 год.

Тема: Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності

Мета: узагальнити знання студентів про сучасні підходи до підготовки корекційних педагогів в Україні і за кордоном.

План практичного заняття

I. Контроль бази знань з теми 5.

II. Виконання практичних завдань:

1. Виступи студентів з доповідями.

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 2; 3; 4; 5.
Р.: 1; 3; 6; 8; 13; 15; 16; 18; 19; 21; 24; 25.

Практичне заняття № 6 2 год.

Тема: Професійне самовиховання корекційного педагога

Мета: узагальнити знання студентів про сутність та методи професійного самовиховання.

План практичного заняття

I. Контроль бази знань з теми 6.

II. Виконання практичних завдань:

1. Написання та презентація твору-самоаналізу на тему: «Що в моєму характері мені допоможе і що може перешкодити стати хорошим корекційним педагогом?».
2. Обговорення проблемних ситуацій.

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 1; 4; 5; 7; 8. Р.: 4; 7; 11; 20; 22.

Лабораторне заняття № 1 2 год.

Тема: Сутність та особливості педагогічної діяльності

Мета: узагальнити знання студентів про особливості педагогічної діяльності, її складові; проаналізувати вимоги до особистості сучасного вчителя; визначити власні мотиви вибору професії.

План лабораторного заняття

I. Узагальнення знань з теми 1.

II. Виступи студентів з доповідями і рефератами.

III. Виконання практичних завдань:

1. Аналіз студентських творів-роздумів «Мій улюблений учитель», «Мій ідеал учителя сучасної школи», «Образ учителя в українській художній літературі».
2. Розв'язання педагогічних ситуацій.
3. Визначення мотивів вибору професії (методика «Мотиви вибору професії» (див. додаток Д).

IV. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 1; 2; 3. Р.: 9; 14; 15; 17.

Лабораторне заняття № 2, 3, 4 6 год.

Тема: Особистість корекційного педагога

Мета: проаналізувати професійну діяльність та особистісні характеристики видатних українських педагогів минулого та сучасності; виробити у студентів навички формування іміджу сучасного корекційного педагога; розвивати навички професійного спілкування, колективної взаємодії.

План лабораторного заняття

I. Узагальнення знань з теми 3.

II. Виступи студентів з доповідями і рефератами.

III. Виконання практичних завдань:

1. Виступи студентів з презентаціями іміджу корекційного педагога.
2. Визначення рівня розвитку комунікативних навичок у студентів, професійної спрямованості особистості (див. *додавки Є, Е*).
3. Проведення тренінгових вправ, спрямованих на розвиток комунікативних навичок корекційного педагога.
4. Проведення тренінгу колективної взаємодії.

IV. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 2; 4. Р.: 2; 4; 7; 13; 20; 23.

Лабораторне заняття № 5 2 год.

Тема: Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності

Мета: формувати психологічну готовність студентів до роботи з дітьми з ООП.

План лабораторного заняття

I. Узагальнення знань з теми 5.

II. Виконання практичних завдань:

1. Проведення тренінгових вправ, спрямованих на подолання суспільних стереотипів щодо дітей з ООП.
2. Проведення тренінгового заняття «Усі діти однакові, але кожна – особлива!»

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 2; 3; 4; 5.

Р.: 1; 3; 6; 8; 13; 15; 16; 18; 19; 21; 24; 25.

Лабораторне заняття № 6 2 год.

Тема: Професійне самовиховання корекційного педагога

Мета: формувати навички професійного самовиховання майбутніх корекційних педагогів.

План лабораторного заняття

I. Узагальнення знань з теми 6.

II. Виконання практичних завдань:

1. Розробка та презентація власної програми професійного самовиховання.
2. Запропонувати методи та прийоми профілактики професійного вигорання корекційного педагога (див. *додаток Ж*).

III. Обговорення результатів виконання практичного завдання.

Література: О.: 1; 4; 5; 7; 8.

Р.: 4; 7; 11; 20; 22.

РОЗДІЛ 3

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Метою самостійної роботи студентів з дисципліни «Професійна діяльність та особистість корекційного педагога» є стимулювання мотивації навчання у ЗВО за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, розширення і поглиблення знань про сутність та особливості професійної діяльності корекційного педагога, розвиток творчих здібностей, пізнавальних інтересів, бажання займатися самоосвітою, саморозвитком, самовихованням.

Тема 1. Сутність та особливості педагогічної діяльності

Тематика доповідей і рефератів:

1. Методи і форми педагогічної діяльності.
2. Стилi педагогічної діяльності.
3. Педагогічне покликання і педагогічні здібності.
4. Педагогічна майстерність і шляхи оволодіння нею.
5. Педагогічна творчість та її ознаки.
6. Поняття про педагогічну культуру вчителя та її рівні.
7. Професійна етика і педагогічний такт учителя.
8. Поняття про професійну компетентність учителя, її структура.

Завдання для практичного виконання:

1. Підготувати твір-роздум на тему за вибором: «Мій улюблений учитель», «Мій ідеал учителя сучасної школи», «Образ учителя в українській художній літературі».
2. Розв'язання педагогічних задач¹.

Задача 1

В учительській точилася розмова про труднощі вчительської праці, критерії її оцінювання. Думки були різними. Одні говорили, що вчитель тоді вчитель, коли він блискуче знає свій предмет. Інші стверджували, що тільки той учитель – майстер, хто вільно володіє формами позаурочної роботи. Треті віддава-

¹ Педагогічні задачі в темі 1 пропонуються з джерела: Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. пос. Київ: Академвидав, 2012. 200 с.

ли пріоритет умінню працювати з батьками, казали, що це найскладніша ділянка учительської роботи. А ще була така думка: треба навчити дитину вчитися все життя, тому головне в учителя — його методичний багаж. Дехто вважав, що найважливіший показник якості вчителя — його кругозір.

Раптом Єлизавета Михайлівна шумно склала зошити, окуляри і тоном, який свідчив, що висловлювання вчителів зачепили її самолюбство, голосно сказала:

— А я вважала і вважаю, що головне в учителіві — це сумлінність. — І після невеликої паузи продовжувала: — Я ось всі двадцять п'ять років першою приходжу в школу і останньою йду. Я всю себе віддаю дітям.

Підійшовши до дверей, вона рішуче повторила:

— Треба всього себе віддавати дітям — ось що робить учителя Учителем!

У цей момент Анатолій Миколайович, молодий фізик, додав:

— А ще треба мати що віддавати!

Дискусія в учительській на цьому не скінчилася. Літня вчителька Софія Павлівна, котра досі не брала участі в розмові, зітхнувши, промовила:

— Якість нашої роботи, а отже, нашу компетентність і сумлінність можна визначити лише за результатами нашої роботи — яких дітей випустили ми в життя, ким і якими вони стали. Серед моїх, наприклад, два академіки, один у загоні космонавтів, троє докторів наук, четверо артистів, п'ять педагогів, суддя, навіть заступник міністра є, а вже інженерів, лікарів, журналістів, робітників — не злічити.

— Софіє Павлівно, а скількох ви не врятували? — раптом запитав Анатолій Миколайович.

— Як це — не врятувала? Від чого не врятувала? — не відразу зрозуміла колега.

— Ну, скільки тих, хто спився чи опинився на лаві підсудних? Або тих, які вирости поганими людьми?

Софія Павлівна без образи сприйняла запитання молодого вчителя.

— А ви маєте рацію. Я ніколи не рахувала тих, кого не врятувала. Є, мабуть, і такі. Мені, як і іншим, завжди приємно було працювати із сильними, здібними, яскравими дітьми, які самі хотіли вчитися. За ними когось, напевно, і прогавила. Мабуть, якби

кожен учитель за роки роботи в школі врятував хоча б одну долю, то в країні не було б негідників і підлих людей.

1. Що ж головне в діяльності вчителя?
2. Хто з учителів має рацію?
3. Поясніть вислів: «Учитель продовжує себе в дітях».

Задача 2

Оберіть один із запропонованих варіантів відповіді або вкажіть свій. Відповідь обґрунтуйте.

На уроці ученя несподівано запитую: «Ольго Петрівно, а яка у Вас зарплата?». Що відповісти:

- а) пожартувати: «Це комерційна таємниця»;
- б) відповісти чесно: «Невелика»;
- в) відповісти з гідністю: «Не велика і не маленька, але мені вистачає»;
- г) відповісти питанням на питання: «А чому це тебе цікавить?»;
- г) розіграти здивування: «Ну і запитання у тебе! Запитай що-небудь простіше!»;
- д) сміливо й відверто назвати суму — нехай діти знають і, можливо, вам поспівчують;
- е) вдати, що ви не почули запитання;
- є) ваш варіант відповіді?

Що означає для педагога гідно вийти із ситуації?

Задача 3

Оберіть один із запропонованих варіантів відповіді або вкажіть свій. Відповідь обґрунтуйте.

Молода вчителька організувала у школі гурток біології. Учні з різних класів потягнулись до неї. Одного разу на занятті гуртка одна учениця несподівано сказала: «Приходьте у наш клас вести уроки біології, будь ласка! А то вчителька у нас — просто жах».

Що відповісти:

- а) сухо сказати: «Марійко, я була про тебе кращої думки»;
- б) сказати: «Ось вивчите мене краще, і будете так само крикувати перед іншими вчителями»;
- в) скромно пояснити: «Не могу, кожен з нас робить свою справу; у мене й так велике навантаження»;
- г) розтлумачити дітям: «Заняття в гуртку для вас — за бажанням, тому цікаві, а обов'язкові уроки, хто б їх не проводив, такими бути не можуть»;

- г) висловити невдоволення: «У яке становище ви мене ставите перед колегою? Будемо вважати, що я цього не чула»;
 - д) весело відгукнутися: «Чудова ідея, треба буде поговорити із завучем»;
 - е) вдати, що ви не почули або не зрозуміли, а згодом обов'язково розповісти колезі, що говорять про неї учні;
 - є) ваш варіант відповіді? Що таке професійна етика?
- Чи можна з учнями обговорювати іншого вчителя, його діяльність? Чи можна возвеличувати себе за рахунок приниження іншого? Чому?

Задача 4

Оберіть один із запропонованих варіантів відповіді або вкажіть свій. Відповідь обґрунтуйте.

На уроці учениця нагадує вчительці: «Ірино Петрівно, на попередньому уроці Ви обіцяли, що розкажете нам...». Учителька зовсім забула про свою обіцянку і виконати її не готова.

Як бути:

- а) упевнено сказати: «Звичайно, звичайно, тільки сьогодні у нас на це не вистачить часу. Давайте я вам розповім на наступному уроці»;
- б) рішуче заявити: «Поговоримо про це після контрольної – тоді у нас і часу буде більше»;
- в) сказати здивовано: «Розповісти? Ні, сьогодні ви не настільки добре працюєте на уроці, щоб я робила вам такі подарунки!»;
- г) здивуватися: «Щось не пам'ятаю, щоб я вам таке обіцяла, але, якщо вам цікаво, то на наступному уроці поговоримо про це»;
- г) чесно зізнатися, що забула про свою обіцянку, попросити вибачення і сказати, що наступного разу обов'язково її виконає;
- д) ваш варіант відповіді?

Чи допустимо педагогові визнавати свої помилки перед учнями? А може, варто вдатися до хитрощів? Відповідь обґрунтуйте. Як педагогу відновити втрачене довір'я учнів?

3. За психодіагностичною методикою «Мотиви вибору професії» визначити власні домінуючі мотиви вибору професії корекційного педагога.

Тема 2. Професія корекційного педагога та її соціальне значення

1. Зробити опорні конспекти нормативно-правових документів, які регламентують діяльність корекційного педагога:

Тема 3. Особистість корекційного педагога

Тематика доповідей та рефератів:

1. Професійна діяльність та особистість Л.С. Виготського.
2. Професійна діяльність та особистість І.Г. Єременка.
3. Професійна діяльність та особистість Г.М. Дульнєва.
4. Професійна діяльність та особистість Г.М. Мерсіянової.
5. Професійна діяльність та особистість В.М. Синьова.
6. Професійна діяльність та особистість В.І. Бондаря.
7. Професійна діяльність та особистість Є.П. Синьової.
8. Професійна діяльність та особистість С.П. Миронової.
9. Професійна діяльність та особистість М.П. Матвєєвої.
10. Професійна діяльність та особистість О.В. Гаврилова.

Завдання для практичного виконання:

1. Підготувати презентацію іміджу сучасного корекційного педагога (форма презентації за вибором).
2. Розробити програму діагностики особистісних якостей корекційного педагога (форма роботи – групова (4-5 осіб)).
3. Підібрати тренінгові вправи, спрямовані на розвиток комунікативних навичок корекційного педагога.

Тема 4. Професіограма корекційного педагога

Завдання для практичного виконання:

1. Проаналізувати кваліфікаційну характеристику посади «вчитель-дефектолог», посадову інструкцію асистента вчителя.
2. Запропонувати програму іспиту чи тестування для визначення професійної придатності студентів вашої групи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.
3. Здійснити самоаналіз власної відповідності професіограмі корекційного педагога (форма представлення результатів – письмова).

4. На основі програми діагностики особистості корекційного педагога здійснити самодіагностику рівня розвитку професійно значущих особистісних якостей.

Тема 5. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності

Тематика доповідей та рефератів:

1. Досвід та особливості підготовки корекційних педагогів у закордонних закладах вищої освіти.
2. Роль педагогічної практики у підготовці майбутнього корекційного педагога.
3. Роль дисциплін загальної підготовки у професійній підготовці майбутнього вчителя.
4. Участь студентів у науково-дослідницькій роботі.

Завдання для практичного виконання:

1. Підібрати тренінгові вправи, спрямовані на подолання суспільних стереотипів щодо дітей з особливими освітніми потребами.

Тема 6. Професійне самовиховання корекційного педагога

Завдання для практичного виконання:

1. Написати твір-роздум на тему «Що в моєму характері мені допоможе і що може перешкодити стати хорошим корекційним педагогом?»
2. Розробити програму самовиховання відповідно до визначеної структури:
 - 1) назва програми;
 - 2) мета програми;
 - 3) завдання програми;
 - 4) основні напрямки програми;
 - 5) методи самовиховання;
 - 6) прогнозовані результати.
3. Підібрати проблемні ситуації, які б стосувалися процесу самовиховання майбутніх корекційних педагогів (для подальшого обговорення у групі).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Охарактеризуйте соціальне призначення професії вчителя.
2. Охарактеризуйте етапи та особливості становлення вчительської професії.
3. Дайте визначення поняття «педагогічна діяльність» та охарактеризуйте її компоненти.
4. Визначте сутність та особливості педагогічної діяльності.
5. Охарактеризуйте структурні компоненти системи педагогічної діяльності.
6. Охарактеризуйте сучасні нормативно-правові документи, які регламентують професійну діяльність педагога.
7. Загальна характеристика концепції НУШ.
8. Дайте характеристику стилів педагогічної діяльності.
9. Характеристика вимог, які висуваються до особистості вчителя.
10. Сутність та структура педагогічного спілкування.
11. Дайте характеристику стилів педагогічного спілкування.
12. Особливості професійного спілкування у фаховій діяльності корекційного педагога.
13. Здатність до партнерства та колективної взаємодії як компетентність сучасного корекційного педагога.
14. Педагогічні здібності та їх значення у становленні майбутнього вчителя.
15. Педагогічна творчість та її значення у професійній діяльності корекційного педагога.
16. Характеристика соціальних функцій корекційного педагога в сучасному суспільстві.
17. Характеристика професійних функцій корекційного педагога.
18. Розкрийте ретроспективу поглядів українських вчених щодо особистості та професійної діяльності вчителя спеціальної школи.
19. Вимоги до особистості корекційного педагога.
20. Нормативно-правові засади професійної діяльності корекційного педагога.
21. Імідж корекційного педагога в структурі його особистості та педагогічної діяльності.
22. Професіограма та її роль у підготовці фахівців.
23. Охарактеризуйте структурні компоненти професіограми корекційного педагога.
24. Охарактеризуйте особливості професійної діяльності корекційного педагога в інклюзивному закладі.

25. Охарактеризуйте особливості професійної діяльності асистента вчителя в інклюзивному закладі.
26. Особливості підготовки корекційних педагогів в Україні.
27. Специфіка підготовки корекційних педагогів за кордоном.
28. Сучасні наукові підходи до підготовки майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності.
29. Роль професійно-особистісного компоненту у формуванні професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів.
30. Психологічна готовність до роботи з дітьми з ООП як складова фахової компетентності майбутнього корекційного педагога.
31. Наукова робота студентів у процесі професійної підготовки.
32. Роль педагогічної практики у становленні особистості та формуванні професійної компетентності майбутнього корекційного педагога.
33. Сутність професійного самовиховання майбутнього корекційного педагога.
34. Охарактеризуйте умови і чинники професійного самовиховання.
35. Самопізнання як передумова самовиховання майбутнього корекційного педагога.
36. Самовиховання майбутнього вчителя як система.
37. Характеристика методів самовиховання.
38. Характеристика програми самовиховання (на основі власної програми).
39. Поняття про професійне вигорання, шляхи його профілактики та подолання.
40. Поняття про професійні деформації у педагогічній діяльності, їх основні ознаки.
41. Професійне вигорання педагога, його ознаки та шляхи профілактики.
42. Опишіть професійну діяльність та особистість Л.С. Виготського.
43. Опишіть професійну діяльність та особистість І.Г. Єременка.
44. Опишіть професійну діяльність та особистість Г.М. Дульнєва.
45. Опишіть професійну діяльність та особистість Г.М. Мерсіянової.
46. Опишіть професійну діяльність та особистість В.М. Синьова.
47. Опишіть професійну діяльність та особистість М.К. Шеремет.
48. Опишіть професійну діяльність та особистість Є.П. Синьової.
49. Опишіть професійну діяльність та особистість Д.І. Шульженко.
50. Опишіть професійну діяльність та особистість В.І. Бондаря.
51. Опишіть професійну діяльність та особистість С.П. Миронової.
52. Опишіть професійну діяльність та особистість М.П. Матвєєвої.
53. Опишіть професійну діяльність та особистість О.В. Гаврилова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья : учебно-метод. пособие. Москва: Владос, 2003. 368 с.
2. Алфімов В. Підтримка професійного довголіття вчителів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2010. № 1. С. 21-23.
3. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5-9.
4. Бещук-Венгерська Н.В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів : метод. посіб. Вінниця: ММК, 2015. 45 с.
5. Бондар В. І., Золотоверх В.В. Історія олігофренопедагогіки : підручник. Київ: Знання, 2007. 375 с.
6. Бондар Вол. І. Дидактико-психологічна концепція реалізації освітньо-професійних програм підготовки вчителя. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 66-68.
7. Буйняк М.Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2019. 19 с.
8. Василюшина Т.В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2000. 20 с.
9. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
10. Гладуш В. А., Лисенко Г.І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Донецьк, 2014. 416 с.
11. Гонеев Л.Д., Лифинцева Н.И., Ялпаева Н.В. Основы коррекционной педагогики : учеб пособие / под ред. В.А. Слостенина. Москва: Академия, 1999. 280 с.
12. Дербеньова А.Г., Кунцевська А.В. Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів. Харкеів: Вид. група «Основа», 2009. 223 с.
13. Державна програма «Вчитель». *Освіта України*. 2002. № 27. С. 1-7.
14. Дмитерко-Карабин Х.М. Мотиваційна готовність до професійної діяльності як психологічна проблема. *Зб. наук. пр.: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : Вид-во «Плай» Прикарпат. ун-ту, 2004. Вип. 9. Ч. 2. С. 23-32.
15. Дмитрієва І.В. Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. *Збірник наукових праць*. 2016. № 7. URL: <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/dmitrijeva-ivkomandna-vzajemodija-fahivciv-u-procesi-individualnogo-suprovodu-ditini-umovah-inkluzivnogo-navchannja.html> (дата звернення: 05.05.2019).

16. Долинська Л.В., Максимчук Н.П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Кам'янець-Подільський: Сисин О.В., 2008. 124 с.
17. Дятленко Н.М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч-метод. посіб. / за заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
18. Индекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад : навч. метод. посіб. / кол. упорядників: Патрикеева О.О. та ін.; за заг. ред. В.І. Шинкаренко. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 96 с.
19. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Изд. центр «Академия», 2002. 208 с.
20. Коваленко В.Є. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки*. 2018. Вип. 8. Ч. II. С. 47-55.
21. Колишкін О.В. Педагогічна деонтологія вчителя-дефектолога. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2014. № 4. С. 429-437.
22. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
23. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии. Москва: Просвещение, 1972. 255 с.
24. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1997. 183 с.
25. Кукушин В.С. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пос. Ростов на Дону: МарТ, 2002. 224 с.
26. Максименко С.Д., Карамушка Л.М., Зайчикова Т.В. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. Київ: Міленіум, 2004. 264 с.
27. Мартинчук Т.В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 614 с.
28. Матвієнко О., Пересадин М., Андросов Є. Культура здоров'я та синдром психоемоційного «вигорання»: стратегія і тактика подолання. URL: <http://www.personal.in.ua/>
29. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. пос. Київ: Академвидав, 2012. 200 с.
30. Мешко Г.М. Комплексний аналіз факторів професійного здоров'я вчителів сучасної школи. *Педагогічні науки*. 2011. № 59. С. 44-47.
31. Миронова С.П. Корекційна робота як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога. *Дефектологія*. 2004. № 2. С. 11-14.
32. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2015. 256 с.

33. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2016. 164 с.
34. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. 304 с.
35. Миронова С.П. Підготовка студентів-корекційних педагогів до подальшого професійного вдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Вип. 258: Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, 2005. С. 132-140.
36. Миронова С.П. Самостійна робота студентів-дефектологів як основа особистісно орієнтованої професійної освіти. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного пед.університету ім. Г. Сковороди : науково-теоретичний часопис*. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 342-347.
37. Митина Л.М. Психологія професіонального розвитку учителя. Москва: Флінта, 2003. 246 с.
38. Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпенко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. пос. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. 168с.
39. Никитина Н.Н., Железнякова О.М., Петухов М.А. Основы профессионально-педагогической деятельности : уч. пос. для студ. учр. сред. проф. образ. Москва: Мастерство, 2002. 228 с.
40. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. Н.М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
41. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад.: О.В. Коган та ін. Харків: Друкарня «Мадрид», 2019. 110 с.
42. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
43. Основи інклюзивної освіти : навч. метод. посіб. / МОНмолодьспорту України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; за заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ: А.С.К., 2012. 308 с.
44. Панок В.Г. Основні напрями професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 4. С. 14-17.
45. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 255 с.
46. Пінчук Ю.В. Культура професійного мовлення вчителя-логопеда. *Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка і спеціальна психологія. Зб. наук. праць*. Київ: НПУ. 2009. Вип. 14. С. 44-47.
47. Пінчук Ю.В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога : навч.-метод. посіб. Київ: КНТ, 2015. 160 с.
48. Пінчук Ю.В. Система професійної компетентності вчителя-логопеда : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2005. 30 с.

49. Положення про навчально-реабілітаційний центр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF>
50. Положення про спеціальну школу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF>
51. Про вищу освіту : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
52. Про повну загальну середню освіту : закон України. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
53. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів : наказ МОН. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/37302/>
54. Про освіту : закон України. URL: <https://zakon.help/law/2145-VIII>
55. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.
56. Психология / под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Москва, 1990. 276 с.
57. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч-метод. посіб. / за заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ. 2018. 252 с.
58. Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: рождение мастера : кн. для препод. высш. и средн. пед. учеб. заведений. Москва: ВЛАДОС, 2000. 304 с.
59. Роботова А.С., Леонтьева Т.В., Шапошникова И.Г. Введение в педагогическую деятельность : уч. пособие для студ. высш. пед. уч. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2000. 208 с.
60. Руденко Л.М. Принципи та етапи медичної підготовки корекційного педагога // *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна* / відп. ред. В.І. Співак. Упорядник О.В. Гаврилов. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2006. Вип. VI. С. 43-46
61. Руденко Л.М. Рівні спеціальної медичної підготовки в процесі професійного становлення вчителя-дефектолога // *Наук. часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2005. Вип. 3. С. 112-119.
62. Савінова Н.В., Берегова М.І. Культура мовлення як складова деонтологічної культури корекційного педагога у системі інклюзивної освіти. *Актуальні проблеми корекційної освіти* / за ред. О.В. Гаврилова, В.М. Синьова. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015. Вип. 5. С. 292-302.
63. Сайко Х.Я. Особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом : монографія. Львів: Тріада Плюс, 2017. 248 с.
64. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості : монографія. Київ: Вища школа, 1992. 135 с.
65. Специальная педагогика : учеб. пособие / под ред. Н.М. Назаровой. Москва: Академия, 2000. 400 с.

66. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. Київ: Освіта, 2004. 384 с.
67. Філіпенко І.В. Тренінгове заняття. Як уникнути професійного вигорання. *Педагогічна майстерня*. 2011. № 5. С. 17-19.
68. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. 214 с.
69. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
70. Хуртенко О.В. Структура професійного іміджу молодого педагога та фактори, що впливають на його формування. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 21. С. 194-203.
71. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/23642/1/4-15-21.pdf>
72. Шеремет М.К. Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. Вип. XVII, в 2-х част. Ч. 1. 368 с.
73. Шульженко Д.І. Психологічна технологія підготовки майбутніх фахівців до проведення бінарних уроків в інклюзивному класі загальноосвітньої школи. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. Вип. 32(2). С. 302–307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchpu_019_2016_32%282%29_54
74. Щодо посадових обов'язків асистента вчителя : лист МОНмолодьспорту України. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/
75. Щодо тривалості уроків в інклюзивних класах, функціональних обов'язків асистента вчителя : лист Міністерства освіти і науки України. URL: http://osvita.sm.gov.ua/images/Nakaz_2017/2.5-28.pdf
76. Яковлева И.М. Технологии подготовки педагогов к работе с детьми, имеющими особые образовательные потребности : учебно-метод. пособие. Москва: МГПУ, 2013. 204 с.

ГЛОСАРІЙ

Бакалавр — це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Болонський процес — процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних 117 інституційних перетворень закладах вищої освіти Європи. Його метою є створення європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи. На сьогодні 46 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками.

Гуманізм (від лат. *humanus* — людський, людяний) — прогресивний напрям духовної культури, що звеличує людину як найбільшу цінність у світі, утверджує право людини на земне щастя, захист прав на свободу, всебічний розвиток і прояв своїх здібностей.

Дидактика (від гр. *didaktikos* — навчаю) — галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання.

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) — система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС.

Емоційне вигорання — це синдром, що розвивається на тлі безперервного впливу на людину стресових ситуацій і призводить до інтелектуальної, душевної і фізичної перевтоми та виснаження.

Ідеал (від гр. *idea* — уявлення, ідея) — поняття моральної свідомості і категорія етики, що містить у собі вищі моральні вимоги, можлива реалізація яких особисто дала б змогу їй набути досконалості; образ найбільш цінного і величного в людині.

Імідж вчителя — (від лат. «*imago*», тобто «імітувати», у перекладі з англійської мови «образ»), це професійний образ, який створює вчитель відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку і характер діяльності в заданій ситуації.

Комунікабельність (від лат. *communico* — з'єдную, повідомляю) — риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариськість.

Компетентність — динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі — кредит ЄКТС) — одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання.

Магістр — це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми — 120 кредитів ЄКТС.

Метод самовиховання — це сукупність прийомів і способів впливу на самого себе з метою формування й розвитку бажаних і необхідних особистісних якостей та усунення негативних.

Особистість — це конкретна людина, яка є представником певного суспільства, певної соціальної групи, займається конкретним видом діяльності, усвідомлює своє ставлення до навколишнього світу і наділена певними індивідуально-психологічними властивостями.

Педагогіка (від гр. *paidos* — діти; *ago* — веду) — наука про навчання, освіту та виховання людей відповідно до потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

Педагогічна діяльність (праця) — особливий вид суспільно корисної діяльності дорослих людей, свідомо спрямованої на підготовку підростаючого покоління до життя відповідно до економічних, політичних, моральних, естетичних цілей.

Педагогічне спілкування — система соціально-психологічної взаємодії між учителем та учнем, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності.

Прийом самовиховання — складова методу самовиховання, необхідна для його ефективного застосування у конкретній ситуації.

Програма професійного самовиховання — програма дій щодо досягнення конкретних цілей самовиховання з урахуванням вимог педагогічної професії.

Професійне самовиховання — свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку.

Професійні деформації (лат. *deforma* — перекручую, спотворюю) — деструктивні зміни особистості в процесі професійної діяльності.

Професіограма — науково обґрунтовані вимоги до особистості та професійної діяльності фахівця.

Професія (від лат. *professio* — офіційно зазначене заняття) — вид трудової діяльності, що потребує певних знань і трудових навичок та є джерелом існування, життєдіяльності.

Самовиховання — це цілеспрямована свідома, систематична діяльність особистості з метою вироблення в собі бажаних духовних, інтелектуальних, моральних, естетичних, фізичних та інших позитивних рис й усунення негативних.

Стандарт вищої освіти — це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Стиль педагогічного спілкування — усталена система способів та прийомів, які застосовує вчитель під час взаємодії.

Стиль авторитарний (від фр. *autoritaire* — владний, лат. *aus-toritas* — влада, вплив) — стиль спілкування, що ґрунтується на беззаперечному підкоренні окремої людини або колективу владній особистості.

Стиль демократичний (від гр. *demokratia* — влада народу, народовладдя) — врахування думки й волі колективу в організації життєдіяльності вихованців.

Стиль ліберальний (від лат. *liberalis* — вільний) — безпринципне байдуже ставлення до негативних дій вихованців, потурання учням.

Синдром професійного вигорання — сукупність стійких симптомів фізичного та емоційного виснаження, що проявляються в негативних емоційних переживаннях та установках відносно своєї роботи (професії) та суб'єктів ділового спілкування.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 6 березня 2019 р. № 221

ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНУ ШКОЛУ

Загальна частина

1. Це Положення визначає основні засади діяльності спеціальних шкіл усіх видів незалежно від форми власності.

2. Спеціальна школа у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», іншими актами законодавства та цим Положенням.

3. Головними завданнями спеціальної школи є:

1) забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, на здобуття загальної середньої освіти з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку;

2) забезпечення в освітньому процесі системного психолого-педагогічного супроводження з урахуванням стану здоров'я, особливостей психофізичного розвитку учнів (вихованців);

3) розвиток природних здібностей і обдарувань, творчого та критичного мислення учнів (вихованців), здійснення їх допрофесійної підготовки та соціалізації;

4) сприяння засвоєнню учнями (вихованцями) норм етики та загальнолюдської моралі, міжособистісного спілкування, основ гігієни та здорового способу життя, початкових трудових умінь і навичок;

5) сприяння всебічному розвитку учнів (вихованців);

6) сприяння набуттю ключових компетентностей учнями (вихованцями), запровадження педагогіки партнерства, надання консультацій батькам або іншим законним представникам учня (вихованця) з метою забезпечення їх активної участі в освітньому процесі.

4. Спеціальна школа є юридичною особою, що діє на підставі статуту, який розробляється відповідно до цього Положення

та інших актів законодавства і затверджується засновником (засновниками).

5. Здобуття загальної середньої освіти та отримання корекційно-розвиткових послуг у державній та комунальній спеціальній школі учнями (вихованцями) здійснюється безоплатно за рахунок державного та місцевих бюджетів, коштів засновника (засновників), інших джерел, не заборонених законодавством.

Учні (вихованці) з числа дітей з інвалідністю користуються пільгами, встановленими законодавством для осіб з інвалідністю.

Види та структура спеціальних шкіл

З урахуванням особливостей психофізичного розвитку дітей утворюються такі спеціальні школи:

- для дітей з порушеннями слуху;
- для дітей з порушеннями зору;
- для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату;
- для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку;
- для дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

1. Спеціальна школа для дітей з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату може забезпечувати здобуття загальної середньої освіти на одному чи кількох рівнях освіти:

- початкова освіта — 1-4 класи;
- базова середня освіта — 5-10 класи;
- профільна середня освіта — 11-13 класи.

2. Спеціальна школа для дітей з тяжкими порушеннями мовлення може забезпечувати здобуття загальної середньої освіти на одному або двох рівнях освіти:

- початкова освіта — 1-4 класи;
- базова середня освіта — 5-10 класи.

Після здобуття базової середньої освіти в спеціальній школі для дітей з тяжкими порушеннями мовлення діти можуть продовжити здобуття повної загальної середньої освіти у ліцеях або закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

3. Спеціальна школа для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку може забезпечувати здобуття загальної середньої освіти на одному або двох рівнях освіти:

- початкова освіта — 1-4 класи;
- базова середня освіта — 5-10 (11) класи.

Для учнів (вихованців), які за станом здоров'я можуть оволодіти професією певного кваліфікаційного рівня, за наявності

відповідної навчально-матеріальної бази відкриваються класи з поглибленою професійною орієнтацією. Зарахування учнів (вихованців) до таких класів здійснюється з урахуванням їх побажань (якщо їм не протипоказане навчання за певною спеціальністю) за заявою батьків або інших законних представників.

Спеціальна школа може входити до складу освітнього округу, а також інших закладів загальної середньої освіти як структурний підрозділ.

Спеціальна школа може мати у своєму складі структурні підрозділи, у тому числі філії, дошкільні групи, інтернат з частковим або повним утриманням учнів (вихованців).

Утримання учнів (вихованців) в інтернаті спеціальної школи здійснюється за рахунок засновника (засновників) та інших джерел, не заборонених законодавством.

Учні (вихованці) з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають в інтернаті спеціальної школи на повному державному утриманні.

Спеціальна школа відповідно до статуту може мати у своєму складі класи для дітей з іншими порушеннями. У спеціальній школі для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку класи для дітей з іншими порушеннями не утворюються.

Діти із складними порушеннями розвитку можуть навчатися в окремих класах спеціальної школи за умови, що одне з наявних порушень відповідає порушенням основного контингенту учнів (вихованців).

Мережа класів, їх наповнюваність та розподіл учнів (вихованців) одного року навчання між класами затверджуються директором спеціальної школи.

Гранична наповнюваність у класах становить:

- 1) глухих, сліпих дітей – вісім осіб;
- 2) дітей із зниженим слухом, порушеннями опорно-рухового апарату – 10 осіб;
- 3) дітей із зниженим зором, тяжкими порушеннями мовлення та легкими порушеннями інтелектуального розвитку – 12 осіб;
- 4) дітей із складними порушеннями розвитку, помірними порушеннями інтелектуального розвитку – шість осіб.

Клас відкривається за умови наявності більш як 50 відсотків граничної наповнюваності класів. У разі недостатньої кількості дітей в один клас можуть бути зараховані глухі діти та із зниженим слухом або сліпі діти та діти із зниженим зором. Гранична наповнюваність таких класів визначається відповідно

до категорії дітей, яких більше в класі. У разі коли дітей з різними порушеннями однакова кількість, гранична наповнюваність визначається відповідно до тієї категорії дітей, порушення яких є функціонально складнішими (глухота, сліпота).

Допускається перевищення граничної наповнюваності класу не більш як на одну особу.

У спеціальній школі можуть бути утворені класи-комплекти. Початкова школа може забезпечувати здобуття початкової освіти учнями (вихованцями) одного або різного віку, які можуть бути об'єднані в один або різні класи.

Для забезпечення перебування учнів (вихованців) у позаурочний час утворюються виховні групи.

Наповнюваність виховних груп у спеціальній школі відповідає наповнюваності класів, а дошкільних груп – нормативам, встановленим МОН.

Поділ класів на групи для вивчення окремих предметів у спеціальній школі здійснюється згідно з нормативами, встановленими МОН.

Учні (вихованці) можуть проживати в інтернаті спеціальної школи (крім вихідних, святкових днів і канікул) у разі, коли перебування в дорозі в один бік перевищує одну годину або відсутнє пряме транспортне сполучення, або за протоколом реабілітації передбачено обмеження фізичного навантаження.

Рішення про влаштування дітей до інтернату спеціальної школи затверджується наказом директора.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть проживати в інтернаті спеціальної школи також у вихідні, святкові дні та під час канікул, крім дітей, які мають опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів.

За заявою батьків або інших законних представників учня (вихованця) за погодженням із службою у справах дітей за місцем проживання учня (вихованця) його може бути влаштовано до інтернату спеціальної школи на вихідні та святкові дні, крім канікул.

Для перебування учнів (вихованців) у спеціальній школі на вихідні та святкові дні утворюються чергові групи. Рішення про утворення чергових груп затверджується наказом директора.

Вихованці дошкільних груп спеціальної школи, крім дітей старшого дошкільного віку, не влаштовуються до інтернату спеціальної школи.

Організація діяльності спеціальної школи

Зарахування учнів (вихованців) до спеціальних шкіл, переведення до іншого закладу освіти та відрухування здійснюються у порядку, встановленому МОН.

Під час зарахування не допускається дискримінація за будь-якою ознакою, в тому числі за місцем проживання.

Учні (вихованці), їх батьки та інші законні представники можуть обирати форму здобуття освіти відповідно до індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів дитини.

Режим роботи спеціальної школи визначається відповідно до специфіки її функціонування з урахуванням психофізичних особливостей учнів (вихованців), вимог санітарного законодавства. Режим роботи схвалюється педагогічною радою та затверджується директором.

Структура навчального року, тривалість навчального тижня, інші форми організації освітнього процесу в межах часу, передбаченого освітньою програмою, схвалюються педагогічною радою спеціальної школи та затверджуються директором.

Розклад уроків (занять) складається відповідно до навчального плану з дотриманням педагогічних вимог та вимог санітарного законодавства та затверджується директором.

Тривалість уроків у 1 класі становить 35 хвилин, у 2-4 класах – 40 хвилин, у 5-12 (13) класах – 45 хвилин. При цьому періодичність проведення перерв під час уроків (фізкультхвилинки) і тривалість перерв між уроками схвалюється педагогічною радою відповідно до особливостей організації освітнього процесу та харчування і затверджується директором спеціальної школи.

Медичне обслуговування здійснюється медичними працівниками, які входять до штату спеціальної школи, або відповідними закладами охорони здоров'я, на території обслуговування яких розташована спеціальна школа. У разі потреби медичний працівник спеціальної школи надає першу медичну допомогу до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Відповідальність за організацію діяльності спеціальної школи, додержання вимог санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм та організацію харчування учнів (вихованців) покладається на засновника (засновників) та директора.

Харчування учнів (вихованців) у спеціальній школі здійснюється відповідно до норм харчування, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Контроль за охороною здоров'я та якістю харчування учнів (вихованців) покладається на органи охорони здоров'я.

Організація освітнього процесу

Освітній процес у спеціальній школі здійснюється з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів (вихованців).

Освітня програма повинна передбачати корекційно-розвитковий складник та предмети для вибору. Така програма схвалюється педагогічною радою спеціальної школи та затверджується директором.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться у другій половині дня педагогічними працівниками, які мають відповідну педагогічну освіту.

Спеціальна школа може використовувати типові або інші освітні програми, затверджені відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту».

Освітні програми, що розроблені на основі типових освітніх програм, можуть передбачати перерозподіл навчального часу між предметами інваріантного складника не більше ніж на 20 відсотків річного обсягу навчального часу в межах освітньої галузі. Такі освітні програми не потребують окремого затвердження Державною службою якості освіти.

Освітні програми, що передбачають перерозподіл навчального часу між предметами інваріантного складника більше ніж на 20 відсотків річного обсягу навчального часу, повинні бути затверджені Державною службою якості освіти.

Освітня програма спеціальної школи повинна містити навчальний план, в якому конкретизується перелік навчальних дисциплін (предметів) та кількість годин на тиждень.

Освітній процес у спеціальній школі спрямовується на розвиток особистості учня (вихованця) шляхом формування та застосування його компетентностей та має корекційну спрямованість. Шляхом індивідуального та диференційованого підходів освітній процес забезпечує корекцію порушень розвитку, засвоєння освітньої програми, розвиток здібностей та подальшу соціалізацію.

Корекційно-розвиткові (індивідуальні або групові) заняття проводяться педагогічними працівниками у другій половині дня з урахуванням особливостей розвитку учнів (вихованців). Корекційно-розвиткові (індивідуальні або групові) заняття для вихованців дошкільних груп та дітей із складними порушеннями розвитку проводяться протягом дня.

У разі потреби спеціальна школа може визначати індивідуальну освітню траєкторію учня (вихованця) за розробленим педагогічними працівниками та затвердженим педагогічною радою індивідуальним навчальним планом на підставі письмової зая-

ви одного з батьків або інших законних представників, або учня (вихованця) у разі досягнення повноліття, в якій, зокрема, повинні бути обґрунтовані причини та пропозиції щодо особливостей засвоєння освітньої програми (її окремих освітніх компонентів). Один з батьків або інших законних представників, або учень (вихованець) у разі досягнення повноліття може бути присутнім на засіданні педагогічної ради під час розгляду його заяви.

У разі відвідування учнем (вихованцем) реабілітаційної установи індивідуальна освітня траєкторія узгоджується з індивідуальним планом реабілітації в такій установі.

Індивідуальний навчальний план повинен забезпечувати засвоєння учнем (вихованцем) відповідної освітньої програми спеціальної школи із збереженням корекційно-розвиткового складника та передбачати його участь в усіх (можливих для такого учня (вихованця) заходах підсумкового оцінювання.

Домашні завдання у першому циклі початкової школи (1-2 класи) не задаються. Письмові домашні завдання у другому циклі початкової школи (3-4 класи) не є обов'язковими.

Домашні завдання у 5-12 (13) класах задаються з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів (вихованців) та педагогічних і санітарно-гігієнічних вимог. Зміст, обсяг і форма виконання домашніх завдань визначаються вчителем.

Особи з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями розвитку (крім інтелектуальних порушень), які завершили здобуття певного рівня загальної середньої освіти, отримують відповідний документ про освіту.

Здобувачі освіти з порушеннями інтелектуального розвитку, які здобули базову середню освіту, отримують документ про здобуття базової середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, що є підставою для вступу до закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Здобувачі освіти з помірними порушеннями інтелектуального розвитку, які завершили повний курс навчання у спеціальній школі, отримують відповідний документ про освіту для осіб з помірними інтелектуальними порушеннями.

Психолого-педагогічний консиліум

Для надання індивідуальної психолого-педагогічної допомоги та проведення моніторингу динаміки розвитку учня (вихованця) у кожній спеціальній школі функціонує психолого-педагогічний консиліум, який утворюється наказом директора

із затвердженням персонального складу та діє на підставі цього Положення.

До складу психолого-педагогічного консилиуму входять заступник директора спеціальної школи (голова), лікар, корекційний педагог (сурдопедагог, тифлопедагог, логопед тощо), практичний психолог, соціальний педагог, інші педагогічні працівники, в тому числі вчитель початкових класів, вчитель фізичної культури (лікувальної фізичної культури). На першому засіданні психолого-педагогічного консилиуму обирається заступник голови та секретар консилиуму.

На засідання психолого-педагогічного консилиуму запрошуються:

1) представник інклюзивно-ресурсного центру, на території обслуговування якого розташована спеціальна школа (не рідше ніж двічі на рік);

2) фахівець із соціальної роботи (з питань визначення індивідуальної освітньої траєкторії дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах);

3) спеціаліст служби в справах дітей (з питань визначення індивідуальної освітньої траєкторії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування).

На засідання психолого-педагогічного консилиуму можуть запрошуватися представники громадських організацій, які сприяють реалізації та захисту прав дітей з особливими освітніми потребами.

Основними функціями психолого-педагогічного консилиуму є:

1) проведення моніторингу динаміки розвитку учня (вихованця) та результатів корекційно-розвиткової роботи;

2) надання рекомендацій щодо зарахування, відрахування та переведення учнів (вихованців);

3) визначення оптимальних умов, форм і методів навчання з урахуванням освітніх потреб учня (вихованця);

4) надання консультативної допомоги батькам або іншим законним представникам, педагогічним працівникам з питань організації навчання учня (вихованця).

Рішення психолого-педагогічного консилиуму фіксуються в протоколі засідання та ухвалюються простою більшістю голосів членів консилиуму. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови психолого-педагогічного консилиуму. Засідання психолого-педагогічного консилиуму проводяться у разі потреби, але не рідше ніж двічі на рік.

Для прийняття рішення щодо індивідуальної освітньої траєкторії учня (вихованця) залучаються його батьки або інші законні представники.

Оцінювання результатів навчання учнів (вихованців)

Педагогічна рада спеціальної школи повинна затвердити критерії, правила і процедури оцінювання учнів (вихованців), відповідно до яких здійснюється поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання.

Оцінювання відповідності результатів навчання учнів (вихованців), які завершили здобуття початкової, базової середньої чи профільної середньої освіти, вимогам державних стандартів загальної середньої освіти здійснюється шляхом підсумкового оцінювання результатів навчання учнів (вихованців) та державної підсумкової атестації.

Облік оцінювання результатів навчання учнів (вихованців) протягом навчального року здійснюється у класних журналах. Результати навчання за рік зазначаються в особових справах учнів (вихованців).

Особливості корекційно-розвиткової роботи

Заняття з предметів корекційно-розвиткового складника навчального плану в індивідуальній або груповій формі проводяться у другій половині дня відповідно до освітньої програми спеціальної школи.

Такі заняття проводяться педагогічними працівниками, які мають відповідну вищу педагогічну освіту.

Медичні і педагогічні працівники здійснюють постійні спостереження за учнями (вихованцями). Результати таких спостережень обговорюються на засіданнях психолого-педагогічного консилиуму з метою уточнення змісту, форм і методів навчання, застосування індивідуального підходу до учня (вихованця).

Медичні працівники проводять просвітницьку роботу серед учнів (вихованців) з питань дотримання правил особистої гігієни, здорового способу життя.

У спеціальній школі відповідно до видів порушень розвитку учнів (вихованців) проводиться корекційно-розвиткова робота з предметно-практичного навчання, лікувальної фізичної культури, ритміки (логоритміки), соціально-побутового або просторового орієнтування, розвитку мовлення (формування вимови і мовлення), розвитку слухового (слухо-зоро-тактильного), зоро-

вого сприймання з метою корекції первинних і вторинних порушень розвитку тощо.

Трудове навчання у спеціальній школі спрямовується на оволодіння учнями (вихованцями) трудовими вміннями і навичками, що є основою для подальшої професійної підготовки.

Трудове навчання здійснюється диференційовано з урахуванням психофізичних, індивідуальних особливостей учня (вихованця).

У спеціальній школі особлива увага приділяється:

✓ для дітей з порушеннями зору — визначенню оптимальних можливостей практичного використання зорових функцій кожним учнем (вихованцем), особливостей зорового сприймання наочно-дидактичного матеріалу шляхом проведення спеціальних занять з розвитку зорового сприймання, дозування зорового та фізичного навантажень, підбору оптимальної оптичної (луп, електронних збільшувачів тощо) та неоптичної (лінеатур, спеціальних зошитів, контрольних тестів з друкованою основою тощо) корекції, використання комплексів вправ зорової гімнастики та проведенню індивідуальних занять з орієнтування в просторі;

✓ для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату — дотриманню рухового та ортопедичного режимів;

✓ для дітей з порушеннями слуху — корекційно-розвитковій роботі, спрямованій на максимальне збереження та розвиток залишкового слуху, формування вимови, розвиток усного мовлення дітей із спостереженням за динамікою розвитку їх слухової функції, компенсаторний розвиток з використанням української жестової мови, білінгвального підходу до якісного засвоєння навчального матеріалу з усіх навчальних предметів (дисциплін);

✓ для дітей з тяжкими порушеннями мовлення — корекційно-розвитковій роботі, спрямованій на корекцію порушень мовленнєвої системи та ускладнень, які їх супроводжують (порушення усного та писемного мовлення, вторинна затримка психічного розвитку, розлади емоційно-вольової сфери тощо);

✓ для дітей з інтелектуальними порушеннями — корекційно-розвитковій роботі, життєво-практичній спрямованості підготовки до самостійного життя на основі принципів диференційовано- та особистісно-орієнтованого підходів.

Медичні працівники спеціальної школи за погодженням з лікарями такої школи забезпечують виконання медичних приписів закладів охорони здоров'я, в тому числі фізіотерапію, лікувальну фізичну культуру, застосування відповідного обладнання (оптичного, звукопідсилювального, ортопедичного).

У спеціальній школі медична допомога включає:

✓ для дітей з тяжкими порушеннями мовлення — консультації з лікарями щодо усунення відхилень в анатомічній будові мовленнєвого апарату з подальшим можливим консервативним втручанням, подальшу реабілітацію, підбір засобів корекції, масаж, фізіотерапію;

✓ для дітей з порушеннями зору — консервативне, плеоптичне і плеопто-ортоптичне лікування; підбір оптичних засобів корекції;

✓ для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату — реабілітаційні заходи (лікувальна фізична культура, масаж, фізіобальнеокліматотерапія, заняття в басейні тощо) для забезпечення відновлення і розвитку резервних і компенсаторних можливостей організму.

Медичні працівники спеціальної школи зобов'язані надавати учням (вихованцям) первинну медичну допомогу і звертатися у разі потреби до відповідного закладу охорони здоров'я.

Виховання у спеціальних школах

Виховання у спеціальних школах має корекційну спрямованість та здійснюється під час освітнього процесу і позашкільної роботи.

Для всебічного розвитку учнів (вихованців) у спеціальній школі утворюються, зокрема, гуртки за інтересами, спортивні секції або залучаються заклади позашкільної освіти.

Виховання здійснюється відповідно до режиму роботи спеціальної школи та спрямовується на формування навичок та компетентностей, необхідних для успішної соціалізації учня (вихованця).

Матеріально-технічна база та фінансово-господарська діяльність

Матеріально-технічна база спеціальної школи включає будівлі, споруди, землю, комунікації, обладнання, транспортні засоби, службове житло, інші цінності, вартість яких відображена у балансі.

Майно, закріплене за державною або комунальною спеціальною школою, належить їй на правах оперативного управління та не може бути вилучене, якщо інше не передбачено законодавством.

Використання матеріально-технічної бази та провадження фінансово-господарської діяльності спеціальної школи здійснюється відповідно до законодавства.

Спеціальна школа повинна мати приміщення та обладнання для організації освітнього процесу, в тому числі корекційно-розвиткової роботи, реабілітаційних заходів, позакласної роботи.

Приміщення спеціальної школи та територія повинні бути доступними для осіб з особливими освітніми потребами відповідно до будівельних норм, державних стандартів і правил.

Спеціальна школа повинна мати навчальний корпус з обладнаними кабінетами, класами, лабораторіями, залами, бібліотекою тощо.

У разі наявності інтернату в структурі спеціальної школи така школа повинна мати спальний корпус (блок) із спальними та іншими кімнатами для відпочинку та дозвілля з умовами, наближеними до сімейних.

Для проведення належної корекційно-розвиткової роботи у спеціальній школі повинно бути утворене відділення корекційно-розвиткової роботи, яке складається, зокрема, з таких обладнаних приміщень:

- 1) логопедичних кабінетів;
- 2) кабінету для проведення групових занять з ритміки (логоритміки);
- 3) кабінету лікувальної фізичної культури;
- 4) кімнати для сенсорного розвантаження;
- 5) навчально-виробничих майстерень для організації поглибленого трудового навчання;
- 6) кабінету трудового (предметно-практичного) навчання для учнів початкової школи;
- 7) кабінету практичного психолога.

У разі потреби можуть утворюватися кабінет фізіотерапії та процедурний кабінет.

Спеціальна школа повинна мати спортивний майданчик.

Спеціальна школа повинна бути також забезпечена спеціальними приміщеннями:

- 1) для дітей з порушенням зору:
 - ✓ офтальмологічним кабінетом із затемненою кімнатою;
 - ✓ кабінетом плеоптичного (плеопто-ортоптичного) лікування;
 - ✓ кабінетом для занять з розвитку зорового сприймання;
 - ✓ кабінетом інформаційних ресурсів, обладнаним комп'ютерними тифлокомплексами із спеціально адаптованим програмним забезпеченням (для сліпих дітей тифлокомплекси повинні бути вкомплектованими брайлівським дисплеєм, для дітей із

зниженим зором — технічними засобами збільшення) та брайлівським принтером;

- ✓ бібліотекою і читальним залом, розміри яких відповідають вимогам щодо розміщення та користування книгами, що видані з використанням шрифту Брайля, та спеціальними технічними засобами для читання, а також телесенсорними лупами та аудіокнигами;

- ✓ майданчиком для проведення занять з орієнтування у просторі;

- ✓ класами з комп'ютерною технікою із спеціальним програмним забезпеченням для збільшення та озвучування текстів, телесенсорними лупами тощо.

Робоче місце учня (вихованця) такої школи забезпечується індивідуальним освітленням, а класи — додатковим освітленням дошки;

2) для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату:

- ✓ кабінетами дитячого психіатра (невролога), ортопеда;

- ✓ кабінетами лікувальної фізичної культури (з розрахунку один кабінет на одного інструктора лікувальної фізичної культури для роботи у дві зміни);

- ✓ масажним кабінетом;

3) для дітей з порушеннями слуху:

- ✓ кабінетами корекційно-відновлювальної сурдопедагогічної реабілітації для проведення індивідуальних та групових занять з розвитку слухового, слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови;

- ✓ слуховим кабінетом, обладнаним аудіометром для проведення групових занять з розвитку слухового сприймання, розвитку вміння ефективно користуватися залишковим слухом у процесі мовленнєвого спілкування, нормалізації тембру, голосу, інтонації і ритму мовлення, розвитку здатності орієнтуватися у світі немовленнєвих звуків;

- ✓ кабінетом української жестової мови.

Кабінети корекційно-відновлювальної сурдопедагогічної реабілітації обладнуються слухомовними тренажерами та відповідним програмним забезпеченням.

Учні (вихованці) забезпечуються спортивним інвентарем та обладнанням, засобами навчання та іншим навчальним приладдям, іграшками та іграми, матеріалами для розвитку індивідуальних творчих здібностей, гурткової, секційної роботи, технічними

та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення відповідно до встановлених норм.

Спеціальна школа може мати інші кабінети та приміщення відповідно до потреб освітнього процесу.

Засновник забезпечує щоденне підвезення учнів (вихованців) до спеціальної школи та у зворотному напрямку.

Спеціальна школа має право здійснювати міжнародне співробітництво в установленому законодавством порядку.

Звітність про діяльність спеціальної школи здійснюється відповідно до законодавства.

Управління спеціальною школою

Безпосереднє управління спеціальною школою здійснює її директор. Директор спеціальної школи повинен мати вищу освіту не нижче ступеня магістра (спеціаліста) за спеціальністю «Спеціальна освіта» («Корекційна освіта», «Дефектологія») або «Психологія» («Практична психологія») та/або стаж педагогічної роботи в спеціальному закладі освіти не менше п'яти років. Призначення на посаду, звільнення з посади, повноваження та відповідальність директора визначаються законодавством та статутом спеціальної школи.

Директор спеціальної школи є головою педагогічної ради — колегіального органу управління такої школи.

Усі педагогічні та медичні працівники беруть участь у засіданнях педагогічної ради.

Рішення педагогічної ради підписуються її головою та секретарем та вводяться в дію наказом директора.

Засідання педагогічної ради проводяться у разі потреби, але не рідше ніж чотири рази на рік.

Вищим колегіальним органом громадського самоврядування спеціальної школи є загальні збори (конференція) її колективу, що скликаються не рідше ніж один раз на рік.

Порядок скликання, повноваження, чисельність, склад загальних зборів (конференції) колективу визначаються статутом спеціальної школи і колективним договором.

Загальні збори (конференція) заслуховують звіт директора про здійснення керівництва спеціальною школою, розглядають питання щодо освітньої, методичної, економічної і фінансово-господарської діяльності школи.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України

від 15 серпня 2011 р. № 872

(із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ

№ 588 від 09.08.2017)

ПОРЯДОК

організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах

1. Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі.

2. Освітні послуги надаються дітям з особливими освітніми потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

3. Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (дітей з порушеннями фізичного, інтелектуального та психічного розвитку) у загальноосвітніх навчальних закладах створюються умови для:

- забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з порушеннями зору;
- забезпечення необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання;
- облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного для проведення корекційно-розвиткових занять;
- забезпечення відповідними педагогічними працівниками.

4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням,

створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

5. Власник загальноосвітнього навчального закладу виділяє в установленому порядку кошти для забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень таких закладів дітей з особливими освітніми потребами, створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази, забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприяє провадженню інноваційної діяльності, здійснює заходи щодо придбання транспортних засобів для підвезення таких дітей до місця навчання та додому.

Власник та керівник загальноосвітнього навчального закладу несуть відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання.

6. У загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками.

Діяльність працівників психологічної служби (практичних психологів, соціальних педагогів) координують центри практичної психології і соціальної роботи, міські (районні) методичні кабінети.

7. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру.

8. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

- одна-три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженням зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;
- не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

9. Навчання у класах з інклюзивним навчанням здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручника-

ми та посібниками, рекомендованими МОН для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальними підручниками.

10. Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складається з урахуванням індивідуальних особливостей їх навчально-пізнавальної діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

11. Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість.

Корекційно-розвиткова робота — комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямами відповідно до індивідуальних особливостей учня.

Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального — 20-25 хвилин. Групи наповнюваністю два — шість учнів комплектуються відповідним спеціалістом з урахуванням однорідності порушень та рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться вчителями-дефектологами (корекційними педагогами) та практичними психологами.

12. Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи.

В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

13. В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені психолого-медико-педагогічною консультацією з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема:

- три-п'ять годин — для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями;
- п'ять-вісім годин — для дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо).

Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учня.

14. Особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються соціальними працівниками, батьками або особами, уповноваженими ними.

15. Оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою.

Система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна бути стимулюючою.

16. Державна підсумкова атестація дітей з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію.

17. Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я.

Позашкільна робота з дітьми з особливими освітніми потребами проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах.

Додаток В

ПРИМІРНЕ ПОЛОЖЕННЯ про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти

І. Загальні положення

1. Це Положення визначає основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (далі — Команда супроводу), які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

2. У цьому Положенні терміни вживаються в такому значенні:

✓ індивідуальна навчальна програма — документ (частина ІПР), який окреслює коло знань, умінь та навичок, що підлягають засвоєнню з кожного окремого навчального предмету у процесі навчання у закладі загальної середньої освіти з метою реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами (далі дитини з ООП). Містить перелік тем матеріалу, що вивчається, рекомендації щодо кількості годин на кожен тему, час, відведений на вивчення всього курсу;

✓ індивідуальний освітній план — документ (частина ІПР), що визначає послідовність, форму і темп засвоєння дитиною з ООП у закладі дошкільної освіти компонентів освітньої програми з метою реалізації її індивідуальної освітньої траєкторії.

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених в Законі України «Про освіту».

3. Персональний склад Команди супроводу затверджується наказом керівника закладу освіти, в якому здобувають освіту діти з ООП.

4. Команда супроводу дитини з ООП співпрацює з ІРЦ з питань надання корекційно-розвиткових послуг та методичного забезпечення її діяльності.

5. Заклад освіти на підставі Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти розробляє власне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

II. Склад учасників Команди супроводу

1. Склад Команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

2. До складу Команди супроводу дитини з ООП входять:

У закладі загальної середньої освіти:

✓ постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки або законні представники (далі – батьки) дитини з ООП тощо;

✓ залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

У закладі дошкільної освіти:

✓ постійні учасники: директор або вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог та батьки дитини з ООП тощо;

✓ залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

III. Принципи діяльності Команди супроводу

1. Основними принципами діяльності Команди супроводу є:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;

- дотримання інтересів дитини з ООН, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього
- процесу та розробки ІПР;
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- міжвідомча співпраця.

IV. Завдання Команди супроводу

1. Команда супроводу виконує наступні завдання:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників; батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини; формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

V. Основні функції учасників Команди супроводу

Адміністрація закладу освіти (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи/вихователь-методист):

- формування складу Команди супроводу;
- призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР;
- організація роботи Команди супроводу;
- контроль за виконанням висновку ІРЦ;

- залучення фахівців (в тому числі фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП;
- контроль за виконанням завдань учасниками Команди супроводу своїх функцій;
- розроблення спільно з іншими учасниками Команди супроводу індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- залучення батьків дитини з ООП до розроблення і погодження ІПР;
- оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР;
- моніторинг виконання ІПР.

Практичний психолог:

- вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП;
- психологічний супровід дитини з ООП;
- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР¹;
- надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП;
- консультативна робота з батьками дитини з ООП;
- просвітницька робота щодо формування психологічної готовності в учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі.

Соціальний педагог:

- соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків;
- виявлення соціальних проблем, які потребують негайного вирішення, при потребі, направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги;
- вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП;
- соціалізація дитини з ООП, адаптація її у новому колективі;
- інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей;
- надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів;
- захист прав дитини з ООП, за відповідним дорученням представлення її інтересів у відповідних органах та службах.

¹ Проведення корекційно-розвиткових занять практичним психологом, учителем-дифектологом здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), вчитель-реабілітолог:

- надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, згідно ІПР;
- моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно ІПР;
- надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей в процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій);
- консультативна робота з батьками дитини з ООП.

Вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі предметів/вихователь:

- забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР;
- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її сильні сторони та потреби; результати виконання дитиною навчальної програми/освітнього плану;
- участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти та індивідуального освітнього плану в закладі дошкільної освіти;
- визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня Досягнення кінцевих цілей навчання; передбачених ІПР;
- створення належного мікроклімату в колективі;
- надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми/освітнього плану дитиною з ООП.

Асистент вчителя/вихователя:

- спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;
- участь в організації освітнього процесу дитини з ООП;
- участь у розробці ІПР;
- участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми/індивідуального освітнього плану (для закладів дошкільної освіти);
- адаптація освітнього середовища; навчальних Матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП;

- оцінка спільно з вчителем/вихователем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;
- підготовка інформації для учасників засідання Команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб;
- надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП.

Батьки дитини з ООП:

- доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань);
- прийняття участі у роботі Команди супроводу, в тому числі залучення до складання ІПР;
- створення умов для навчання, виховання та розвитку дитини.

Медичний працівник закладу освіти:

- інформування учасників Команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості;
- за необхідністю, здійснює збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо стану здоров'я дитини.

VI. Організація роботи Команди супроводу

1. Загальне керівництво Командою супроводу дітей з ООП покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи/вихователя-методиста, який несе відповідальність за виконання покладених на Команду завдань та розподіл функцій між її учасниками.

2. Робота Команди супроводу здійснюється в межах основного робочого часу працівників.

3. Однією з організаційних форм діяльності Команди супроводу є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів протягом навчального року.

За потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання Команди супроводу може будь-хто з її учасників.

4. Головою засідання Команди супроводу є директор або заступник Директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти, вихователь-методист в закладі дошкільної освіти.

5. Рішення засідання Команди супроводу приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу).

6. Рішення засідання Команди супроводу оформляється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем та всіма учасниками засідання.

7. Секретар призначається із числа складу постійних учасників Команди супроводу.

VII. Організація надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами

1. Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів понятного-педагогічного вивчення дитини Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу.

ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

2. Команда супроводу переглядає ІПР з метою її коригування та визначення прогресу розвитку дитини у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби частіше); у закладі дошкільної освіти – тричі на навчальний рік (у разі потреби частіше).

3. Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП Команда супроводу розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму в закладі загальної середньої освіти та індивідуальний освітній план з закладу дошкільної освіти.

4. Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

5. Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять.

6. У разі виникнення труднощів у реалізації ІПР, Команда супроводу звертається до фахівців ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

7. Команда супроводу формує та узгоджує з батьками розклад корекційно-розвиткових занять дитини з ООП.

8. Корекційно-розвиткові заняття згідно з ІПР проводяться педагогічними працівниками закладу освіти та (або) залученими фахівцями ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.

КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

*(згідно з наказом МОН «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів»
№ 665 від 01 червня 2013 року)*

ВЧИТЕЛЬ-ДЕФЕКТОЛОГ

*(вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог)
(Код КП-2340)*

Завдання та обов'язки.

1. Планує, проводить навчальну, виховну, корекційно-розвиткову, реабілітаційну роботу з дітьми, які мають вади у фізичному або розумовому розвитку.

2. Забезпечує умови для засвоєння ними відповідних навчальних та корекційно-розвиткових програм з урахуванням порушень, вікових, індивідуальних особливостей дітей, сприяє їх соціальній реабілітації та адаптації, профорієнтації.

3. Вивчає і фіксує динаміку розвитку дітей, виробляє оптимальну педагогічну стратегію, проектує шляхи навчання, виховання, реабілітації та соціальної адаптації кожної дитини.

4. Обирає ефективні форми, методи, засоби навчально-виховного, корекційно-реабілітаційного процесу.

5. Утверджує повагу до принципів загальнолюдської моралі, батьків, жінки, культурно-національних, духовних, історичних цінностей України, країни походження, дбайливе ставлення до навколишнього середовища.

6. Готує вихованців до життя в душі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами.

7. Дотримується педагогічної етики, поважає гідність дитини, учня, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігає шкідливим звичкам, пропагує здоровий спосіб життя.

8. Вимагає від учнів дотримання статуту освітньої установи.

9. Контролює забезпечення здорових і безпечних умов навчання, виховання, праці.

10. Підтримує зв'язки з батьками, надає їм консультативну педагогічну допомогу з питань освіти, фізичного і психічного розвитку їх дітей.

11. Систематично підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Повинен знати: Конституцію України; Закони України; акти Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України щодо освітньої галузі; накази та розпорядження Міністерства освіти і науки України; Декларацію прав і свобод людини; Конвенцію про права дитини; нормативно-правові акти з питань навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами; інші законодавчі та нормативно-правові акти з питань освіти; педагогіку, психологію, вікову фізіологію, шкільну гігієну; досягнення сучасної психолого-педагогічної науки і практики; основи соціології, економіки, фінансово-господарської діяльності загальноосвітніх навчальних закладів; законодавства про працю; форми роботи з громадськими організаціями; правила і норми охорони і безпеки праці, правила виробничої санітарії та протипожежної безпеки; мати знання в обсязі вищої педагогічної освіти зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологіями)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка); цілі, принципи, зміст навчання, виховання, корекції, реабілітації дітей з фізичними або розумовими вадами; загальні та спеціальні психолого-педагогічні дисципліни, анатомо-фізіологічні та клінічні основи дефектології, психофізіологію розвитку аномальних дітей; програмно-методичні документи і матеріали для роботи з дітьми, які мають фізичні або розумові вади; ефективні методи, форми, принципи, прийоми, засоби корекційно-розвиткового навчання і виховання, індивідуальні характеристики учнів; вимоги до оснащення та обладнання навчальних кабінетів, класів; організацію управління, нормативне забезпечення, соціальні, культурні, інші умови діяльності освітніх установ дефектологічного профілю; сучасні досягнення педагогічної дефектологічної науки і практики, Конвенції про права дитини та права інвалідів, Закони України в галузі освіти, підзаконні, нормативно-правові акти та документи з питань навчання та виховання дітей з аномаліями у розвитку.

Кваліфікаційні вимоги. Вчитель-дефектолог (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог) вищої категорії: повна вища педагогічна освіта зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологіями)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка). Стаж педагогічної роботи з дітьми, які мають вади у фізичному або розумовому розвитку — не менше 2 років.

Вчитель-дефектолог (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог) I категорії: повна вища педагогічна освіта зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологія-

ми)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка). Стаж педагогічної роботи з дітьми, які мають вади у фізичному або розумовому розвитку — не менше 2 років.

Вчитель-дефектолог (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог) II категорії: повна вища педагогічна освіта, як правило, зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологіями)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка). Стаж педагогічної роботи з дітьми, які мають вади у фізичному або розумовому розвитку — не менше 1 року.

Вчитель-дефектолог (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог): повна вища педагогічна освіта, як правило, зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологіями)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка). Без вимог до стажу роботи.

Додаток Г

КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

*(згідно з наказом МОНмолодьспорту України
«Щодо посадових обов'язків асистента вчителя»
№ 1/9-657 від 25 вересня 2012 року)*

АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ

Посадові обов'язки.

Забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: разом із вчителем класу виконує навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх проведення, допомагає дитині у виконанні навчальних завдань, залучає учня до різних видів навчальної діяльності; у складі групи фахівців приймає участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку дитини; адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Здійснює функції:

– *організаційну:*

допомагає в організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням; надає допомогу учням з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; проводить спо-

стереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб; допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня; співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та приймають участь у розробленні індивідуальної програми розвитку. Забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці. Веде встановлену педагогічну документацію.

– *навчально-розвиткову:*

співпрацюючи з вчителем класу, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнів. Сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану. Стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі у науковій, технічній, художній творчості. Створює навчально-виховні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому.

– *діагностичну:*

разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку, вивчає особливості діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учня; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня.

– *прогностичну:*

на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини приймає участь у розробленні індивідуальної програми розвитку;

– *консультативну:*

постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня.

Дотримується педагогічної етики, поважає гідність особистості дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства.

Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру.

Повинен знати.

Основи законодавства України про освіту, соціальний захист; міжнародні документи про права людини й дитини; державні стандарти освіти; нормативні документи з питань навчання та виховання; сучасні досягнення науки і практики у галузі педагогіки; психолого-педагогічні дисципліни; особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами різного віку; ефективні методи, форми та прийоми роботи з дітьми, застосовуючи індивідуальний та диференційований підхід; рівні адаптації навчального та фізичного навантаження; методи використання сучасних технічних засобів та обладнання; основи роботи з громадськістю та сім'єю; етичні норми і правила організації навчання та виховання дітей; норми та правила ведення педагогічної документації.

Повинен вміти.

Застосовувати професійні знання в практичній діяльності, здійснювати педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання; разом із іншими фахівцями складати та реалізовувати індивідуальну програму розвитку дитини; вести спостереження та аналізувати динаміку розвитку учня; налагоджувати міжособистісні стосунки між всіма суб'єктами навчально-виховної діяльності; займатись посередницькою діяльністю в сфері виховання та соціальної допомоги.

Повинен мати.

Розвинені комунікативні та організаційні здібності, здатність співчувати, співпереживати; ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність; навички вирішення конфліктних ситуацій.

ТЕСТ «МОТИВИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ»

Інструкція: «Нижче наведено твердження, що характеризують професію. Прочитайте й дайте оцінку, наскільки кожне з них вплинуло на ваш вибір професії: 5 – дуже сильно вплинуло, 4 – сильно, 3 – середньо, 2 – слабо, 1 – не вплинуло.

Мотиви вибору професії					
Вимагає спілкування з різними людьми	1	2	3	4	5
Відповідає моїм здібностям	1	2	3	4	5
Сприяє розумовому й фізичному розвитку	1	2	3	4	5
Є привабливою	1	2	3	4	5
Дає великі можливості проявити творчість	1	2	3	4	5
Сума 1					
Подобається батькам	1	2	3	4	5
Єдина можлива за обставин, що склалися	1	2	3	4	5
Вважається престижною	1	2	3	4	5
Дає змогу обмежитися наявним обладнанням	1	2	3	4	5
Вибрана моїми друзями	1	2	3	4	5
Сума 2					
Дуже подібна до улюбленого шкільного предмета	1	2	3	4	5
Дає змогу використовувати професійні вміння поза роботою	1	2	3	4	5
Є високооплачуваною	1	2	3	4	5
Дає змогу працювати близько біля дому	1	2	3	4	5
Вимагає переїзду на нове місце проживання	1	2	3	4	5
Сума 3					
Дає можливість для зростання професійної майстерності	1	2	3	4	5
Дає можливість бути корисним людям	1	2	3	4	5
Дає змогу реалізувати здібності до керуючої роботи	1	2	3	4	5
Передбачає велике відчуття відповідальності	1	2	3	4	5
Дає змогу одразу отримати результат праці для інших	1	2	3	4	5
Сума 4					

Опрацювання результатів: Підрахуйте суму балів за кожною шкалою:

- **сума 1 «І»** – внутрішні, індивідуально значущі мотиви;
- **сума 2 «-»** – зовнішні негативні мотиви;
- **сума 3 «+»** – зовнішні позитивні мотиви;
- **сума 4 «С»** – внутрішні соціально значущі мотиви.

Максимальна сума вказує на переважаючий вид мотивації. Перевага внутрішніх мотивів і позитивної зовнішньої мотивації є найбільш ефективними з погляду задоволення працею та її результативністю.

ТЕСТ НА ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ В. РЯХОВСЬКОГО

Інструкція: «Відзначте у бланку відповіді, які найбільше відображають Вашу особистість. Відповідайте швидко, не обмірковуючи».

Бланк відповідей

№ з/п	Твердження	Відповіді		
		Так	Ін-коли	Ні
1.	У Вас запланована ординарна або ділова зустріч. Чи вибиває Вас з колії її очікування?			
2.	Чи викликає у вас сум'яття і невдоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на нараді, зборах чи тому подібному заході?			
3.	Чи не відкладаєте Ви візит до лікаря до останнього моменту?			
4.	Вам пропонують поїхати у відрядження в місто, де Ви ніколи не бували. Чи прикладете Ви максимум зусиль, аби уникнути цього відрядження?			
5.	Чи могли би Ви поділитися своїми переживаннями з будь-якою людиною?			
6.	Чи нервуєте Ви, якщо незнайома людина на вулиці звернеться до Вас із проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь питання)?			
7.	Чи вірите Ви, що існує проблема «батьків і дітей» і що людям різних поколінь важко розуміти один одного?			
8.	Чи посоромилися би Ви нагадати знайомому, що він забув Вам повернути гроші, які зайняв кілька місяців тому?			
9.	У ресторані або в їдальні Вам подали явно недоброякісне блюдо. Чи промовчите Ви, лише розлючено відсунувши тарілку?			
10.	Опинившись один на один з незнайомою людиною, Ви не вступите з ним у бесіду і будете перейматися, якщо першим заговорить він. Чи так це?			
11.	Вас приводить у люті будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру). Ви відмовитесь від свого наміру чи встанете у «хвіст» і буде стояти у черзі?			

12.	Чи боїтеся Ви брати участь у комісії з розгляду конфліктних ситуацій?			
13.	У Вас є власні суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури, і ніяких чужих думок на цей рахунок Ви не приймаєте. Це так?			
14.	Почувши де-небудь у кулуарах висловлювання явно помилкової точки зору з добре відомого Вам питання, чи відаєте перевагу Ви промовчати і не вступати в суперечку?			
15.	Чи викликає у Вас досаду чиє-небудь прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні або навчальній темі?			
16.	Ви охочіше викладаєте свою точку зору (думку, оцінку) в письмовій формі, ніж в усній?			

Опрацювання результатів: За кожну відповідь «так» нараховується 2 бали, «іноді» — 1 бал, «ні» — 0 балів. Підраховується загальна кількість балів.

Інтерпретація результатів:

30-48 балів. Ви некоммунікбельні, і це Ваша проблема, оскільки від цього страждаєте насамперед Ви самі. Хоча й близьким людям з Вами нелегко. На Вас важко покластися в справі, яка вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути більш коммунікбельними, контролюйте себе.

25-29 балів. Ви замкнуті, неговірки, відаєте перевагу самотності, тому у Вас мало друзів. Нова справа, необхідність нових контактів якщо й не викликають у Вас у паніку, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і буваєте незадоволені собою. Але не варто — Ви в змозі виправити ці особливості характеру. Варто лише захотіти!

19-24 бали. Ви певною мірою товариські і в незнайомій обстановці відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми Вас не лякають. І все ж з новими людьми Ви знайомитеся неохоче, намагаєтеся уникати групових суперечок, диспутів, обговорень. У Ваших висловлюваннях часом занадто багато сарказму, без усіякої на те підстави. Ці недоліки бажано виправити.

14-18 балів. У вас нормальна коммунікбельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні, відстоюєте свою точку зору, але без особливої запальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч з нови-

ми людьми. В той же час не любите гучних компаній; екстравагантні витівки і багатослівність викликають у Вас роздратування.

9-13 балів. Ви досить товариські (часом, можливо, навіть надмірно). Цікаві, говірки, любите висловлюватися з різних питань, що, іноді викликає роздратування навколишніх людей. Охоче знайомитеся з новими людьми. Любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Чого Вам бракує, так це посидючості, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами. При бажанні, однак, Ви можете себе змусити не відступати.

4-8 балів. Товариськість б'є з Вас ключем. Ви завжди в курсі всіх справ. Ви любите брати участь у всіх дискусіях. Охоче берете участь в обговоренні будь-якого питання, навіть якщо маєте про нього поверхове уявлення. Усюди відчуваєте себе «в своїй тарілці». Беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди можете успішно довести її до кінця. З цієї причини керівники і колеги можуть ставитися до Вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтесь над цим.

3 бали і менше. Ваша комунікабельність носить болісний характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь в справи, які не мають до Вас ніякого відношення. Беретеся судити про проблеми, в яких зовсім не компетентні. Свідомо чи несвідомо, Ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні. Запальні, образливі, нерідко буваєте необ'єктивні. Серйозна робота не для Вас. Людям — і на роботі, і вдома, — важко з Вами. Вам потрібно попрацювати над собою і своїм характером! Перш за все виховуйте в собі терплячість і стриманість, шанобливо ставитесь до людей, нарешті, подумайте про своє здоров'я — такий стиль життя не проходить безслідно.

ТЕСТ «ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ТИПУ ОСОБИСТОСТІ» ДЖ. ГОЛЛАНДА

Інструкція: «Оберіть одну з двох запропонованих професій, але не з точки зору престижності, а з точки зору позиції: «Чи можу я займатися цим видом діяльності, чи хочу я цього?»».

№ з/п	Варіант А	Варіант Б
1.	Інженер-технолог	Інженер-конструктор
2.	В'язальник	Санітарний лікар
3.	Кухар	Набирач тексту
4.	Фотограф	Завідувач магазином
5.	Кресляр	Дизайнер
6.	Філософ	Психіатр
7.	Вчений-хімік	Бухгалтер
8.	Редактор наукового журналу	Адвокат
9.	Лінгвіст	Перекладач художньої літератури
10.	Лікар-психіатр	Статистик
11.	Завуч	Голова профкому
12.	Спортивний лікар	Фельетоніст
13.	Нотаріус	Постачальник
14.	Перфоратор	Карикатурист
15.	Політичний діяч	Письменник
16.	Садівник	Метеоролог
17.	Водій тролейбуса	Медсестра
18.	Інженер-електронник	Секретар
19.	Маляр	Художник по металу
20.	Біолог	Окуліст
21.	Телеоператор	Режисер
22.	Гідролог	Ревізор
23.	Зоолог	Головний зоотехнік
24.	Математик	Архітектор
25.	Працівник дитячої кімнати міліції	Аудитор
26.	Вчитель	Командир військової частини
27.	Вихователь	Художник по кераміці
28.	Економіст	Завідувач відділом
29.	Коректор	Критик
30.	Завгосп	Диригент
31.	Радіооператор	Спеціаліст з ядерної фізики
32.	Налагоджувальник	Монтажник

33.	Агроном-насіннезнавець	Голова аграрної компанії
34.	Закрійник-модельєр	Декоратор
35.	Археолог	Експерт
36.	Працівник музею	Консультант
37.	Вчений	Актор
38.	Логопед	Стенографіст
39.	Лікар	Дипломат
40.	Головний бухгалтер	Директор
41.	Поет	Психолог
42.	Архіваріус	Скульптор

Ключ до тесту:

1. *Реалістичний тип*: 1, 2, 3, 4, 5, 16, 17, 18, 19, 21, 31, 32, 33, 34 – усі А.

2. *Інтелектуальний тип*: 1Б, 6А, 7А, 8А, 9А, 16Б, 20А, 22А, 23А, 24А, 31Б, 35А, 36А, 37А.

3. *Соціальний тип*: 2Б, 6Б, 10А, 11 А, 12А, 17Б, 20Б, 25А, 26А, 27А, 36Б, 38А, 39А, 41Б.

4. *Конвенціональний тип*: 3Б, 7Б, 10Б, 13А, 14А, 18Б, 22Б, 25Б, 28А, 29А, 32Б, 40А, 42А, 38Б.

5. *Заповзятливий тип*: 4Б, 8Б, 11Б, 13Б, 15А, 23Б, 26Б, 28Б, 30А, 33Б, 35Б, 37Б, 39Б, 40Б.

6. *Артистичний тип*: 5Б, 9Б, 12Б, 14Б, 15Б, 19Б, 21Б, 24Б, 27Б, 29Б, 30Б, 34Б, 41А, 42Б.

За кожний збіг з ключем нараховується 1 бал.

Інтерпретація результатів:

Реалістичному типу особистості властива емоційна стабільність, орієнтація на сьогоднішній день. Представники цього типу займаються конкретними об'єктами та їх практичним використанням: речами, інструментами, машинами. Віддають перевагу заняттям, що вимагають моторних навичок, спритності, конкретики. Професії – механік, електрик, інженер, моряк, водій та ін.

Артистичний тип відсторонюється від чітко структурованих проблем та видів діяльності, які передбачають велике фізичне навантаження. У спілкуванні з оточуючими представники цього типу орієнтуються на свої безпосередні відчуття, емоції, інтуїцію та уяву. Йому притаманний складний погляд на життя, гнучкість, незалежність суджень. Властива несоціальність та оригінальність. Професії – музикування, малярство, літературна творчість, фотографія, театр та ін.

Соціальний тип ставить перед собою такі цілі і завдання, які дозволяють йому встановити тісний контакт з навколишнім соціальним середовищем. Володіє соціальними вміннями та має потребу в соціальних контактах. Прагне повчати, виховувати. Гуманний. Здатний пристосуватися практично до будь-яких умов. Намагається триматися осторонь від інтелектуальних проблем. Вони активні та вирішують проблеми, спираючись головним чином на емоції, почуття та вміння спілкуватися. Професії – лікар, вчитель, психолог, соціальний працівник тощо.

Конвенціональний тип віддає перевагу чітко структурованій діяльності. З навколишнього середовища він обирає цілі, завдання та цінності, що виникають зі звичаїв й обумовлені станом суспільства. Йому властиві серйозність наполегливість, консерватизм, старанність. Відповідно до цього його підхід до проблем носить стереотипний, практичний та конкретний характер. Професії – машинопис (друкарська справа), бухгалтерія, програмування та ін.

Заповзятливий тип обирає такі цілі, цінності та завдання, які дозволяють йому проявити енергію, ентузіазм, імпульсивність, домінантність, реалізувати любов до пригод. Йому не до душі заняття, пов'язані з ручною працею, а також ті, що вимагають посидючості, великої концентрації уваги та інтелектуальних зусиль. Надає перевагу керівним ролям, за допомогою яких може задовольнити свої потреби в домінантності та визнанні. Активний, заповзятливий. Професії – директор, журналіст, адміністратор, підприємець та ін.

Інтелектуальний тип орієнтований на розумову працю. Він аналітичний, раціональний, незалежний, оригінальний. Переважають теоретичні та, певною мірою, естетичні цінності. Замість міркувань про проблему він вважає за краще займатися реалізацією пов'язаних з нею рішень. Йому подобається вирішувати завдання, що потребують абстрактного мислення. Професії в першу чергу наукові – математик, фізик, астроном та ін.

ПАМ'ЯТКА «ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗДОРОВ'Я»

1. Визначте для себе головні життєві цілі і зосередьте зусилля на їх досягненні.
2. Думайте про щось хороше, відкидайте погані думки. Позитивне мислення і оптимізм — це запорука здоров'я і благополуччя.
3. Плануйте не тільки свій робочий час, а й свій відпочинок. Встановлюйте пріоритети.
4. Особливе місце відводите відпочинку і сну. Сон повинен бути спокійним, не менше 7-8 годин.
5. Використовуйте протягом дня короткі паузи (хвилини очікування, вимушеної бездіяльності) для розслаблення.
6. Керуйте своїми емоціями!
7. Не нехуйте спілкуванням! Обговорюйте з близькими вам людьми свої проблеми.
8. Не забувайте хвалити себе!
9. Робіть кроки для усунення причин напруги.
10. Проблеми не потрібно переживати, їх потрібно вирішувати!
11. Якщо негативні емоції захопили вас під час спілкування, то зробіть паузу, помовчіть кілька хвилин, порахуйте до 10, вийдіть з приміщення, займіться іншим видом діяльності: переберіть папери на столі, поговоріть зі своїми колегами на нейтральні теми, підійдіть до вікна і подивіться в нього, розгляньте вуличний рух, небо, дерева, порадійте погоді, сонцю.
12. Робіть дні «інформаційного відпочинку» від ТБ і комп'ютера. Почитайте щось.
13. Найкращим засобом для зняття нервової напруги є фізичні навантаження — фізична культура і фізична праця. Дуже корисним також є розслабляючий масаж. Чудовим засобом досягнення внутрішньої рівноваги є йога, дихальна гімнастика, релаксація.
14. Музика — це теж психотерапія.
15. Подбайте про психотерапевтичний вплив середовища, яка вас оточує (колірна гама).
16. Відпочивайте на природі, адже такий відпочинок чудово заспокоює нервову систему і робить людину добрішою.
17. Зняти напругу також допоможе зміна діяльності, коли позитивні емоції від приємного заняття витісняють смуток.
18. Приділяйте належну увагу власному здоров'ю!

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

А		Компетентність	39, 58
Адвокат	29	Компетентнісний підхід	57
Актор	30	Компоненти педагогічної діяльності	19
Аналітико-оцінювальна діяльність	31, 50	Комунікативно-стимулююча діяльність	31, 50
Асистент вчителя інклюзивного класу	53	Конвенція ООН про права дитини	32
Аутотренінг	67	Конституція України	32, 58
Б		Конструктивно-проектувальна діяльність	31, 48
Бакалавр	59	Концепція Нової української школи	5, 28
Батьки	29	Корекційна діяльність	31, 48
В		Корекційний педагог	27, 30, 38, 52
Видатні українські корекційні педагоги	44	Коуч	30
Вимоги до мовлення корекційного педагога	43	Кредит ЄКТС	59
Вміння працювати в команді	40	Л	
Вчитель	13, 29	Лабораторні заняття	75
Вчитель-дефектолог	25	М	
Д		Магістр	59
Діагностична діяльність	30, 47	Методи професійного самовиховання	66
Дослідник	29	Методи професійного зростання	66
Дослідницько-творча діяльність	32, 51	Методична робота	21
З		Модератор	30
Заклад вищої освіти	58	Мотивація до професійного самовиховання	64
Закони України	33, 58	Н	
І		Накази МОН України	34, 36
Імідж вчителя	43	Нормативно-правові засади професійної діяльності	32
Імідж корекційного педагога	43	О	
Інклюзивна освіта	52	Орієнтаційно-прогностична діяльність	30, 47
Інформаційно-пояснювальна діяльність	31, 49	Організаційна діяльність	31, 49
К		Освітня програма	58
Кваліфікаційна характеристика	32	Особливі освітні потреби	39
Ключові навички особистості	60		
Колективна взаємодія	39		

Особистість корекційного педагога	38	Психологічна готовність	61
Особливості педагогічного спілкування	41	Психологічна готовність вчителя до інклюзивного навчання дітей з ООП	62
Особливості педагогічної діяльності	18	Р	
П		Реабілітолог	29
Партнерство	39	С	
Педагогіка	14	Самовиховання	64
Педагогічна діяльність	18	Самоконтроль	68
Педагогічна професія	44	Самонавчання	67
Підвищення кваліфікації	21, 52	Самонаказ	67
Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти	35	Самоосвіта	52
Положення про навчально-реабілітаційний центр	35	Самоспостереження	67
Положення про спеціальну школу	36	Самостійна робота	78
Портфоліо	68	Самосхвалення	67
Постанови Кабінету Міністрів	36	Самопереконавання	67
Практичні заняття	72	Самопокарання	68
Протипоказання до професії	51	Самопідбатьорення	67
Професійна діяльність корекційного педагога	17	Система педагогічної діяльності в умовах НУШ	20
Професійна компетентність	39	Соціальні функції корекційного педагога	27
Професійна криза	69	Спеціальність 016 Спеціальна освіта	5, 57, 61
Професійна культура корекційного педагога	43	Стандарт вищої освіти	58
Професійне вигорання	70, 71	Структура педагогічного спілкування	41
Професійне самовиховання	64	Структура педагогічної діяльності	18
Професійне спілкування	41	Структура самовиховання	65
Професійні деформації	69	Т	
Професійні функції корекційного педагога	30	Труднощі професії корекційного педагога	51
Професійно-значущі якості педагога	38	Ф	
Професійно-особистісний компонент	60	Функції педагогічного спілкування	41
Професіограма корекційного педагога	45	Функції педагогічної діяльності	19

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А		Мор Т.	16
Акатов Л.І.	28	Мюнцер Т.	16
Б		Н	
Берегова М.І.	42	Назарова Н.М.	27, 28, 52, 60
Борецький І.	16	Ніколаєв С.Ф.	26
Буйняк М.Г.	61, 62	П	
В		Пінчук Ю.В.	42, 43
Вашенко Г.	17	Прокопович Ф.	17
Володимир Мономах	15	Р	
Г		Рабле Ф.	16
Герасименко Ю.О.	60	Роттердамський Е.	16
Гонєєв О.Д.	28	Руденко Л.М.	57
Гус Я.	16	Русова С.	17
Д		С	
Демченко І.І.	61	Савінова Н.В.	42
Духнович О.	17	Селецький А.І.	26
Є		Синьов В.М.	27, 52, 57, 61, 62
Єременко І.Г.	26	Сковорода Г.	17
З		Смотрицький М.	16
Засенко Н.Ф.	26	Соколянський І.П.25	
Зизаній Л.	16	Ставровецький Транквіліон К.	16
Зизаній С.	16	Строгова Н.А.	27
К		Сухомлинський В.	17, 39
Кампанелл Т.	16	У	
Князь Володимир	15	Ушинський К.	17
Коменський Я.-А.	16	Ф	
Коваленко В.Є.	57, 61	Федоров І.	16
Колупаєва А.А.	61	Фельтре	16
Корф М.	17	Х	
Кот М.З.	26	Хохліна О.П.	26
Котляревський І.	17	Ч	
Крутецький В.	22	Чекурда О.Д.	26
Кузьміна Н.	19, 20	Черкасова С.О.	61
Куліш П.	17	Ш	
Л		Шевченко Т.Г.	17
Ліфінцева Н.І.	28	Шеремет М.К.	52, 57
Лютер М.	16	Шульженко Д.І.	61, 62
М		Шуміловська Ю.В.	61
Макаренко А.С.	17	Я	
Мартиненко Т.В.	60	Яворський С.	17
Миронова С.П.	27, 28, 52, 57	Яковлева І.М.	60
Мітіна Л.М.	43	Ялпаєва Н.В.	28

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МИРОНОВА Світлана Петрівна,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

БУЙНЯК Мар'яна Геннадіївна,

кандидат психологічних наук, асистент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОСОБИСТІТЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА

Навчальний посібник

Підписано до друку 2.04.2020 р. Гарнітура «Петербург».
Папір офсетний. Друк різнографічний. Формат 60×84/16.
Умовн. друк. арк. 7,9. Обл.-вид. арк. 7,0.
Тираж 50. Зам. № 893.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Надруковано у Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.